

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

TREDIE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil., Sognepræst.

SJETTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDL. G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1887—89.

Breve til og fra Holger Rosenkrands.

(Fortsættelse).

Som en Vejledning til Forstaaelsen af Holger Rosenkrands's Breve have vi ment det passende, inden vi skride videre i Meddelelsen af disse, at bidsætte den Skildring af hans Liv og Død, som findes i den Ligprædiken, Mester Oluf Vind holdt ved hans Jordefærd. Den har til Titel:

De Helliges Leffnet oc Død aff Asaphs Psalme, som er blevet K. Davids den 73. offuer Erlig, Velbyrdig oc Vjthberømte Salig Mands Holger Rosenkrantzis til Rosenholm, fordem Danmarckis Rigis Raads, hans Liig, der det bleff hæderligen nedsat i vor Frue Kircke i Kiøbenhafn, udi mange Velbyrdiges, samt Geistliges oc Verdsliges nærværelse, 19. Novemb. 1642. Nogenlunde udviist ved Oluff Jenszøn Wind, Sognepræst til vor Frue Kircke, oc Proffuist sammesteds. Prentet i Kiøbenhaffn aff Peter Haake, Aar M. DC. XLIII. Forhandlis aff Jørgen Holst, Bogh. (144 Sider i 4to, foruden Fortale og Ærevers).

I »Fortalen« til H. R.'s Enke, Fru Sofie Brahe, (dat. Kbhvn., S. Michelsdag 1643) berører Forfatteren det Taknæmmelighedsforhold, hvori han i 22 Aar og længere havde staaet til Familien og beklager, at langvarig Sygelighed havde hindret ham i at fuldende Arbejdet tidligere.

Efter en »Indgang« skrider han derpaa, som Skik og Brug den Gang var, til først at meddele den afdødes Personalia :

Er denne sl. Mand født paa Kallø Slot 1574, 14. Decbr., da Klokken var et Kvarter for ni Formiddag, af ærlige og velbyrdige Forældre. Hans Fader var ærl. og velb. Mand Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, Danmarks Riges Raad, og udi vor allern. Herres og Konges unge Aar Regjeringen tilbetreet, Befalingsmand paa Kallø Slot. Hans Moder var Fru Dorethe Lange til Skabygaard ¹⁾.

Strax efter den sl. Mand var født til Verden, vare hans kjære Forældre ikke med den Glæde og Fødsel fornøjede, at Gud i Himlem dennem saaledes havde velsignet, men strax vare omhyggelige at forskaffe samme deres unge Søn en himmelsk Fader, at han ved den h. Daab og en ny Fødsel kunde blive et ret Guds Barn. Derefter forblev han udi hans kjære Forældres Hus under deres og hans tilforordnede Skolemesters Inspection og Optugtelse til Anno 1586. Siden blev han til Aarhus Skole, der videre sig at forfremme, forskikket, hvor han de 4 Aars Tid, han der sig ungefær opholdt, sin store Lærvillighed og af Gud og Naturen begavede Færdighed saaledes demonstrerede og beviste, at han sin Alders Forhaabning og end de, som ældre vare, deres Profect fast overgik.

Derefter forrejste han ud af Landet Anno 1590 efter sine kjære Forældres Anordning, først til Rostok og siden til Vittenberg, sine Studia at continuere, og der udi publicis og privatis Disputationibus og Exercitiis, in Philosophicis, Juridicis og Theologicis sin Flittighed og høje Gaver [saaledes] gav tilkjende, at man i de Dage af hans Stand og Alder faa, som hans lige kunde være, vidste af at sige. Hvorover hans Navn endnu denne Dag paa de Steder med største Berømmelse uforglemmt ihukommes.

¹⁾ Derefter opregnes videre den afdødes Aner, som dog her forbigaas.

Efter at han nu paa 5 Aars Tid havde været paa bemeldte Academiis i Tydskland, blev han befalet, eftersom hans kjære Faders Alder og Skrøbelighed begyndte at tiltage, sig i sit Fæderneland hjem at begive. Og kom saa hjem. Sagde saa Anno 1596 Tjeneste i hans Kgl. Maj.s Kancelli, hvor han paa et Aars Tid forblev, og var desmidlertid med Statholder sl. Hr. Brede Rantzov og Christen Holck udi hans Kgl. Maj.s Ærinde til Øsel forskikket. Fik saa efter Guds faderlige Raad og Forsyn i Sinde at bede om æ. og v. Mand, Axel Brahe til Elved, Danmarks Riges Raad og Befalingsmand paa Helsingborg Slot, hans Datter, Jomfru Sofie Brahe, som hannem og blev tilsagt i Kjøbenhavn den 1 August 1597. Og gjorde han derefter deres Bryllup i Malmø, Anno 1598, den Søndag efter S. Lauritsdag, som indfaldt d. 13 August.

Udi samme deres christelige og kjærlige Ægteskab har Gud allermægtigste dennem velsignet med sex Sønner og syv Døtre, hvoraf Vorherre i deres Ungdom har bortkaldet velb. Jørgen R., v. Otte R., v. Jomfru Ide R., tvende Jomfruer, som hed Ide og Margrete R., og v. Otte R., som udi sit 28de Aar saligen døde til Rensborg. Og lever endnu igjen velb. Gunde R. til Boserup, Landsdommer udi Skaane og Kgl. Maj.s Befalingsmand over Helgene Kirke og Froste Herred, v. Jørgen R. til Kjeldgaard, v. Erik R. til Rosenholm, Befalingsmand paa Halsted Kloster, v. Fru Mette R., Hr. Christian Thomesens til Stuffgaard, v. Fru Beate R., Henrik Thots til Boltinggaard, v. Jomfru Dorethe R. og v. Jomfru Sofie R. Og haver Gud allermægtigste gjort hannem den Naade og Velsignelse, at han haver levet og set 36 Børn og Børnebørn.

Strax efter han var kommen udi Ægteskab og til sit eget Hjem, begyndte han sine Studia for Alvor igjen at excolere og foretage. Og endog han udi alle Facultatibus havde sønderlig Forfarenhed og Kundskab, som alle fornemme Mænd, han var med bekjendt, baade skriftlig og

mundtlig noksom haver givet ham Vidnesbyrd om: saa var dog hans fornemste Iver og Attraa, Scripturas, quæ de Christo Jesu testantur, scrutari, og af Guds hellige og saliggjørende Ord at udlede og udgrunde det rette og bedste Livs visseste Kundskab og Egenskab. Var og med Guds sønderlige Hjælp og Forarbejdelse der udi saa vidt oplyst og benaadet, at han inden og uden Lands med største Forundring blandt de lærdeste derfor var bekjendt og berømmet, saa han og derover af mange fornemme Mænd udi vigtige og dybe Sager tidt er bleven brugt og consuleret. Som mange endnu levende kan bære Vidne om, hvorledes han baade udi Kolding, der M. Oluf Kock did var citeret, og ellers i andre Occasioner, om sine fornuftige og christelige Betænkende haver været ikke uden Frugt besøgt og anmodet; hvilket mange imellem ham og lærde Mænd forvexlede Breve vel udviser. Udi det hebraiske, græske og latinske Sprog havde han den Erfarenhed, at endog de fornemste og lærdeste i samme Sprog maatte bekjende, meget af hannem at være agtet og observeret, som faa eller ingen før hannem havde haft Naade og Forstand til at betænke. Og eftersom den sl. Mands Hjærtens Mening var, at den retskafne og salige Guds Kjendelse og Kundskab ikke udi en blot og bar Videnskab bestaar, men at den skal leves af Troen, og det udaf Hjærtet vides, udi christelig Liv og Levnedes Fremdragelser at skulle kjendes og udvises, saa er Gud i Himmelen bedst bekjendt, og siden alle i dette hele Kongerige uforborget, hvorledes den sl. Mands meste Idræt og Husholdning haver været anstillet: hvorledes Aften og Morgen med gudelig og andægtig Øvelse, Bønner og Salmer sjelden er bleven forsømt, hvorledes han og tit og ofte, ikke aleneste som en Fader sine egne Børn selv haver lært og undervist; men endogsaa en Husfader for alle sine Tjenere og ganske Familie haver haft saadan Om-sorg, at han endogsaa selv haver talt for dem og lært paa dem, hvorledes Gud Faders himmelske Husholdning

endogsaa udi denne hans jordiske Husholdning, og udi enhver tro Christens Hjærte, kunde forrettes og fortsættes. Hvorfor han og af mange og fornemme Adelspersoner her i Riget haver været anmodet, at deres Børn under hans Inspection og udi hans Familie maatte optugtes og informereres, hvortil den sl. Mand, som ingen enten Umag eller Bekostning sparede, naar han Gud og sin Næste kunde tjene, velvillig sig bekvemmede; saa der ungefær 25 Adelspersoner haver været i hans Hus opdraget, hvoraf endnu en stor Del ere i Live og saadan Velgjerning berømmelig endnu paa denne Dag ihukommer.

Der hans kjære Svoger, ærl. og velb., nu sl. Henrik Gøe, var ved Døden afgangen, tog han hans fire Sønner til sig i sit Hus, og dennem der lod opdrage, indtil de naaede den Alder, at de udenlands bleve forskikkede.

Der deres kjære Moder, Fru Birgitte Brahe, var ved Døden afgangen, tog han hendes sex Døtre og til sig, og dennem der beholdt, indtil tvende af dennem, Jomfru Elline og Jomfru Ide Gøe, kom udi Ægteskab, som da deres andre Sødskende til sig begjærede, uden Jomfru Mette Gøe, som altid til og fra haver været i hans Hus; hvilke alle saadan Velgjerning aldrig forglemme. Foruden mange andre fornemme Ingenia, baade Danske og Tydske, som iligemaade i hans Hus haver haft baade Lærdom og Underholdning: Doctor Niels Paaske, Biskop udi Bergen, Dr. Hans Wandel, Biskop udi Viborg, Dr. Jakob Matthiesen, nu kongelig Hofprædikant, M. Wichmand Hasebart, Biskop udi Viborg, Dr. Henrik Ernst, Professor udi Sorø, M. Christen Longberg, Professor udi Kjøbenhavn, M. Knud Beske, og fordem Professor udi Kjøbenhavn, Frederik Andersen, Professor udi Kjøbenhavn, M. Svend Pedersen, Professor udi Gymnasio i Odense, M. Jakob Hasebart, Sognepræst udi Kjøbenhavn, M. Jens Lauridsen, Sognepræst udi Odense, Hr. Laurids Jakobsen, Provst paa Langeland, Hans Mule og mange andre flere, som ufornøden gjøres at opregne, og udi Tal, med Tydske og

Danske, ikke langt fra et Halvthundrede sig skal beløbe, hvilke alle udaf den sl. Mands gudfrygtige Undervisning og christelige Omgjængelse sig altid forbedret og forfremmet have befunden; og aldrig nogen haver været, som i ringeste Maade nogen forargelig Lærdom udi hans Hus haver hørt eller fornummet, men langt mere enhver maa bekjende, at have der befunden saadan Undervisning, som paa faa andre Steder var at hente, og de deres ganske Livs Tid haver sig over at glæde.

Thi den sl. Mand haver altid til al kjætterske Vildfarelse haft største Vederstyggelighed, hvad heller det haver været papistiske, calviniske, armenianske, photinianske, eller med hvad Navn, det nævnes kan, og sig aldrig til anden, end den uforfalskede Augsburgske Confession bekjendt, i hvad og en Part Lærde for nogen kort Tid siden hannem for Meninger, som han aldrig var gestændig, haver uforskyldt og vrangelig villet tilskrive og tillægge; hvilket og af den sl. Mands efterladte og fuldfærdige Scriptis noksom kan demonstreres og bevises.

Derforuden haver den sl. Mand altid søgt Lejlighed til, med alle fornemme lærde Mænd at tale og conferere. Og som han vel haver forskyldt at være i deres Tal, som andre gjerne underviser, saa er og ikke at tvivle, at han jo og findes iblandt de Guds Børn, som Daniel omtaler, der skal skinne som Stjerner evindeligt.

Imod Skolerne og den studerende Ungdom haver han og sin christen Kjærlighed rundelig betæet. Til Studenter udenlands af Renten at holdes haver han foræret 2500 Rigsdaler Capital, til Gymnasium i Odense 1000 Rdl.; til Skolebørn udi Aarhus 1000 Rdl., til en Skolemester, som hans Tjeneres Ungdom skulde undervise og lære, haver han stiftet en sine Bøndergaarde, med al sin Herlighed, at skulle forblive; til Hjælp til en liden Kirke paa Kullen at opbygge 250 Rdlr. Hans Sognepræster haver han rundelig betænkt, i det han til hvert Kald ved hans tvende Hovedgaarde haver lagt en

Bondegaard med al sin Herlighed, i Stedet for den Tiende, de af hans Sædegaards Avl havde at forvente.

Og eftersom den sl. Mand for sin høje Forstand, store Gudfrygtighed og Lærdom over dette hele Kongerige vel var bekjendt, saa haver hans kgl. Majestæt, vor allern. Herre, bevist hannem den store Naade og Anno 1617, den 1ste Februar, naadigst forordnet hannem at være Danmarks Riges Raad. Og hannem først med Dalum Kloster, og siden med S. Hans Kloster i Odense naadigst forlenet. Og imidlertid den sl. Mand saaledes haver været i hans kgl. Maj.s og Rigens Tjeneste, haver han udi adskillige Legationer været brugt: I Sverrig til den stormægtigtige og højbaarne Herre, højlovlig Ihukommelse, Kong Gustavs Bilager; saa vel som siden¹⁾ paa Grændserne Anno 1619, der begge Rigens Raad og Commissarier da vare forsamlede; i Landte Holstein tvende Gange i vigtige og besværlige Sager, dette Kongerige og Hertugdømmet anlangende; til Bremen, med hollandske Gesandter at tractere; foruden mange andre besværlige Commissioner her i Riget. Og udi alt dette haver den sl. Mand med saadan stor Fornuftighed sig saaledes anstillet og forholdet, at baade hans kgl. Maj. sig det udi al Naade haver ladet befalde, og vores kjære Fæderneland deraf haver haft Ære, Gavn og Tjeneste.

Men eftersom den sl. Mands største Inclination og Behagelighed altid havde været, at maatte fra al verdslig Omhyggelighed og Uro være forskaanet, og alene tage vare paa hvis Guds sande Kundskab og den bedste Saligheds Forstand angaar, saa haver han hos hans kgl. Maj., vores allern. Herre, paa det underdanigste ladet anholde, at han fra Rigens Raads Bestilling maatte med kongelig Naade entlediges og dimitteres; hvilket hannem og af kgl. Maj. Anno 1627 naadigst er bleven samtykt og bevilget.

¹⁾ Kong Gustav Adolfs Bryllup var 1625, altsaa efter Grændsemødet.

Hvorledes han sig ellers imod alle og enhver som en ærlig, oprigtig, trofast, vennehuld Mand haver forholdet, ynksom, mild og meget beleven, og den, man vel maa sige, der hverken var Svig eller Falskt udi, det kan den store Ynde, han hos hver og en havde, og det berømmelige Eftersavn, han derfor haver efterladt sig, bedst bære Vidne om. Hvorledes hans christelige og kjærlige Omgjængelse med hans kjære og nu billig bedrøvede Hustru haver været, kan ikke nok udsiges, saa intet om kjærlig Omsorg og tvende Hjærtets bestandige Forbindelse mere kunde ønskes eller beskrives, end her var at finde, paa det 45de Aar. Hans Folk og Tjenere havde han altid baade Lyst og Lykke til at forfremme, som endnu en Part deraf, igjen lever, saadant daglig finder og erkjender.

De fattige havde han altid største Begjærlighed til baade at hjælpe til Rette, og derforuden sin christelige Kjærlighed at bevise, hvorfor han til husarme ved Vallo Renten af 1500 Daler, at skulle aarligen uddeles, haver forordnet; ved hans Gaard Rosenholm stiftet et Hospital, hvor Renten af 1000 Rdl. til fattiges Underholdning skulde anvendes; saa og givet 1000 Rdl. til Hospitalet i Svenborg; og 300 Rdl. til fattige husarme. Derforuden alle, som hannem om Hjælp have besøgt, enten Tydske eller Danske, rundeligen og vel hjulpet og betænkt.

Den sl. Mands Sygdom og salige Endeligt anlangendes, da blev han først ilde tilpas den 20 Oktober, paa Rejsen imellem Kjøge og Kjøbenhavn, der han efter hans fyrstelige Naade Prindsens Befaling var tilsinds at begive sig til Nykjøbing, og hans fyrstelige Naade der til den Bryllups Højtid opvarte, som der var berammet, hvor han da med en heftig Opkastning og Colica blev besværet, og sig der af saa svag befandt, at han blev foraarsaget sig strax om anden Dagen, dog ikke uden stor Smerte, med sin kjære Hustru og Datter, Jomfru Sofie Rosenkrands, til Kjøbenhavn igjen at begive, hvor den hæderlige og høj lærde Mand, Doctor Fabricius, kgl. Maj.s Hofmedicus, til

hannem strax blev kaldet. Og eftersom facultas vitalis om Livet, og Pulsen ellers altid god og fast utvivlagtig Forhaabning daglig udviste, brugte han med største Flid alt, hvis imod den Mattighed og hvis anden Tilfald, som hos hannem fandtes, kunde tjene, og lod paa sin Flid og Omsorg intet mangle.

Siden laa den sl. Mand saa hen til den niende Dag, med fast ringe Forandring enten til Liv eller Døden, og desimidlertid stedse Nat og Dag hjærtelig paakaldte Gud i Himmelen, og bad, han vilde hjælpe hannem og forbarme sig over hannem for Christi Jesu Skyld.

Den 27 Oktober kom hans kjære Sønner, velb. Gunde Rosenkrands og velb. Otte Thot, saa vel som hans kjære Døttre v. Fru Mette R., v. Fru Pernille R. og v. Jomfru Dorteaa R. til hannem, og imod al deres Forhaabning befandt deres gode Fader fast svagere, end de vel havde formodet, dog endda ingen dødelig Tegn sig havde ladet formærke.

Den 28 Oktober imod Aften begyndte han noget mere at svages, gik dog med sin kjære Hustru ved Haanden Gulvet op og ned, og strax han var kommen i Sengen, takkede han Gud, at han havde ikke levet forgjæves i Verden.

Der Klokken var imellem 7 og 8 om Aftenen, begjærede han, at Dr. Fabricius maatte til hannem indkaldes, efterdi han uden Tvivl større Svaghed hos sig befandt, end han vel for sin bedrøvede Hustrus og Børns Skyld vilde være gestændig. Strax Medicus var kommen, begjærede han om sin Svagheds Tilstand hans Betænkende at vide. Og endog han end da ingen visse Dødstegn befandt, begjærte dog den sl. Mand, Præsten maatte skikkes Bud efter, at han med Jesu Christi Legem og Blod, som det rette saliggjørendes Pant, maatte forsikres; og tilspurgt, hvem han begjærede, navngav han M. Oluf Wind. Der jeg kom til hannem, bad han mig sidde ved Sengen, og som han udi hans ganske Sygdom aldrig gjorde sig den ringeste Tanke

om noget verdsligt, saa var og hans Mund fuld af intet andet, end det hans Hjærte tilforn mest var tilgivet, som var Guds hellige Ord idelig at tale. Saa begyndte han da strax at sige, at han vel mærkede, at hans Forløsnings-tid var forhaanden. Sagde saa blandt andet, med S. Povel, at vores Liv var skjult med Christo i Gud, og dog allerede aabenbaret, og skal end ydermere aabenbares; thi uanset det var svagt Værk med os, saa var dog Guds Kraft mægtigst i vor Svaghed.

Hvorfor han sagde, sig og nu at ville bruge den bedste Lægedom imod saadan Svaghed, som var Christi Legem og Blod. Der jeg da sagde, at det var nu Tid at holde hart ved, som Jacob gjorde, der han stred med Gud; ja, svarede han, jeg haver stridt en god Strid, beholdt Troen og en god Samvittighed; nu finder jeg, at han holder hart, jeg slipper ham ikke, for han holder altid Tro og Love, om vi endskjønt ikke altid holde Tro og Love. Der jeg og, iblandt andre trøstelige Sprog af Guds Ord, sagde af Ezekiel, at Gud vil ingen Synders Død, svarede den sl. Mand: ja ikke end deres, som dø.

Siden begyndte han at gjøre sin gudelige og meget andægtige Bekjendelse med stor Hjærtens Graad og fuld af en trofast og stærk Tillid til Jesu Christi dyrebare Død og Fortjenester. Der jeg da, paa mit Embeds Vegne, havde ham tilsagt, i Jesu Navn, hans Synders Forladelse, sagde han til sin kjære Hustru, som da med største Hjærtens Banghed havde kastet sig paa Sengen hos ham: Vil du nu gjøre vel og gjøre mig Selskab til det himmelske Gjæstebud? Hvilket hun og gjerne samtykkede, endog Gud ved, med hvad Hjærtens Bedrøvelse hun saadant anhørte. Og der hun hannem da faldt om Halsen, begyndte at ville hannem forbede, om hun nogen Tid havde kunnet forse sig imod hannem, svarede han: O min allerkjæreste, du gjorde mig aldrig imod; med mange flere Ord. Der de nu begge saadant gudeligt Værk med største

Andagt havde forrettet, begyndte han at takke Gud i Himmelen for den kraftige Glæde, han fandt i sit Hjærte, at Christus Jesus han levede nu i hannem og holdt visselig altid Tro og Love med alle sine Børn; med meget mere, som fast ingen for Hjærtens Bekymring kunde saa vel agte, som ellers havde været værd at beskrive.

Siden laa han saa lidet stiltiendes hen. Begyndte saa at kalde paa sin Søn, Hr. Christian Thomesen, og mig, sigendes: Det vil jeg skal være aabenbare og siges, at jeg ikke ved, jeg haver nogen Uven i Verden, uden en Mand, den jeg dog længe siden af mit Hjærte, ja af mit Hjærte, haver tilgivet og bedet Gud i Himmelen for hannem, at han vilde hannem forlade og give hannem et bedre Sind.

Siden kaldte han sin kjære og højtbedrøvede Hustru frem, og gav hende atter igjen det Vidne, at hun aldrig havde gjort hannem imod, tog hende udi sine Arme, ønskede Guds høje Velsignelse over hende, og bød hende det kjærligste, dog ynkeligste god Nat, nogen kunde høre.

Derefter kaldte han hver af sine Børn og Svogre frem, og talte til sin Søn, Hr. Christian Thomesen, og ønskede, at det var saa aabenbare for Menneskene, som det er for Vorherre, hvordan en Søn han havde været hannem, og sagde, han skulde nu være Fader. Og sagde saa til dem alle, saavelsom til alle Hr. Christian Thomesens Børn, de mindste med de største, og Jomfru Mette Gøe, som samme Aften var kommen, og over enhver ønskede særdeles Guds faderlige og kraftige Velsignelse, med mange flere Ord, som fast ingen for Hjærtens Bekymring kunde beholde. Takkede og Gud for gode og lydige Børn, som han hannem havde medvelsignet, og bad Guds Velsignelse over dem, for Børn de havde været hannem. Han havde ellers stor Attraa til at ville være af Sengen. Og som han blev ombedet at ville blive ved Sengen, efterdi han fast ingen Lemmer kunde røre, svarede han, det var jo lige saa godt at dø paa en Stol, som i Sengen.

Derefter som Døden da jo mere og mere begyndte at bruge sin Magt, sagde han med lydelig Røst: Skulde det end vare fra Morgenstund og indtil Aftens Ende, etc. Laa saa lidet hen igjen, og bad saa alle, som hos vare, de vilde bede til Gud i Himlen, han vilde formilde hans Smerte og ikke tøve forlænge. Hvilket der det og af alle hosværende var sket, sagde han lydelig: Veni Jesu, kom o Jesu, og kom i Naade og Barmhjærtighed. Strax det var sket, kunde man ikke mere fornemme hannem drage sin Aande. Hvorfore hans kjære Hustru og Børn med stor Vemodighed ginge fra Sengen, saa raabte jeg endda i hans Øre: Herre Jesu, annam min Aand, og kunde jeg endda høre hannem svare: Ja.

Al den Stund han saa laa og sagtmodelig forventede det sidste Aandedræt, og selv ikke sine Lemmer kunde røre, begjærede han af de hos vare, at de begge hans Hænder og Arme vilde opløfte; og naar de lode dennem synke, bad han paa ny, de vilde dog holde hans Arme op, og saaledes med udrakte Arme til Himmelen, sagtmodig uden nogen Smerte eller Bevægelse, altid talende og suk-kende til Gud almægtigste, opgav han sødelig sin Aand, der Klokken var ungefær ved 2 slæt imellem Fredag og Løverdag om Natten den 28 Oktober, efter at han havde levet her i Verden i 67 Aar, 10 Maaneder og 14 Dage, udi hans kjære Hustrus og kjære Børns, Hr. Christian Thomesens, Gunde Rosenkrands's, Otte Thots, Fru Mette Rosenkrands's, Fru Pernille Rosenkrands's, Jomfru Dorethe Rosenkrands's, Jomfru Sofie Rosenkrands's, Jomfru Mette Gøes, Jomfru Maren Belovs, Jomfru Anne Margrete Moltkes og alle Hr. Christian Thomesens Børns, Doctoris Fabricii og min Nærværelse.

Efter denne Skildring af H. R.s Liv og Død følger den udførlige Ligprædiken. Værket afsluttes med latinske Digte til den afdødes Ære af følgende Personer (de theologiske Professorer glimre ved deres Fraværelse): 1. Axelius

Urne Georgii f., defuncti quondam discipulus; 2. Willichius Westhovius, Comes Pal. et E.; 3. Petrus Winstrupius, D. Scaniæ Episcop.; 4. Claudius Plumius, Jctus ac Reg. Acad. Hafn. P. P.; 5. Henricus Ernstius, D. et Prof. Regius; 6. Jacobus Fabricius, D.; 7. Olaus Worm, D. Medicinæ Prof. P.; 8. Joannes Laurenbergius, Mathem. in Regia Sorana Prof.; 9. Georg Krugk, Phil. et Med. D. et. P. Prof.; 10. Thomas Jo. Bangius, S. Lingv. Prof. P. et Ph. p. t. Decan.; 11. Christianus Severini F. Longomontanus; 12. Johannes Christophorus, Græcar. Liter. Prof. Publ.; 13. Stephanus Johannis Stephanius, Prof. & Historiographus Regius; 14. Ericus Olai Tormius; 15. Petrus Spormand; 16. Joh. Rauen, Eloq. et Log. Prof. Publ.; 17. Albertus Meierus, Græc. L. Prof.; 18. Georgius Frommius, Prof. Publ.; 19. Ericus Ericius Pontoppidanus P. L.; 20. Vitus Bering; 21. Jacobus Raue Berlinensis; 22. Georgius Witzlebius, Herois inclyti Munificentiae alumnus, ejusque, quæ est secundum Pietatem, salutaris doctrinæ Studiosus.

Angaaende de i det foregaaende berørte offentlige Hverv, som betroedes H. R., hidsættes endnu følgende Kongebreve helt eller i Uddrag (efter Langebeks Afskrifter af Originalerne i Rosenholms Arkiv).

a.

Christian IV (etc.). V. s. G. t. Vi bede Eder og ville, at naar I hermed besøges, I da strax Eder paa Rejsen hidover til os begiver, hvor I siden videre vores naadigste Vilje skal erfare. Dermed etc. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 3. Octobris Anno 1617. Under vort Signet.

Christian.

Os elskelige ærlige og velbyrdige Holger Rosenkrands, vor Mand, Raad og Befalingsmand udi Dalum Kloster.

Dette er det første os bekendte Brev, hvori H. R. indkaldes til Møde som Rigsraad. Mange senere Indkaldelser findes i L. Dipl.

b.

1617, 5. Oktober. (Kbhvn. Slot). Kong Christian IV tilskriver H. R.: „Vider, at eftersom I for nogen Tid siden haver bekommet vores naadigste Befaling at skulle dømme paa en Trætte mellem vores elsk. Fru Moder paa den ene og os elsk. Fru Lisebeth Rosenspar, afg. Axel Brahes Efterleverske, paa den anden Side, eftersom Befalingen videre udi sig selver udviser: da bede vi Eder og ville, at I samme vores Befaling først efterkommer, og siden Eder uden For-tøvelse til os begiver.“

c.

Christian IV (etc.). V. s. G. t. Vider, at eftersom udi vort Fyrstendom Slesvig til „Rømmis“ er berammet et Møde, „den suabske, gottorpske og husume Trætte“ an-rørendes, til den 13. Aprilis at skulle stande: da bede vi Eder og ville, at I rette Eders Lejlighed efter paa vore og Kronens Vegne at være der sammesteds til forskrevne Tid tilstede, gjørendes Eders Flid til, at samme Uenighed da kunde nederlægges, og at os og Kronen intet udi nogen Maade sker for kort. Dermed (etc.). Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 17 Januarii Anno 1618. Under vort Signet.

Christian.

Os elsk. ærlig og velbyrdig Holger Rosenkrands, vor Mand, Raad og Befalingsmand udi Dalum Kloster.

d.

1618, 27. Maj. (Kbhvn.). Kgl. Befaling til H. R. om at være tilstede i Kbhvn. førstkommende 1ste Juli for at afgaa til Bornholm og Gulland, hvor nogle tvistige Sager skulle paadømmes.

e.

Christian den Fierde (osv.). Wor synderlig Gunst til-forn. Wider, at eptersom Oss Elskel. Jacob Ulfeld til Vrup,

wor Mand, Raad, Rigens Cantzeler och Embidtzmand paa wort Slott Nyborgh, oss vnderdanigst haffuer ladet giffue tilkende, att hand agter noget hans Godtz at forfølge til Laas, och hand icke sielffuer det kand wed Rigens Ret vdføre, epterdi hannem selffuer Rigens Cantzlers bestilling er betroet, derfor vnderdanigst begierendes, wii naadigst wille tilforordne en anden, som hans bestilling kunde forvalte, emedlertid och saa lenge samme process warer. Thi bede wi eder og wille, attj Rigens Segell til eder annammer och Rigens Cantzlers Bestilling forwalter, naar och emidlertid samme Sag med sin louglig process foretagis. Thermed skeer wor Wilge. Befalendes eder Gud. Skreffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn thend 17. Septembris Anno 1618. Wnder wort Signet.

Christian.

Oss Elskel. erlig och welbiurdig Mand Holgierd Rosenkrantz til Rosenholm, wor Mand, Raad och Embitzmand paa wor Gaard vdi Ottense.

To Gange senere, nemlig under 19. Apr. 1620 og 15. Febr. 1621, fik Holger Rosenkrands kgl. Befaling om at tage Rigens Kanslers Bestilling med Rigens Segl til sig, i Anledning af at Jacob Ulfeld i Statshverv skulde rejse ud af Riget.

f.

1618, 2. December. (Kbhvn.). Kgl. Befaling til H. R. om førstkommende 20. Januar at være tilstede i Halmstad for med den kgl. Rentemester at modtage en Sum Penge (250,000 Rdl.), som Sverig skulde betale i Henhold til Fredstraktaten af 1613.

g.

1619. 9. Juni. Kongen meddeler Hr. Albert Skeel, Eske Brock, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrands Instruction med Hensyn til det Kommissionsmøde i den svavstedske Sag, der var ansat til 7 Juli s. A.

Protokol over Møderne i den svavstedske Sag, dat. Husum 15. Aug. 1619, underskreven af ovenstaaende 4 Rigsraadsmedlemmer.

h.

1619, 10. Oktober. (Walsbüll). Christian IV paalægger H. R. ufortøvet at begive sig til ham.

Derefter fortsætte vi den i forrige Bind afbrudte Række af Breve til og fra Holger Rosenkrands fra hans Manddomsaar. Skjønt næsten alle Brevene have Aarstal, mangle en stor Del af de forefundne Afskrifter dog Dagsangivelse; hvorfor det ikke er usandsynligt, at nogle af dem burde have en anden Plads i Rækken, end de have faaet.

61.

1618, 9. November. [Prof. Jesper Brochmand] til H. R.

Analysin doctrinæ Jacobææ de salutari justificationis negotio, tenui vestitam commentario, censendam mitto. Ductum Generosissimi Oligeri sequi mens fuit; an assecutus sim, tua, quam prima quaque commoditate exspecto, me edocebit censura. Plusculas animo concepi de eodem hoc argumento dubitationes, quibus solvendis cum ipse vix par sim, in charta consignatas mittam, ubi plusculum nactus fuero otii. Nec dubito, quin Generosissimus Dn. Oligerus benignius pro suo in Christum amore sit interpretaturus, quod meis curis negotia ponderosissima et majoris forte rei occupationes audacule inturbem. Audaciam certe istam partim naturæ tuæ mihi cognitissima bonitas, partim impatiens sciendi desiderium mihi ministrat. Id modo addere necesse habeo, nihil aut bonis accidere posse gratius aut Ecclesiæ Jesu Christi salutaris, quam divinissimas tuas de mysteriis sacrosanctis meditationes ad calorem verbi Divini abunde excoctas jam cum meliore orbe communicari. Excitet te tandem, Generosissime Oligere, commune, in quo promiscue omnes versamur, periculum: cui, cum possis, nisi subveneris, certum te volo, Deum multorum sanguinem e tua manu rigide exacturum. Nec enim lux illa mysteriorum Divinorum tibi

indulta est, ut sub modio reponatur, recondatur, sed ut universam Dei in hisce terris domum clarore suo collustret. Matura eapropter, vir divinissime, opus Domini et Dei tui: otium certe jugibus suspiriis a Deo vel extorquebimus præpingue. Vale Generosissime Oligere, et vulneribus corporis Jesu Christi, qua potes mature, medere. Salutem lectissimæ uxori adeoque universæ familiæ dico et denuncio in Jesu perennem. E Regia Anderschovia quam festinantissime 9 Nov. 1618.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 32).

62.

1619. [Prof. Caspar Bartholin] til H. R.

De valetudine tua, vir Generosiss^o, inaudire jamdiu gestio. Et si domi fuisses, animus constans fuit Fioniam adire teque in illa. Necdum mutavit; sed donec revertaris, procrastinat. Litteris enim jussus regiis systemata meditor Rhetoricum, Logicum, Ethicum, Physicum, Metaphysicum pro scholis et futuris Gymnasiis. Utinam auspicato! At nisi divite et inexhausto eruditi pectoris tui Oceano irrigata, ad perfectionem pervenire non poterunt. Rhetoricam pænè confectam habeo, inque ea ex tua sententia Troporum doctrinam, minimè autoris suppresso nomine, Thaletis mei. In reliquis plura te no[bi]s posteritæque communicaturum dubitamus nulli. Tuum enim fuerit ad hæc ædificia gemmas, aurum, argentum aliaque pretiosiora conferre, meæ vires non nisi lapides viliores, calcem argillamque et id genus alia coagmentationi inservientia ferunt. Itaque primâ quaque occasione ad te confugiam, pristino tuo in me, immo rem litterariam juxta et christianam amore confusus. Quæ de studio meo Theologico proximè egimus, quid svadeas, cum Cancellario communicare ne graveris. (Sluttelig beder Brevskriveren

H. R. ved sin Anbefaling hos Kongen at hjælpe ham til et Kanonikat i Roskilde). Hafniæ 1619.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

63.

1619, 8. Marts, (Hafniæ). D. Oluf Worm sender H. R. sin »Oratio, lacrymis Jesuiticis opposita«, som W. havde tilegnet R. til Tak for hans »eruditissimæ de rebus Divinis dissertationes«, som han ved en og anden Lejlighed havde sendt ham.

O. Wormii Epistolæ, p. 51—2.

64.

1619, 27. Marts. (Roskilde). Olaus Windius beder H. R. at underrette ham om det rette Forhold mellem Theologien og Filosofien. Han udtaler sit Ønske om snart at komme til at rejse udenlands.

Dän. Bibl. II, 184—9.

65.

1619. Prof. Balth. Meisner til H. R.

Generose Dñe, Patrone Magnè!

Quanquam gravissimæ G. V. occupationes mihi non ignotæ sunt, transeunte tamen magnæ indolis Filio vestro, non prorsus negligendam duxi hanc occasionem commodam, ideoque exemplar mitto tum homiliarum Evangelicarum, tum opusculi Anti-Photiniani, quorum Te non tam lectorem, quàm censorem desidero, et sicubi erratum fuerit, moneri me humiliter peto. Ea enim vobis et iudicii dexteritas et rerum Divinarum scientia, ut a nemine rectius ista æstimari posse mihi persvasissimum sit. Cæterum, quem Gen. T. commendavit, eum iuvabo pro virili, quamvis a tempore oblatarum literarum me nondum accesserit. Debitorem enim vestrum me lubens fateor, nec major

creari potest voluptas, quam si occasio datur bene merendi et juniorum studia promovendi. Vale in Domino etc. Witteb. 1619.

B. Meisnerus.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

66.

1619, 24. Juni. (Roschildiæ). En unævnt (Prof. Caspar Bartholin) skriver til H. R.: »Ægerrime a te divulsus sum, Gen. Dñe, Patrone maxime, et Deum testor, quasi me ipsum relliqui, vobis cum valedicerem. A nemine enim mortalium tanta in me profecta sunt merita, quanta non modio, sed vel integro horreo mihi contulisti.« Han sender H. R. nogle Lægemedler og advarer ham mod Forkjølelse.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling og i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 174).

67.

1619. Prof. Christianus Matthias til H. R.

Qvanta me lætitia, vir generose et nobilissime, literæ tuæ per N. N. ad me missæ, qvanta, inqvam, lætitia me affecerint, verbis narrare haud possum. Videbam enim eas non dico adumbrare, sed potius ad vivum repræsentare raram humanitatem et caram animi tui erga me benevoli propensionem, ego, quod res est, dicam, non poteram satis mirari, qvî fieret, qvod vir tantus, tam inobilis, tam generosus, cujus fama, et eruditio, et virtus, et pietas totam jam dudum completerit Europam, tanto me amore complecteretur, qvem antea nec viderit nec unqvam loqvntem audiverit. Statim autem in eam devolvebar cogitationem, fato qvodam singulari singulares hasce flammas favoris et amoris accensas in pectore tuo, sicut et meo. Juro enim amicitiaæ Genium, vehementem affectum meum esse, qvem amoris tui fomitem alo et cogitationibus

accendi. Flamma mera sum et in aerem sparsus, proficiscentem te sequor, quiescenti circumfundor, te recenti semper et nunquam moritura memoria mecum circumfero.

Me nec Chimææ spiritus igneæ,
nec, si resurgat, centimanus Gigas
divellet unquam.

Quod autem Generos. T. Nobil. in literis optat suis, ut vel mihi adsit aliquando in locis nostris, vel ego vobis cohabitarem in oris vestris, certe idem quoque ego votum subinde repeto, nilque magis in votis habeo, quam ut regi meo serenissimo inservire aliquando possim. Octennium enim jam agitur, quo in publico apud externos officio vivo. Si Deus *πάνσοφος* pro admirabili sua providentia ita res meas disposuit, ut jam in patriam avocare me velit, vocantem seqvi non reluctabor. Non enim ego externum rerum mundanarum splendorem et fastum affecto, sed potius cum regio profeta David oro: Averte oculos meos, ne videant vanitatem. Vana enim et profana sunt mundana omnia, vel ut graphico verbo loquitur doctor ille gentium Act. 25. *πολλὴ φανταζία*. Vita humana ea est, ut homines sint diversissimi sensus, quemadmodum diversissimi sunt vultus. Reperiuntur plurimi, qui tamen salutari volunt, viri Ecclesiastici, qui sicut ipsi sunt mundani, mundana unice affectant, quærun, somniant. Ego autem in hac unum meas per plurimos annos defixas habeo cogitationes, huc cura, huc labor meus directus fuit omnis, ut Republicam literariam militantemque Christi Ecclesiam, quantum in me esset, juvare et studiosæ juventuti compendiosorem, veram et orthodoxam Religionem addiscendi viam monstare possem. In quem finem Systema Theologicum ante sexennium et plus eo perfecti. Quam ab rem unice in votis habeo, ut G. tuæ cohabitare, cumque eadem de hisce studiis sacris (quæ non unum sed plures homines requirunt eosque maxime industrios) subinde collationem instituere possem. Verum eventum Deo et G. tuæ com-

mendo. Oculis enim assidue meis subjicio hoc Emblema:

Quod mihi cunqve bonum Rex cuncti destinat orbis,
Inverti nulla calliditate potest.

Ad litteras autem vestras 23. Junii anni elapsi ad me datas, quas a D^{no} N. N. 3. Decemb. accepi, citius respondissem, sed concatenati mei, quos hactenus sustinui, labores in Rectoratu meo Academico animum meum sæpe in diversas traxere partes, ut manum calamo admovere raro licuerit. Hanc igitur moram ne G. tua Nobilissima iniquo animo ferat, etiam atqve etiam rogo. Novi quod tibi, Vir Generose et Nobiliss., mittam, nihil jam habeo præter præsens Antiphotinianum collegium primum, quod ut æqui bonique consulas, obnixè rogo. Dn. Christianus Clementius, quem mihi de meliore nota commendasti, mihi cohabitatur; ille studiis suis diligenter invigilat, et ita sese gerit, ut tua commendatione indignum plane nihil faciat. Ego quantum potero ipsius studia juvabo et operam dabo, ut G. tua intelligat, commendationem suam maximum apud me pondus habuisse. Valeat G. T. cum Coniuge honoratissima et liberis dilectissimis, meqve sibi commendatum habeat. Dabam in Academia Altorff. A^o 1619.

Christianus Matthias D.
p. t. Acad. Rector.

Afskr. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsaml. og i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 93—4). Brevskriveren blev siden Professor i Sorø. Chr. Clemensen blev Forstander paa Herlufsholm.

68.

1619, 13. December. Prof. Jesper Brochmand
til H. R.

Honoratissimus Aulæ-Magister Christianus Thomæus Generositatis Vestræ litteras ea parte legendas exhibuit, qua spem faciunt institutionis Catecheticæ brevi nobiscum

communicandæ¹⁾. Unde quam ego conceperim animo sanctam lætitiā, si condigne mihi edicendum foret, oratio in nimis multas non periodos, sed paginas excresceret. Id interim subticere nec volo nec debeo, quicquid operosioris studii Catechesi isti concinnandæ insumptum est, id non privato pauculorum, sed publico omnium bono insumptum ac impensum esse. Nisi enim obiter inspectæ sanctioris istius operis vel primæ lineæ me fefellerunt (ut haud fefellerunt) non tam sperare, quam confidere habeo, doctrinæ ad pietatem tantopere comparatæ semina, fruticanti²⁾ Christiano animo qua par est pia cura commissa, messe læta dulcissimam Patriam tandem exhilaratura, imo beatura. Tu modo, Vir divinissime, quod præ manibus est opus, maturare perge: De fructu ac optato successu ut certus ac securus sis, ipse Deus jubet. At vero dum in hanc sententiam paulo liberius stilum laxare cogito, fores valide pulsant coloni bini, qui intromissi, majales³⁾ sex mihi et aliis quibusdam a tua G. advehere se denunciant. Litterarum aliquid an unà adferant, ubi quæro, rusticorum alter caput scalpere ac suam infelicitatem non tam lacrymis, quam ejulatu testari occipit. Litteras namque intra tunicæ interioris et exterioris complexum curæ tutioris ergo reconditas in via amisisse se, dum cum stupendæ molis majalibus, e vinculis magna vi sese expedire adlaborantibus, laboriose luctaretur. Ergo vero, Vir illustris ac magnifice, magnificentiæ tuæ nec non lectissimæ Dominæ, meo et cæterorum nomine, gratias de dono adeo largo ac vere liberali ago longe maximas, devotis precibus munificentiam istam vestram compensaturus, cum aliam reddendi rationem nec res admittant meæ, nec vestræ

¹⁾ I Thottske Saml. 216, 4to findes en nyere Afskrit af Holger Rosenkrands's Skrift »Forklaring over Catechismum« (paa Dansk). Det er vel det samme Skrift, som i Karen Brahes Mnskr.-Saml. (S 30, Nr. 61) findes under Titel: »Den rette egentlige Catechisme, Tractat af H. R.«

²⁾ grødefuld. ³⁾ Galte.

desiderent. Quantopere interim doleam minus fideliter redditas esse G^{ti}s tuæ litteras, fusius memorarem, nisi mitigandum potius quam exasperandum Generosissimi Oligeri animum in adfectum colonum judicarem. Cui ut Generosus Oligerus incuriam benigne condonet, quam possum humillime contendo. Missos vere bene magnos, bene pingues majales tantisper domi alam, donec certior redditus fuero, quibus eos G^{tas} T. destinavit. Ego quod hactenus feci, facere dum vixero non desinam: id est Deum meum in nomine Jesu supplex sollicitare, ut Ecclesiæ et Reipublicæ bono quam diutissime, quam prosperrime vivas. Vale Vir divinissime et opus non tuum, sed Dei ac Domini tui maturare perge, memor donorum tuorum. Skanderburgi manu festinante 13 Decemb. 1619.

Qui, ut Ecclesiæ bono quam bellissime
valeas, Deum indies supplicat.

C. E. B(rochmannus).

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4 (p. 56). Samme-steds (p. 61) findes et andet Brev, af samme Dag, fra Brochmand til Rosenkrands, skrevet efter at det tabte Brev var fundet. B. udtaler sin Glæde over, at R. ved sit Brev havde bestyrket ham i Haabet »de institutione Catechetica publico Patriæ bono tandem nobiscum communicanda«.

69.

1619. [Prof. Caspar Bartholin] til H. R.

Quod litteris me tuis Helsingburgi datis exhilarasti, unaque doctissima institutione ejus jam diu sitientem beasti, gratias meritò ago ingentes. — — — Etenim, quid aliud possum, quàm amplexari, exoculari tam solidè solerterque ex sacris fundis effossa. — — Atque ut animadvertas, quanti apud me pretii hæc tua meditatio: Ecce ad te mitto ejus compendium, quod propriis tuis verbis pro meo usu, pro mea memoria contraxi. Nisi modestiâ

retraheret, plura ex tam divite tuo penu poscerem — —
Hafniæ 1619.

Afskrift (her forkortet) uden Navns Underskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

70.

1620. Prof. Caspar Bartholin til H. R.

Salutem ab eo, qui Salus.

Slangendorfiun ad te sine meis, Mæcenas Generosiss^e, non sum passus: quamquam calamo quod jam committam, sit nihil; innumera verò privato reservanda colloquio. Statui autem, si non grave tibi aut molestum, statim a Paschate cum G. T. conversari aliquantisper, publici boni causâ, atque ex incomparabili ingenii tui divini penu me instructiorem reddere. Nuper hoc epigramma extemporaneum fudi in fratres Cruciarior, quod juxta mitto. Vale et vive Christiani orbis Phoenix diuque desiderate informator. Roschildiæ 1620.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling, hvor ogsaa det omtalte »In Fratres roseæ Crucis Epigramma C. B.« findes.

71.

1620. C. Bartholin, der kjender og skatter H. R.s velvillige Sind imod ham, beder denne hjælp til, at han kunde faa et ledigt Kannikedømme i Roskilde. Den højeste har afvigte 6te August forøget hans Familie med det femte Barn (en Søn, den senere bekjendte Albert Bartholin). »Vale et valetudini nuptialibus feriis consule«.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 173) i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsaml. Sammesteds og i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 76) findes Afskrift af et Brev til H. R. omtrent af samme Indhold, dat. Roskilde 1620. Det er uden Underskrift, men maa ogsaa være fra Caspar Bartholin. Som Grunde, der kunde bevæge Kongen til at tilstaa C. B. Kanonikatet, fremhæves hans »labores et studia, amanuensium defectus, stipendii tenuitas, familiæ et prolis multiplicatio, annonæ Hafniæ quotannis surgens caritas.«

72.

1620. [Prof. Jesper Brochmand] til H. R.

Quin Deus tibi ac lectissimæ familiæ singulariter sit benedicturus ac sua in Te ac Tuos *χαρίσματα* in dies ubertim adaucturus, qui dubitat, is aut tua in ecclesiam Dei merita, aut divinas promissiones juxta cum ignarissimis ignorat. Ego et quotquot Deum animitus amare gestiunt, meditationibus istis tuis, quas tabellis Catecheticis præmittendas judicasti, tantum tribuimus, ut dignum judicemus monumentum, quod ad seram vere-christianorum posteritatem summo studio transmittatur. Qua in cura nisi me curiosum præstitero, merito dixeris, me Deo meo perfidum dixisse sacramentum. Jesus Christus, cujus solius est incrementum elargiri, instituto (quod nullus dubito) gratiose adspiret. Tuum vero est, Vir divine, cum Servatore Jesu Christo in spiritu exultim lætari, juxta ac Deo tuo gratias singulares nobiscum agere, quod te dignum judicarit, cui hæc suæ voluntatis mysteria ac cordis sui profunda, in densa hac cœlestis sapientiæ nocte, cum aliis communicanda concrederet ac gratiose revelaret. Operæ pretium expectabis longe maximum in glorioso illo die apparitionis Domini nostri Jesu Christi, qui ut te suæ Ecclesiæ quam diutissime servet salvum, qui non ex animo precatur, cum Core, Dathan et Abiron morte horrendum inusitata pereat. De me certe affirmare possum, fieri non posse, ut tres aut quatuor meditationum tuarum lineas legam, quin præ gaudio in lacrymas et gratias divinas solvar. Vale vir divinissime, et Deo de sua in te benedictione nobiscum gratias agere *ἀδιαλείπτως* perge. Qui ut te cum lectissima Domina ac dilectissimis liberis, adeoque universa familia, conservet florentem in annos longe plurimos, meum et meæ votum est. E Regia Schanderburgica quam festinantissime Ao. 1620.

Humilis Cliens.

73.

1620, 1. Maj. (Rostochii). Theodor Bussius¹⁾ havde gjort Bekjendtskab med H. R., da denne forrige Aar havde været i en offentlig Sendelse i Holsten, ved hvilken Lejlighed H. R. havde opfordret ham til at træde i skriftlig Forbindelse med sig. Bussius udtaler sin Glæde over et Arbejde af H. R. vedrørende den evangeliske Harmoniskik og beder ham indstændig ikke at holde det tilbage, fordi ny Synspunkter deri gjordes gjældende, som maaske kunde vække Modsigelse. Han udtaler sig meget sympathetisk om den gamle, fromme Joh. Arndt og beklager højlig, at denne var Gjenstand for saa mange utilbørlige Beskyldninger for allehaande Kjættereri.

Dän. Bibl. II, 189—92.

74.

(1620). D. Jesper Brochmand skriver til H. R. og ytrer sin Deltagelse, i Anledning af at dennes Datter, Christen Thomesens Hustru, var bleven alvorlig syg, og han udtaler det som sin Formening, at Herren ved denne Prøvelse vilde opvække H. R. til, »ut memor difficillimorum et afflictissimorum temporum, in quæ incidimus, opus Domini, quod feliciter inchoavit, adjutus Divina benignitate, pari felicitate absolvat. Ego equidem de me testari possum, nihil mihi magis in optatis esse posse, quàm ut tandem illucescat illa dies, quo meliori orbi lux illa veritatis cœlestis clarè affulgeat«. For selv at fri sig for Beskyldningen for at have nedgravet sit Pund, vilde han om faa Dage sende H. R. 2den Del af sine »Controversiæ Anti-Pontificiæ«²⁾.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

¹⁾ Raad hos Hertug Ulrik, Fyrstbiskop af Schwerin.

²⁾ Da den bevarede Afskrift af Brevet er udateret, er det nærmest denne Bemærkning, hvoraf Tiden maa udledes, da herved sikkert

75.

1620, 26. August. Dr. Jesper Brochmand til H. R.

Benevolo G^{tis} tuæ promisso suffultus, quam de Sacramentorum intima indole juxta ac fine atque salutari fructu concinnavi dissertationem, eam ad Ill. Tuam Dignitatem audacule mitto censendam ¹⁾. In qua castiganda quo G^{tas} T. fuerit severior, eo uberiorem mihi et gratiæ Dei præstiterit operam. Malo vel vitæ, nedum fortunarum mearum dispendium facere, quam veritati scienter fraudi esse: quæ, me-Christe, non tam princeps, quam unica causa est, cur qualemcunque hanc de Sacramentis διαλέξῃς tuæ submissam velim judiciosissimæ censuræ, antequam typis exscripta publici fiat juris atque usus. Odium, invidiam ac iniqua hominum judicia sperno: veritatem divinitus patefactam tueri, et quantum in me fuerit, ad seram posteritatem studiose transmittere, unica meta esto. Subvereor, ne videar importunior, si apud G. Tuam paulo diligentius institero de thesibus mature remittendis. Cum enim mense Septembri mihi ex officio sit disputandum, G. Tua vel me tacente de facili animadvertit maturato opus esse. Qua de re plura adderem, nisi tuus adfectus in veritatis cœlestis propagationem longe propensissimus mihi longo usu esset quam cognitissimus. Deus te sibi et suæ Ecclesiæ quam diutissime servet sospitem: quod in nomine Jesu calide precari nunquam desistam. Concluderem, nisi animus Hasebardo ²⁾ nostro, juveni raræ pietatis, deditissi-

maa forstaas Brochmands Disputatio 2da de Sacramentis, der nærmere omtales i næste Brev.

¹⁾ De sacramentis Disput. II. Pontificiis, Photinianis, Calvinianis, Anabaptistis, Swencfeldianis, et id genus aliis, Sacramenta divinitus instituta nequiter adulterantibus opposita: Qvam Divina Jesu Christi fretus ope defendet ad diem 27. Septemb. Casparus Eras. Brochmannus. Resp. Christierno Johanne Hafniensi. Hafn. 1620. 4to.

²⁾ Jakob Hasebard havde rejst udenlands med H. Rosenkrands's Søn Gunde; han blev 1621 Professor ved Universitetet og døde 1625 som Sognepræst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn.

mus paucula attexere non tam svaderet, quam imperaret. Vacat etiam nunc professio Academica, ad quam Hasebardum nostro-vestrum tua opera promoveri, immane quam cuperem ego et alii, qui in Academia, non tam privato Hasebardi, quam publico juventutis Academicæ bono, aurem tantum vellico G^{us} T., utinam optato eventu. Diffunderem me, sed non audeo, idque ne de tuo in Hasebardum, aut potius in Academiam nostram, adfectu ulla-tenus dubitare videar. Abrumpo eapropter filum et G^{us} T. cum lectissima conjuge et mellitissimis liberis Deo ex animo commendo. Hafniæ 26. Augusti 1620.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4.

76.

1620, 25. November. Holger Rosenkrands's Lykønskningstale, da han var i Stokholm som dansk Ambassadør i Anledning af Kong Gustav Adolfs Bryllups-højtid.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kong. Hist. Fase. 84 b. Sammesteds findes ogsaa H. R.s Dagbog paa Rejsen, der varede fra 1 Novbr. til 9 Decbr. 1620. Den sidste er trykt i Svensk hist. Magasin 1849 (udg. af Hyltén Cavallius) 1ste (eneste) Hefte, S. 5—14.

77.

1621, 27. December. (Hafniæ). D. Jesper Brochmand besværges H. R. i de stærkeste Udtryk om til Kirkens Bedste at fuldende et paabegyndt Værk. »Quid si pauci præter te sint, imo forte vix unus præter te sit, qui letali vulneri Ecclesiæ medicam manum admovere possit cum successu«.

Dän. Bibl., II, 172—4.

78.

1622, 16. Januar. Dr. Jesper Brochmand til H. R.

Judiciariam sententiam in causa Erasmi Petri benigne latam optima fide mihi tradidit noster Bartholinus, quam

115.

1624, 4. Maj. (Tybingen). Janus Gruterus¹⁾ skriver til H. R.: »Jam biennium abiit, quod nominis tui illico vestibulum Polyanthæ²⁾ vestræ insigniverim, ea sine; ut ibidem indicaram. Sed enim ut illa præfatio primum prodit in lucem anno sequenti, cessabat et abitus mei causa, et impetratio diplomatis Regii, ad itineris securitatem. Quod ipsum etiam peculiari epistolio tibi, mi Domine, significaram, interveniente Henrico Frobenio Hamburgensi³⁾, per quem præterea accepisti, spero, exemplar Florilegii illius«. — Gruterus omtaler forøvrigt sine vanskelige Forhold under Trediveaarskrigen og sine forehavende litterære Arbejder, bl. a. siger han: »jam versor . . . in disponendis per Locos Communes omnium linguarum adagiis, etiam Danicis«.

· Dän. Bibl. III, 231—4.

116.

1624, 12. Maj. (Hafniæ). [Brochmand] skriver til H. R.: »E variis documentis non obscure animadvertis, Deum tuum in eo totum esse, ut te imagini filii Dei quàm maxime conformem reddat. Nam veluti variis et plane stupendis animi ac Divinæ scientiæ donis relucet in te non obscura Servatoris tui Jesu Christi imago: ita, ne quid desit, quod ad imaginis hujus consummationem in hac vita requiri posset, varias adjunxit Deus ille tuus

¹⁾ En meget bekjendt Litterat, Bibliothekar i Heidelberg, † 1627. Jvfr. Hist. Tidsskr, 5. R. IV, 657—8.

²⁾ Florilegii magni seu Polyanthæ Tomus secundus Jani Gruteri, Argentor. 1624, Fol. er tilegnet Holger Rosenkrands ved en Dedication, der er dat. Tübingæ 10 Martii 1623. (Denne Tom. II er en meget stor Foliant paa c. 2000 tæt og smaat trykte Sider — altsammen Uddrag af kirkelige og verdslige Forfatteres Værker fra Oldtiden). Hvorledes Gruter kan sige, at to Aar ere henrundne, siden han tilegnede H. Rosenkrands Værket, se vi ikke.

³⁾ En bekjendt Boghandler.

79.

1622, 28. Februar. Dr. Caspar Bartholin til H. R.

Salutem et servitia!

Mitto phaleucos, Mecænas et Patrone constantissime, quos ut potui, non ut volui fudi. Afflatu poetico, cum funderem, destituebar, quem alias rare admodum sentio, naturâ non propensus in metrum. Tuum, pro solito tuo in me amore, versus non ex se, sed meo affectu animoque æstimare fuerit. Vale sapientiæ utriusque Phœnix et pie doctorum præsidium. Ex Museo ult. Febr. 1622.

Qui te colit atque admiratur cliens.

Derefter følger en versificeret Gravskrift over M. Knud Bieske, undertegnet med Caspar Bartholins Navn. Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsaml.

80.

1622, 8. Marts. (Lugdini Batav.). Gunde Rosenkrands tilskriver sin Fader, H. R., et Brev, fuldt af Ytringer om sønlig Ærbødighed og Kjærlighed. Om sig selv ytrer han, at han er rask og gjør god Fremgang »in virtutis, scientiæ et literarum studio».

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to (p. 153—4).

81.

1622. Prof. Johan Lauremberg til H. R.

Salutem plurimam perennemque felicitatem!

Generose Nobilissimeque Vir, Musarum Patrone incomparabilis! Quo minus expectatæ, eo gratiores mihi fuerunt G. T. literæ, e quibus non tantum singularis et in tam sublimi fortunæ et dignitatis gradu insolita eruditio et humanitas, sed et eximia atque in exteris etiam longinquis regionibus deprædicata liberalitas elucescit. Quid aliud hostimenti retribuent Musæ tantæ magnificentiæ, quàm quod possunt, æternum virtutis tuæ præconium?

utpote quæ jamnax eimes, et secundum Patriæ suæ excidium metuentes, patrocínio tuo munificentissimo refocillantur, meliusque sperare incipiunt. Ego verò, qui de Græcarnm literarum salute jam animum penè desponderam, nunc demum me vivere gratulor, quem beata illa virtutum altrix Daniæ tanti fautoris et Mecænatis compotivit. Jam anni sunt quàm plures, ex quo ingenti desiderio cognoscendi res Divinas humanasque captus, animum meum qualicunque eruditionis fruge instruere satégi, eumque ad res gestas penitius noscendas Geographiam apprime necessariam esse perspicerem, in eæ plenius evolvenda, nullam reperi partem minus accurate ab autoribus traditam, quàm quæ luculentissime et diligentissime debuisset explicari, Græciam dico, eruditionis omnis fontem, et Heroum tam literis quàm armis immortalium matrem et nutricem. In hac igitur illustranda vires omnes ingenii et industriæ intendi: nec tantum assiduæ utriusque lingvæ auctorum lectione, sed et longa satis cum viris doctrinâ celebribus conversatione, et conquisitis per Galliam, Italiam, Græciam, aliisque Europæ provinciis antiquitatum monumentis, id operam dedi sedulus, ut rediviva prodiret antiqua Græcia, cujus effigiem, quantum quidem in ejusmodi tenuitatem cadit, perfectam et genuinam, 30 tabulis chorographicis ac 12 topographicis ita delineavi, ut non dubium sit, quin hic labor meus multis sit emolumento futurus. Quod autem huc usque Musæ hæ latuerint in tenebris, duæ fuerunt causæ: altera, quod descriptio ejus et prolixior enarratio Græco sermone (cujus mihi cognitionem vernaculi instar comparaveram) a me conscripta esset, ac proinde a paucis intelligeretur: altera, quod opus hoc Mecænatem requireret, Musarum amicum et munificum, cujusmodi hæc ætas heu nimium raros producit. Utriusque cum Divina gratia remedium mihi subministraverit, nil jam restat, quo minus lucem diu desideratam aspiciant: nam et labor meus effecit, ut tum Græco pallio indutæ, tum Germanâ togâ vestitæ sint hæ Divæ, et summi Nu-

minis benignitas T. Gen. favore me beavit, cujus admiranda eruditio censuram de meis lucubrationibus ferre, et summa auctoritas meæ obscuritati lucis permultum communicare, et insignis munificentia labores meos ad frugem aliquam promovere potest. Prodeat igitur, fausto omine, in lucem Antiqua Græcia sub illustri nomine Rosencrantzii, cui soli salutem et vitam exsules Musæ debebunt, præcones et testes futuræ virtutum tanti viri, meæque observantiæ ac gratitudinis. Cæterum, Vir Nobilissime, cum de literis bene merendi animus et facultas in T. G. nunquam clausi fuerint, plurimum se tibi porro debere fatebuntur Historiarum et Geographiæ cultores, si tua ope et consilio induci posset Sereniss. ac Potentiss. Rex vester, ut regnum suum plane delineari ac describi curaret. Magno id non tantum reipubl. Geographicæ commodo foret, sed et toti regno perquam honorificum. Salve Vir Magnifice, Musarum præsidium singulare, ab eo, qui est, æternum.

Rostochii 1622.

T. G. devinctus

Joan. Laurembergius.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

82.

1622. (Hafniæ). Caspar Bartholinus skriver til H. R., at han, hvis han fik den ansøgte Tilladelse, i Paaskeferien agtede at rejse til Leipzig og derfra til Carlsbad. Hvis H. R. ønskede noget udrettet paa disse Steder, tilbyder han at besørge det.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

83.

1622. (Lugd. Bat.). Daniel Heinsius anbefaler til H. R. den leidenske Bogtrykker Isaacus Elzevirius, der i private Anliggender agtede sig til Danmark.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to. (p. 87).

84.

1622. (Otthoniæ). Johannes Conradus Alsenius, der havde studeret en Tid lang udenlands, skriver til H. R. og beder ham interessere sig for, at han kunde faa en Lærerplads ved det ny Gymnasium, der skulde oprettes i Odense.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to. (p. 13—4).

85.

1622. (Hafniæ). En unævnt (formodentlig D. Jesper Brochmand) skriver til H. R.: »De nepote nato et renato tibi ex animo, Gen. Dñe et Patrone constantissime, gratulor, Deum obtestatus, pronepotes etiam videre felix ut queas. — Vale Mæcenas maxime, et Christiani orbis desideria explere tandem aggredere.«

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

86.

1622. (Rostoch). Theod. Bussius meddeler H. R., at Thomas Seghetns, som i over 20 Aar havde færdedes paa Rejser i fremmede Lande, nu agtede at drage til sit Fædreland for at tilbyde sin Konge Frugten af sine Studier. Han vilde imidlertid lægge Rejsen om ad Danmark og ved samme Lejlighed hilse paa H. R., til hvem han anbefales.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to.

87.

1622. Prof. Johan Lauremberg til H. R.

Sal. pl.

Nullus abit dies, Generose Nobilissimeque vir, Fautor et Patrone unice, quo ego non memorem mecum, quanta humanitate et comitate a G. V. exceptus fuerim, quantosque favoris et benevoli erga me affectus testes atque indices mecum huc reportarim. Non possum sane mihi

ipsi non gratulari de hac mea fortuna, quæ me tanti Mecænatis compotivit, cujus præclara et in tam excelso dignitatis gradu generisque splendore insolita eruditio longe aliter quàm vulgus de literis sentit, et summa auctoritas insignisque munificentia de studiis honestis quàm optime quotidie meretur. Et quamvis inimica bonæ menti Fortuna ubere illo prioris vestræ liberalitatis fructu me spoliavit, cogor tamen hunc invidæ sortis assaultum et conceptam inde animi ægritudinem patientiâ vincere ac superare, spe certâ fretus, benignitatem vestram nunquam in me clausam fore. Græciæ meæ multis in locis a me correctæ et locupletatæ editionem aggressus sum, adhibitis artificibus, et manum sculpturæ ipse admovens, ut, qui in hoc opusculo conficiendo nec labori nec impensæ peperci, aliquid emolumenti exinde perciperem; sed non procul ab ipso limine subsistere me cogent (!) quotidianæ impensæ, quæ non exiguæ ad ejusmodi opus requiruntur, nec nisi a munifica magni Patroni manu expectandæ. Revocarem G. V. in mentem susceptæ in se promotionis meæ et subsidii ferundi promissionem ac curam, nisi ipsam memorem et propositi tenacem esse penitus cognoscerem, et in Nobilissimo Genero vestro similem erga me affectum et favorem fuissem expertus. Cumque menti meæ adhuc infixi hæreant sermones a G. T. de schola Sorana mecum habiti, nec quicquam mihi accidere possit magis volupe, quàm ut G. V. auxilio pars istius ludi aliquando fiam, idcirco fratrem meum ad G. V. ablegavi, ut quid mihi de illa conditione sperandum sit, plene ac certo cognoscerem. Veniam audaciæ meæ ab insigni vestra humanitate mihi polliceor, quantoque possum opere contendo, G. V. de me certe sibi persvadeat, neminem vivere, qui magis habeat in votis gratiam et favorem G. V. omni studio et observantiæ cultu promereri. Bene feliciterque vale, Patrone incomparabilis, et in Reipublicæ literariæ incrementum regniq[ue] Danici emolumentum sospes vive quàm diu-

tissime, ac Græciam meam e tenebris vindicare perge.
Rostoch. 1622.

Joannes Laurembergius.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

88.

1622. (Dr. Jesper Brochmand) til H. R.

Mitto disputationem meam de Circumcisione¹⁾, in qua si quid desideres, rogo pro tuo in veritatem divinam amore, moneas. Non pauca sunt, de quibus mihi cum G^{ci} T. in præsentia conferendum foret, nisi commoditatem prolixioris scriptionis mihi præriperet festinatus et plane præproperans M. N. abitus. Captabo interim primam quamque fusius scribendi commoditatem. Hoc unum moneo, me teneri desiderio prope impotente videndi tandem litteras, quas Generosus Dn. ad D. Cramerum mittendas concepit. In singulas etiam dies expecto meas de Regno Dei rudes meditationes, sed ad cotem sapientiæ tuæ non parum politas. Vale 1622.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml, 1291 4. (p. 62).

89.

1622. Cal. Novembr. (Hamburgi). M. Jacobus Werenberg sender H. R. et apologetisk Skrift, som han havde udgivet og tilegnet ham: »in Bibliothecæ tuæ saltem extremo aliquo angulo ut locum hisce meis meditationibus relinqvas, majorem in modum rogo.« (Jvfr. nedenfor, Nr. 99).

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling og i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 169).

¹⁾ Det er den 4de af Brochmands Disputatser de Sacramentis, der blev forsvaret d. 30. Oktober 1622, resp. Stephano Nicolao Hege-
lundino.

90.

1622, 16. November. Dr. Jesper Brochmand
til H. R.

De tuo in me propensissimo adfectu gratias ago, verbis parcè, animo et serio cordis adfectu prolixè. In gratam compensationem hoc unum agere non desinam, ut nimirum Deus tibi et tuæ familiæ uberrime benedicat. Non possum vero non solitâ oberrare chordâ, et meo more instanter urgere, cogites tandem de medica manu laboranti Ecclesiæ mature admovenda. Periclitamur, nî promissum tuum ope Divina tempori adimpleas. Si enim ulla in re mora unquam fuit periculosa: in hac certe Dei causa quàm periculosissima est. Quod quum multo rectius quàm ego intelligas, Vir illustris, non libet ligna in sylvam afferre. Gloria Dei si tibi curæ fuerit, et si quæ in te sint dona, quæ Ecclesiæ Jesu Christi, corde tuo iudice, utiliter impendere possis: rumpe moram, et quod e vocatione Divina tibi agendum est, hoc tandem agere animose aggredere. Operi adspirabit, et lætum ac Ecclesiæ suæ salutarem largietur exitum ille, qui sua talenta, numero bene multa, tibi concredit usurpanda. Negotium precibus juvabo sedulo. Nec enim quidquam aliud de me polliceri possum. Litteras, quas G^{tas} tua ad Cramerum adornat¹⁾, mecum ut communicet, simul ac extremam senserint manum, valde serio contendo. Danicum meum scriptum prima quaque commoditate expecto. Hasebardus noster crastina luce, quæ est 17. Novbr., concionem habebit inauguralem²⁾, cui ut Deus gratiose benedicat, ipsum donis tanto munere dignis instruat, ex animo precor. Vale. Hafniæ 16 Novembr. 1622.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291 4to. (p. 57).

¹⁾ Se nedenfor Nr. 96.

²⁾ Hans Tiltrædelsesprædiken som Sognepræst ved vor Frue Kirke i Kjøbenhavn.

91.

[1622]. H. R. til Prof. Johan Lauremberg.

Joanni Laurembergio.

Equidem verò, mi Laurembergi, ex quo ab insignibus ingenii, quibus antehac publice inclaruisti, foetibus primum mihi innotueras, nihil in votis mage habui, quàm ut masculos adeo tuos ausus et laude omni dignas operas, ignibus animi tui satis in se calentes, meà etiam qualicumque virili parte incitare daretur et inflammare. Neque spero etiam eum meum in te animum tibi re ullà seu dubium factum, seu fieri posse unquam. Græciam verò tuam, quâ me tibi primum demereri placuit, desertam aliàs antehac et incultam nimis, tu qui in ejus salutem primos inter invocandus fueris, excolere porro, locupletare et illustrare ne desistas, ab iis profecto, quæ tibi exterius accedere possunt, subsidiis non est, quod te unquam destitutum iri vel suspiceris tantum¹⁾. Et ego, quos de Sorensse Gymnasio pro nobilitate ex instituto tecum sermones habui, non frustra fuisse, proprio meo, quem post octiduum geminatum hinc ablegare decreveram, ministro edocere constitutum habebam jam tum, cum frater tuus postremas hasce tuas mihi exhiberet. Post iteratos namque sæpius de te in aula sermones, in eam sententiam itum est, te præ aliis solicitandum esse, cujus operam circa juventutem nobilem nostram in lingvis Græca et Latina etc. informandam et exercendam imprimis requiramus. Stipendium, præter habitationem liberam, infra trecentos unciales haud destinabitur. Cui etiam ab hono-

¹⁾ I Kgl. Bibl., Thottske Saml. 538 Fol. findes Laurembergs Topografi over det gamle Grækenland, forsynet med mange tegnede Kort, et Pragtværk, skrevet paa smukt hvidt Pergament med forgyldt Rand — helt og holdent affattet paa Græsk og tilegnet Holger Rosenkrands. Naar jeg i Hist. Tidsskr. 5. R. V, 644, har ytret nogen Tvivl om, at dette Værk skulde være affattet, medens Lauremberg var i Rostok, maa jeg nu tilbagekalde denne Tvivl.

rariis didacticis haud exigua speranda venit annuatim accessio. Tuam modò est, quis tibi in nostra hæc vota animus siet, proximis explicare. Vale. Otthon.

Olig. Rosæcrantzius.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

92.

1622, 27. December. (Rosenholm). Holger Rosenkrands stifter et Legat paa 2500 Rdl., hvoraf Renten skal tilfalde en duelig theologisk Student til Udenlandsrejser.

God Afskrift i Ny kgl. Saml. 1225. 4. Trykt i Hofmans Fundat. I, 380—4 (jvfr. ibid. S. 126—7 og Badens Univ. Journ. III, 97 flg.).

93.

1623, 6. Januar. (Odense). Holger Rosenkrands takker Biskop Dr. Hans Povlsen Resen for Meddelelse om nogle tomme, irreligiøse Stridigheder i Tydskland, vakte af nogle, der gav sig Mine af at være i Besiddelse af en højere, himmelsendt Sandhed. Han beder Resen at vogte den danske Kirke »ab extraneis omnibus *νεροφωνίας*«. Tilsidst takker han for nogle ham tilsendte, af Resen forfattede »Meditationes religiosæ«¹⁾.

Dän. Bibl. II, 143—6.

94.

1623, 9. Februar. (Sorø). Betænkning afgiven af Holger Rosenkrands og 15 andre Adelsmænd om Indretningen af et adeligt Akademi i Sorø.

Afskrift i Geh.-Ark. Den 3. Jan. s. A. havde H. R. faaet kgl. Befaling om tillige med en Del andre Adelsmænd at indfinde sig i Sorø d. 5. Febr. for at raadslaa om det paatænkte Akademis Indretning (E. G. Tauber, Sorø Acad. u. Chr. IV og Fred. III., Aktst. S. IV).

¹⁾ Sikkert Resens *Conciones litaneuticæ* i Anledning af de forestaaende offentlige Bededage.

95.

1623. (Hafniæ) [Casper Bartholin] takker H. R. for et Brev, denne havde tilstillet ham og Brochmand i Forening. »Utinam verò ego exspectationi tuæ in his et aliis possem respondere! qui nihil aliud valeo, quàm te tuaque amare et admirari, in meum succum et sanguinem convertere, atque de tuis donis, divinitus tibi concessis, patriæ nostræ, imò orbi universo Christiano congratulari. Calumniatorum seges, cujus meministi, virtutis surgentis et augescentis est indicium. Omnes enim, qui pie volunt vivere in Christo Jhesu, persecutionem patientur, calumniam, invidiam et sæpe longè majora; miserimi enim sunt homines, nemo quibus invidet.«

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

96.

[1623]. Holger Rosenkrands skriver til sin foruds Lærer, D. Daniel Cramer i Stetin: »Literas tuas circa medium mensis Julij Anno proximè elapso scriptas, mi Cramere, ab affini tuo oblatas sibi gener meus, Vir generosus Christianus Thomæus, à legatione Megapolitana redux mihi exhibuit; literas, inquam, quales equidem à te sperare nunquam poteram mihi, nec unquam expectare. Amo te autem, mi Cramere, et sincero te animo amo et amavi usque huc, quando præter sinceram animi rectitudinem in te nihil deprehendere habui, adeò ut ne nunc quidem persuadere mihi possim, te nisi amoris pristini in me tui vehementiore quodam impetu abreptum et concitatum, præcoce adeò judicio, et studia atque operas meas et animum denique ipsum meum eâ ipsâ ex parte, quâ Deo et Christo Jesu meo maximè probatum me sistere unicè usque huc contendo, in dubium vocare potuisse.« Anledningen til Misforstaaelsen var, at Cramer havde faaet Breve fra Vittenberg, hvori H. Rosenkrands beskyldtes for at gjøre fælles Sag med Weigilianerne og de saakaldte

Rosencreutzere, hvilket da Cramer i temmelig skarpe Udtryk havde foreholdt ham. Den i Vittenberg opstaaede Mistanke mod H. R. havde sin Oprindelse derfra, at Melchior Breller ¹⁾, en tydsk Læge, der var en ivrig Ven og Discipel af Johan Arndt, havde taget denne i Forsvar i et Skrift, der indeholdt heftige Anfald mod de orthodoxe Theologer, hvilket Skrift han havde tilegnet Holger Rosenkrands ²⁾. Denne forklarer nu Cramer, at hans Kjendskab til Melchior Breller just ikke var meget stort, men han havde truffet sammen med ham for et Par Aar siden i Holsten, og han var anbefalet til ham af en brav og troværdig Mand, D. Theodor Bussius, Raad hos (Christian IV's Broder) Hertug Ulrik, Biskop af Schwerin ³⁾. Sin Samtale med Breller huskede H. R. vel ikke aldeles nøje; men det kunde han sige for sikkert, at den ikke kunde have givet Br. Anledning til hans heftige Udfald imod Theologerne. Hvad Johan Arndt angik, kunde han heller ikke ganske vedkjende sig de Udtryk, som Breller (i sin Dedication til ham) havde anført af Samtalen; men forøvrigt nærrede han dyb Ærbødighed for Arndts Minde. For 6 Aar siden havde han paa en Rejse i Tydskland besøgt denne fromme Mand, og de havde længe talt sammen om christelige Emner, og det paa en saadan Maade, at Arndt derved i høj Grad havde vundet Rosenkrands's Hjærte.

¹⁾ Navnet skrives ellers sædvanlig: Breler.

²⁾ *Mysterium iniquitatis Pseudo-Evangelicæ, h. e. Dissertatio Apologetica pro doctrina b. Johannis Arndt, Ducatus Lüneburgensis Superintendententis generalis, adversus Centauros quosdam Pseudo-Evangelicos, et sophisticam illorum Theologiam; ad Nobilissimum Virum Oligerum a Rosencrantz, Regiæ Majestatis in Dania Consiliarium. Goslariæ 1621. 8vo. Nærmere Efterretninger om Melchior Breller († 1627) findes i Cimbria literata, II, 124—5. Jvfr. Pont. Ann. IV, 332.*

³⁾ Den 1. April 1624 fik Dr. jur. Theodor Bussius Bestalling af Kong Christian IV og Hertug Frederik af Holsten-Gottorp som Kansler i Slesvig og Holsten. (Reg. Dipl. Dan. II, Nr. 6312).

»Non autem eo usque me coram Brellero aperui, ut quid in piissimi istius alias et optimi viri (Arndtii) operis jam diu desiderarim, quid ad os et verba ipsius Dei propius confirmatum jam pridem mecum sæpius optarim, ex me dignoscere habuerit. Sed neque in hunc usque diem constat etiamnum mihi, an eo tempore quisquam adhuc in optimi istius Viri meditationibus et scriptis quicquam seu publicè seu privatim improbârit. Adeò profectò optimè mihi conscius sum, ne verbulum quidem permutatum inter non esse, unde acerbioris illius ab ipso pro b. Joanne Arndt suscipiendæ aliquando Apologiæ animo ipsi interea temporis suboriri potuerit.« — —

»Sed ad primam hanc accusationem, dicam an calumniam, ne verbulum quidem ampliùs addam; id tantum monere non nequeo, in ipsa jam Witeberga celebrem illum Theologum Meisnerum, amicum, quomodo tu Witebergensem illum tuum describis, et mihi, nisi fallor, et tibi et Ecclesiæ benè cupientem, non modò aliter longè de me statuere et judicare, sed et quam mihi fataliter ea calumnia cum bonis perquam multis communis sit, palam pronunciare. Ipse namque, cum circa diem 16 mensis Julij Anni proximè elapsi a viro clarissimo, Academiae nostræ Professore Medico et Philosopho Casparo Bartholino, compellatus, inter alia de me sciscitatus esset, numquid ego, quod fama ferebat, Phanaticis Germaniæ nuperis Methovigelianis et Rosecruciaris nomen etiam meum dedissem, a Bartholino autem nostro, quàm impudentissimè mendax illa fama siet, plenius edoctus esset, tandem querulus ipse valde in hanc sententiam subjunxit, pie-doctos omnes fatum istud jam passim per Germaniam manere.«

»Alterum vero, cujus imprimis acerbè admodum accusor ego, hoc est, quod consilium mihi sit usitatam doctrinam corrigendi ¹⁾, quæ accusatio tot densis et spissis

¹⁾ Kjernen i denne ubeføjede Beskyldning var vistnok den af H. R. i hans Breve oftere udtalte Anskuelse, at man burde undgaa de

calumniis antè et retro obvolvitur juxta et exaggeratur, ut, nisi iisdem prius subrutis et submotis, de re ipsa respondisse ne videri quidem possim«. (Paa denne Beskyldning svarer H. R. nu med stor Vidtløftighed, saa at det hele Brev trykt vilde udgjøre mindst 6 Ark).

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 131 Fol.

97.

[1623]. Holger Rosenkrands sender Biskop D. Hans Povlsen Resen en Afskrift af sit apologetiske Brev til Cramer. Han beder Resen ved Læsningen deraf at sætte alle Fordomme imod ham tilside, om saadanne havde vundet Indgang hos ham, og at gjennemgaa Skriftet, vejledet af Guds Munds og Aands Lys, som han alt længst var fortrolig med. Han havde saa meget desto større Haab om, at dette vilde ske, som Resen var en af de meget faa, hvis Skrifter kun aandede Guds frygt, og som holdt sig fjern fra det skolastiske Væsen: »Tu namque, quod ingenuè in Dei conspectu profiteor, in valde paucis unus es, qui religiosissimis variis tuis, nil nisi ipsissimam *εὐσέβειαν* spirantibus, a scholasticis verò ramentis¹⁾ longè alienissimis, tum publicè tum privatim proditis observationibus et meditationibus, mihi probè satis annotatis et observatis *ἀφορμῶν*²⁾ præbere, imò necessitatem imponere visus es mihi, Oris Dei sacrarium penitius et propius conveniendi et exquirendi, ex quo solo pietatem solam veram, spiritum ipsum ipsius Dei, spirare nobis agnovi et deprehendi«.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 131 Fol.

dogmatiske Kunstord, som ikke havde Hjemmel i den hellige Skrift, og som ikke blot smagte mere af verdslig Filosofi end af Guds Aands Oplysning, men ogsaa gav megen Anledning til forargelig Strid mellem Christne indbyrdes.

¹⁾ Spaaner — altsaa vel hvad vi kalde: Pindehuggeri.

²⁾ Lejlighed, Anledning.

98.

[1623, 6. Marts. D. Jesper Brochmand] til H. R.

Ingemui non parum, intellecta e Generositatis vestræ litteris uxoris vestræ, fœminæ lectissimæ, valetudine afflictiore. Solatio esse poterit et Gen. Domino et nobis, quod Deo nostro proprium ac quasi perpetuum sit, quos amat, paterne castigare. Extra quem castigationis Divinæ jactum qui constituti esse cupiunt, indigni sunt, qui genuinis Dei liberis adnumerentur, τοῖς νόθοις accensendi. Nam si horum παιδείαν æquo animo ferimus, qui tamen non nisi τῆς σαρκὸς πατέρες sunt: quidni libenter et læte feremus, quod Spirituum Pater in nos subinde animadvertat. Quod si quidquam apud Deum nostrum prosunt aut probitas aut seriæ honorum preces: sat scio fœminarum illud exemplar diutissime, et quidem constante valetudine, perennaturum. Cum enim paucissimæ sint exulceratissimo hoc seculo, quæ sunt veræ σοφίας studiosæ: mihi sane quam persvasissimum est, quod Deus, Vir Generosissime, tuam Sophiam et tibi et nobis in multos annos velit salvam, superstitem et florentem. Quod meum votum ut sit quam ratissimum in nomine Jesu Christi, Salvatoris nostri, nunquam non calide precabor. Cæterum de Jacobo M(atthiade), stipendio G^{ti}s vestræ benigne aucto, gratias ago ex animo longe maximas¹⁾. Certissimus sum, quidquid sumptus probissimo huic juveni insumitur, belle locari. Alienus semper fuit, mecum dum vixit, ab omnibus illis vitiis, quæ alias juventuti pestem accelerare consueverunt. Ab ingenio etiam diviniore paratus est: ut spem foveam opimam, quod bono Ecclesiæ in vestram familiam sit impulsu divino cooptatus. Det Deus, Vir illustris, ut Patriæ bono diu superstes augeas Patriam juvenibus e tua domo et disciplina in messem Domini velut extrusis, qui opus

¹⁾ Jakob Matthiesen kom i Januar 1623 i Huset hos Holger Rosenkrands.

Domini fortiter et strenue urgere possint. Progredi non audeo: nam sat scio Generosum Dominum tot involutum iri occupationibus gravioribus instanti hac Senatus congregatione, ut nefas sit, curas curis cumulare. Tu vero, o Deus, Rosecrantzium nostrum tandem anima, ut aditum compendiosum ad regnum tuum meliori orbi reseret. In qua voce finio, et ut Dominam vestram brevi salvam intelligam et pristinæ valetudini restitutam, Jesum Christum supplice prece sollicitare non intermittam. Hafniæ 3^a solennitate publicarum deprecationum.

Qui, ut G^{tas} T. bono Ecclesiæ Dei diutissime
floreat, ex animo precatur.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4 (p. 42).

99.

1623, 23. Marts. (Odensegaard). Holger Rosenkrands skriver til Jacob Werenberg (Præst og Professor i Hamborg): Lige siden han havde begyndt at forstaa med Hjærtet, hvad det er, Guds Ord taler til os, havde han altid med Mishag bemærket, at mange fordybede sig i en vidtløftig Ordstrid om det, som hvert Øjeblik, vi leve, skal staa for os som en Livsopgave, vi skulle søge at løse. Thi under al den Ordstrid kom kun de rent menneskelige Følelser og Lidenskaber til Orde, medens den rette Erkjendelse af den guddommelige Sandhed flyede bort fra Menneskenes Sind og Hjærter. Omrent paa denne Maade havde han ogsaa udtalt sig, da han for noget over tre Aar siden, paa Hjemrejsen fra en offentlig Sendefærd, i Holsten var truffen sammen med Melchior Breller¹⁾, der var blevet anbefalet ham som en lærd Mand med en brændende Iver for Guds frygt. Deraf havde denne nu taget Anledning til, da han havde forfattet et Forsvar for Johan Arndt, at forlange, at Rosen-

¹⁾ Se foran S. 63.

krands skulde ledsage Skriftet med en Anbefaling. Hertil var denne dog ikke tilbøjelig, ikke blot fordi han fandt Stoffet mindre heldig affattet, men ogsaa fordi han, saa høj en Pris han end satte paa Arndts inderlige Fromhed, og saa meget han end misbilligede, at mange nedrev hans Skrifter, dog ikke kunde billige adskillige Udtryksmaader hos ham, der efter hans Mening ikke stemmede tilstrækkelig overens med den hellige Skrifts Talebrug. Hvad Brellers Skrift angik, da ankede H. R. særlig over den Bitterhed, hvormed Forf. havde omtalt alle, der ikke gik med Arndt. I Modsætning hertil fremhæves et Skrift af Werenberg, igjennem hvilket der gik en mere besindig og upartisk Aand ¹). At han deri havde forsvaret Rosenkrands mod nogle ubillige Beskyldninger, og navnlig godtgjort, at han intet havde med de saakaldte Rosenkreutzere at gjøre, var denne saare kjær, hvorfor han ogsaa sendte Werenberg en Gave af 40 Rdl. Dog anbefalede han ham — hvad han selv i over 20 Aar havde lagt en Hovedvægt paa — ikke at bruge Udtryksmaader, der vare fremmede for den hellige Skrift. Herom havde han nylig udførlig udtalt sig i et Sendebrev til Cramer, af hvilket han ved Lejlighed skulde sende Werenberg en Afskrift.

Dän. Bibl. II, 146—9.

100.

1623, 9. April. [D. Jesper Brochmand] til H. R.

Litteras per Dn. Sperlingium mihi missas eo potissimum nomine lætus legi, quod spem facerent nobis minime dubiam brevi videndi epistolam ad Dn. D. Cramerum

¹) *Vindiciæ Ecclesiæ Lutheranæ*. Hamb. 1622. Skriftet, hvis fulde Titel anføres i *Cimbria literata* I, 718, var rettet mod Melchior Brellers tidligere omtalte Skrift: *Mysterium iniquitatis etc.* — Af *Cimbr. lit.* I, 717 fremgaar for øvrigt, at Werenberg (rettere Weremberg) allerede var død den 29de Jan. 1623, hvilket H. Rosenkrands altsaa ikke har vidst, da han skrev.

adornatam. et quidem plene absolutam. Noli, Vir Generosissime, nimis longam in mittendo trahere moram. Salivam mihi movisti, imo famem, quam nisi mature expleveris, damnum non exiguum animæ meæ dederis. Certus enim sum, epistolam istam, utpote variorum mysteriorum solida explicatione refertissimam, non paucis morbis et malis, cum quibus cor meum colluctatur, medicam manum solerter admoturam. Rumpe eapropter moras, Vir illustris, nec gaudia nostra differ. Præmium laborum expectabis longe augustissimum: serias scilicet preces ad Deum pro salute tua et universæ familiæ tuæ prosperitate. Nec aliam institutionis tuæ compensationem aut tu expetis, aut nos reddere possumus. In opere vero Domini urgendo alacer ut pergat ac progrediatur Generosissimus Dn. Rosæcrantzius, non est quod ego acrius instem. Sat enim scio, Spiritum Dei mei intra cordis tui thalamum vegetum atque efficaciter operosum istis partibus ita apud Generositatem T. defungi, ut mea monitione haudquaquam sit opus. Ego certe non cessabo ardentem instare apud Deum meum, velit propter filii nobis dati vulnera benigne indulgere tibi ocium tantis rebus condigne accurandis necessarium. In qua voce, quam mihi publicum Christianismi bonum extorsit, finio, et ut cum Domina longe lectissima, liberis pientissimis, adeoque universa familia, sub umbra alarum Domini florentem vitam ac longe prosperam diutissime degas, voti mei summa est. Scripsi ad lucernam manu præ somno labente 9 April. 1623.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291 4. (p. 28).

101.

1623. [D. Caspar Bartholin] til H. R.

Salutem ab Eo, qui nostra Salus!

Quas junctim nos compellantes misisti litteras, Generosissime Domine et Mecœnas unice, recte acceperimus et juncti perlegimus, gratiam de tam benevolo et prolixo in

nos affectu merito habentes. Utinam vero ego, quem Brochmanno adjungis, expectationi tuæ in his et aliis possem respondere! qui nihil aliud valeo, quam te tuaque amare et admirari, in meum succum et sangvinem convertere, atque de tuis donis divinitus tibi concessis Patriæ nostræ, imo orbi universo Christiano congratulari. Calumniatorum seges, cujus meministi, virtutis surgentis et augescentis est indicium: omnes enim, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, calumniam, invidiam et sæpe longe majora. Miserrimi enim sunt homines, nemo quibus invidet. Vale Christiani orbis Sol et Phœnix, cum tua tuisque omnibus, et salve a N. qui æternum tuus, quemque meritis tuum fecisti. Hafniæ 623¹).

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4 (p. 73).

102.

1623, 28. August. (Tybingen). Janus Gruterus tilskriver H. R., hvem han havde tilegnet et Skrift²). •Dedicatiunculam illam æqui bonique facies, tanquam vel sic futurum exiguum magnæ observantiæ, magni cultus anathema, debitum profecto a me animi tui tot dotibus publicis privatisque: quas cum aliorum seria prædicatione jam dudum orbis literati perambulent theatrum, satis erit, si eas ipse officioso silentio colam venererque“.

Dän. Bibl. III, 235—6.

103.

1623. 6. Cal. Octob. (Ex Musæolo). Christianus Janus (Rektor ved Odense Skole) havde faaet Tilbud af Biskoppen om at blive Professor ved det nye Gymnasium, som oprettedes i Odense; men han turde ikke modtage

¹) Paa hin Tid udelod man jævnlig Aarets første Tal.

²) Se nedenfor Brev af 4. Maj 1624.

dette Tilbud, med mindre H. R. og dennes Svigersøn, Chr. Thomesen, hvem han skyldte den største Taknemmelighed ¹⁾, bifaldt det. Skjønt han vidste, at de begge vare optagne af vigtige Forretninger, vovede han dog at skrive dette Brev for at udbede sig deres Afgjørelse af Sagen, som han ganske henstillede til dem.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

104.

1623, 1. Oktober. H. R. til D. Daniel Sennert.

Salve Clarissime Sennerte ²⁾.

Ut deliberatò jam constitutum est a Nobilitate Fioniæ nostræ, Virum, quà Doctrinam, quà Experientiam in vicem vacantis apud nos Iatrices maturè vocare, Tu, mi Sennerte, doni utriusque nomine nobis jam pridem apprimè commendatus præ aliis, qui vocationem honorificam meruisse visi sunt, affulsisti. Itaque si Tu is es, quem Divina Providentia in salutem hujus Provinciæ mittere dignatur. en conditiones, ut speramus, non contemnendas. Provinciæ in hâc Daniâ nostrâ Fioniæ Præclara Nobilitas communi consensu Medicum stipendium fundavit 300 uncialium solido argento, quolibet unciali, quomodocunque tandem moneta transmutetur, in ternas marchas Lubecenses computato. Id præter, quod annuatim ipsis idibus Januariis Medico in manus adnumerabitur, liberâ praxi per universam hanc Fioniam, quò heic parcior medentium est

¹⁾ Chr. Thomesen havde paa en overordentlig gavmild Maade understøttet M. Christen Jensen under hans Studeringer og gjort det muligt for ham, der var født af fattige Forældre, men besad en udmærket Begavelse, at naa til et meget højt Trin blandt sin Tids lærde Mænd. (Jfr. Bloch, Den fynske Gejstlighed Hist. I, 363 f.). Han døde i en ung Alder som kgl. Hofprædikant. Hans Breve vise, at han behandlede Latinen med en, selv i hin Tid, ualmindelig Færdighed.

²⁾ Daniel Sennert, Dr. med. og Professor i Vittenberg, døde 1637 som churfyrstelig sachsisk Livlæge.

numerus, eo largior bonorum proventus augeri potest. Provincia namque hæc ipsa Fionia 10 milliarium longitudine, latitudine septem comprehensa, confertâ nobilium frequentia ita est nobilis, ut in regno Daniæ universo par ipsi nulla. Sedem autem fortunarum in ipso terræ hujus meditullio et principe civitate Ottonia collocabis, qva, puta, ex Germania in Daniam, Sveciam aliasqve septentrionales Regiones indeqve vicissim in Germaniam etc. nullâ non die datur commeatus, commoditate utiqve, qva gaudent, qui conversatione exoticorum et rerum in mundo gestarum notitiâ delectantur, Medico vero neutiqvam injucundâ. Et Ego quidem, quantum in me est, tuis commoditatibus nullus deero, quandiu hanc in agro Ottoniano Præsidialem Provinciam administro: nec accurare intermittam, ut temporis processu Regiâ liberalitate annuos redditus Beneficium aliquod Ecclesiasticum augeat et exornet. Reliqua bona, qvæ loci salubritas, bonorum conversatio et medica specialis praxis promittunt, pennâ perstringere supersedeo, nihil quicqvam addubitans, si optata nostra favor Divinitatis adjuverit, quin omnia se feliciter sint datura. Quocirca amicè jam rogaris, mi Sennerte, ut animi tui sensa circa hanc tibi definitam provinciam Medicam qvàm maturrime mihi, ut communis hujus consilii et consensus Interpreti, plenè adaperias, tecum prudenter reputans, præsentem necessitatem medicâ manu diutiusculè carere non posse. Ita Tibi tuæqve familiæ ex voto nostro destinata succedere jubeat Dominus Jesus. Vale. Dabam Ottoniæ Fionum è Regio Johannæo, ipsis Calend. Octobr. Anno 1623.

Oligerus G. Rosenkrantz
mea manus.

Udskrift: Clarissimo Doctissimoqve Viro Danieli Sennerte, Medicinæ doctori et Professori in Academiâ Wittebergensi, amico meo singulari.

Orig. (dog kun Underskriften egenhändig) i Kgl. Bibl.

· 105.

1623, 5. Oktober. D. Johan Gerhard til H. R.

Salve Illustris et Generosissime Dñe Rosæcrantzi, salve fulgidissima Coronæ Danicæ gemma, Europæ decus, temporis nostri miraculum. Liceat enim Generos. V. hisce verbis compellare, quæ in sermone quotidiano cum viris pie eruditis instituto de eadem sæpius usurpavi. Quod meum encomium longe rectius Generos. V. congruit, quam honorifica illa præconia, quibus V. Generos. meam tenuitatem in literis plusquam benevolis exornare non fuit dedignata. Quo namque merito meo ad illud felicitatis pervenerim fastigium, ut Generos. V. tam honorifice de me sentiret, fateor me invenire hactenus non potuisse. Displiceo totus mihi ipsi, tum in vita mea, quæ ad regulam a Salvatore præscriptam vix minima ex parte congruit, tum in scriptis meis, quæ nihil quidquam reconditæ eruditionis in sese continent. Eo vero maiores V. Generos. agnosco deberi gratias, quod ex affectus quadam exuberantia, quæ minima sunt, magni æstimare, literarum alloquio humanissimo me dignari, et stationem honestissimam ac salario amplissimo in Regia Academia mihi deferre non dubitaverit. Et sane nihil mihi prius aut antiquius foret, quam postulatis V. Generos. satisfacere et Regi potentissimo a pietate et heroicis virtutibus laudatissimo qualemcunque meam opellam humiliter consecrare, nisi eiusmodi hoc loco constrictus tenerer vinculis, quibus sine conscientiæ vulnere me non posse hoc præsertim tempore liberari arbitror. Illustrissimæ Domui Saxonicæ, inque ea cumprimis Celsissimo Principi ac Domino, Dn. Johanni-Casimiri Duci Saxo-Coburgiaci, tam arcte obligatus sum, ut hoc nomine aliquot honestissimas functiones præter omnem expectationem mihi oblatas recusare fuerim coactus. Serenissimus Saxonie Elector ad Siona Evangelicam, orthodoxarum ecclesiarum matrem et nutricidam, Witebergam dico, iterata vice me vocavit, sed honestam

ex hac statione mea dimissionem impetrare minime potui. Accedit valetudinis meæ conditio afflictior, quæ vitæ diuturnioris spem me vetat inchoare longam, cui etiam ab aëre maritimo Naturæ meæ minus commodo noxa immingere videretur præsentissima. Ægre insuper ex complexu et gremio suo me Jena dimitteret, in qua studiosam inventutem non sine omni, ut arbitror, fructu per octennium iam informo, cui quicquid adhuc vitæ superest, lubens meritoque consecrabo, in hac umbra potius literaria, quam alibi in luce, vivere expetens. Præsto sunt causæ complures aliæ, non privatæ solum sed et publicæ, quæ me vel invitum detinere hoc loco possent atque constringere. Summis igitur precibus et observantia qua possum maxima a Generos. V. contendo, ut humilem meam excusationem benevole admittat, nec propter eam quidquam de eximia, qua me complectitur, gratia diminui patiatur. Ego per omnem vitam beneficii huius a Generos. Vestra mihi præstiti memor ero, ac pro Gen. V. salute et incolumitate calidissima ad Deum suspiria ablegare nunquam desinam. Salve denuo et vale Illustris et Generosissime Domine Rosæcrantzi, salve fulgidissima Coronæ Daniæ gemma, Europæ decus, temporis nostri miraculum. Salve inquam ab eo, qui

Illust. Generos. V. humiliter colit,
 Joh. Gerharo D. &
 Acad. h. t. Rectore mp.

Perscript. Jenæ 5 Octobr.

Ann. 623.

Postscriptum.

Generose et illustris Domine, cogitanti mihi de persona ad functionem hanc honestissimam idonea commodum in mentem venit Dn. Gerhardus Gravius Osnabrugensis Westphalus, SS. Theol. Candidatus dignissimus, a pietate et eruditione ita instructus, ut magno cum fructu et non

minori cum laude Ecclesiastico et Academico muneri præfici possit¹⁾. Is in Academia Gissensi et hac nostra integrum consumsit octennium Dn. D. Mentzeri et meo familiari consortio ac mensa usus. Donis docendi ornatus est præclaris, in studio theologico eos fecit progressus, ut pro consequendis in eo honoribus summis quocunque collubitum fuerit tempore publice disputare non reformidet. Et quod in Theologo vel maxime commendandum, eruditionem vitæ et morum honestate condecorat. Annos natus duodetriginta in cælibatu adhuc vivens et, ut verbo dicam, nihil in eo desiderari posse videtur, quod in Professore eiusmodi requiratur. Dño D. Christiano Matthiæ²⁾ probe notus est, ex quo plura de ipso pernosci poterunt. Meo suasu et hortatu ad videndum et audiendum sese lubentissime sistet, si Generos. V. id placere per me intellexerit. Datum ut in literis.

Udskrift: Illustri et Generosissimo Domino, Domino Oligero Rosæcrantzio in Rosenholm et inclyti regni Daniæ Senatori amplissimo et Domino suo perbenigno.

Orig. i Geh.-Ark. Aflev. fra Justitsminist. Sk. 9. P. 125.

106.

1623, 29. Oktober. (Sacrarium Johannæum, 3: S. Hans Kloster i Odense). Holger Rosenkrands tilskriver Mag. Hans Knudsen (den tidligere Biskop i Odense) et langt Brev af theologisk Indhold angaaende Guds naadige Vilje til alle Menneskers Frelse, som Rosenkrands hævder imod kalvinistiske Ytringer af M. Hans Knudsen i en

¹⁾ I Geh.-Ark. findes en Skrivelse (dat. 9. Sept. 1624), hvorved Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar anbefaler Gerhard Gravius til Christian IV. Holger Rosenkrands havde opfordret Joh. Gerhard i Jena til at overtage et Professorat i Sorø; denne foreslog nu dertil Gerhard Gravius. — Vedlagt findes Joh. Gerhards Brev til Hertugen om denne Sag. (ogsaa dat. 9. Sept. 1624).

²⁾ Da Provst i Meldorf (se foran, S. 42—4).

Samtale mellem dem samme Dag. Brevet er forøvrigt holdt i en venskabelig Tone, overbevisende, men ikke skarpt polemisk.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Geh.-Ark.

107.

1623, 15. Nvbr. D. Jesper Brochmand til H. R.

...¹⁾ Non potes certe aut tutiore aut compendiosiore via ad immortalitatem grassari, quam si res ac rationes tuas ita attemperaveris, ut posteritas tua merito dicere possit, se tua manuuctione in via pietatis non parum profecisse. Eloca, Vir Generosissime, fœnori Divinitus tibi concredita talenta, nec patere quidquam in te desiderari, quo minus Deo tuo suus honos semper conservetur illabatus. A Deo tuo, benignissimo illo benefactore, vicissim certe tibi polliceberis, quicquid tibi, uxori tuæ, liberis tuis ex usu esse poterit. Non enim ignorare potes, quæ sit Dei nostri in omnes eos munificentia, qui fidam ipsi condicunt operam. Prodi tandem, Vir illustris, et fac lætentur demum pie in ore Domini pro te locuturo²⁾. Quam optarem, singulos Christianæ religionis articulos ea et perspicuitate et sedulitate pertractatos exhiberes, qua nupere de efficacia verbi Divini in salutari animarum ad Deum conversione disseruisti scripto illo, quod ad nostrum Hasebardum transmisisti³⁾. Exhibe nobis universam doctrinam Christianam, hac forma elucubratam, et Deus te, vade et sponsore ipso Dei Spiritu, ex omni angustia potenter liberatum gloriâ et honore coronabit. Id quod optat et certo sperat

C. E. B.

Hafniæ quam festinantissime

15 Novembr. 1623.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4.

¹⁾ Begyndelsen af Brevet mangler.

²⁾ Her bør vel læses locuturi.

³⁾ Dette Skrift (Haandskrift) har jeg ikke fundet.

108.

1623. (Lugd.). Gunde Rosenkrands skriver fra Leiden til sin Fader, H. R., og bevidner ham i stærke Udtryk sin sønlige Hengivenhed og Lydighed, men beder tillige, at han maatte komme til et andet Universitet, da han med Sorg maatte tilstaa, at Omgangen med nogle Kammerater her ikke lidet havde skadet og sinket hans Studier. Intet ønskede han mere, end at han snart maatte faa Lejlighed til at oprette det forsømte.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

109.

1623. [Wilhelm Alardus, Præst i Krempe] skriver til H. R., idet han efter dennes Opfordring sender sin Søn over til ham. H. R. havde nemlig lovet at faa Sønnen anbragt i Huset hos Ræktoren i Odense og at skaffe ham Kosten i Kommunitetet sammesteds, et Tilbud, som Faderen med Taknemmelighed modtager.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to. (p. 10).

110.

1623, 27. November. (Marnæ Dithmarsorum). En unævnt Præst skriver til H. R., at han af Wilhelm Alardus i Krempe, med hvem han var besvogret, havde hørt, »*quanta fuerit Generositatis Vestræ in nupero colloquio eloquentia, quam recondita et admirabilis eruditio, quantus veræ pietatis fervor, quam singularis in inferiores humanitas.*» Da nu dertil kom H. R.'s Velgjerninger mod Alardus's Sønner, saa kunde han ikke længere holde sig tilbage, men maatte selv vove at nærme sig den store Theolog og udmærkede Lærde, hvorfor han beder ham modtage »*Commentationes in Psalmos aliquot poenitentiales*«, som han havde forfattet. (Brevet er udførligt og meget vel skrevet).

Afskrift (uden Underskrift) i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 11—12).

Breve til og fra Holger Rosenkrands.

(Fortsættelse).

111.

o. 1624. H. R. til Just Høeg, Hofmester paa
Sorø Akademi.

Justino Høg.

Jeg kand Dig venlig icke forholde, at efter jeg haver forfaret, mine Børn, som er der paa Soer udi Skolen, de fast meget ere forsømmet udi Skolen med tvende deres exercitiis, som er den ene Grammatices, af Aarsag, at dennem er nu foreholdt den Grammatica, som vores Skoler er commenderet, og jeg dog noksom kand befinde, at den Person, som dennem udi Skolen skal informere, hand gandske intet veed Maaden samme Grammaticam ret at foreholde Ungdommen, hvorover de forglemme, hvis de tilforn ved nok som god Maade er oplært og underviist udi, og gandske ingen Forfremmelse kunde have af det, dennem nu foreholdes. Dernæst ogsaa, saa finder jeg ogsaa, at samme Person er gandske uvittig udi den rette Maade stylum latinæ lingvæ med Ungdommen at drive, ei heller enten forstaar eller agter det til de præcepta Grammatices, som dennem foreholdes, at accommodere, hvorover de ogsaa gandske meget er sat tilbage. Og haver derfor nødtrængt nu været forarsaget, deres privato Præceptori at injungere, at hand herefter de tvende Timer

om Dagen, som samme Exercitier udi Skolen fremsættes, skal holde mine Børn hiemme hos sig self, og continuere deres Information, som tilforn, indtil de kunde saa langt forfremmes, at de kunde komme udi Skolemesters egen Leyse. Herhos ogsaa efterdi den Catechesis, som kaldes *fucato nomine Wittebergensis*, den ikke alleneste er af første Ophoff tilsammenflicket af det Calviniske Pack, som sig der sammesteds under Electore Augusto hafde ind-sneget, meden ogsaa udi sig self er intet andet end nogen ret vindtørre (*vento Zwinglio-Calvinico nubium aquâ carentium*) *exuviæ*, *spiritu et veritate vacuæ et plenè exsuccæ*, som saa mange, der nogen Tid der eller andensteds haver maatte lære den, dersom de end intet ondt haver haft af den, da maa de dog bekiende, at de aldrig viide, hvad den hafver gafnet dennem, eller kundet gafne dennem til en ret sand salig Guds frygt udi vor Herre Jesu Christo. Med meer derom vel var at beklage. Saa haver jeg derfor, strax jeg blef tilsinds mine Børn der udi Skolen at indsætte, paamindet deres Præceptorem, at jeg ingenlunde vilde, at de skulde onereres, *ne quid pravius dicam*, med samme Flickuerch, men udi det Sted udi disse deres unge Aar holdes til den S. Mands Lutheri hans Catechismum og første Underviisning, og derudi føres til første Grund om et saligt christ-gudeligt Lefnet. Og eftersom jeg icke tvifler, at Dig jo saadan min tilbørlig Omhue for mine Børn vel behager, saa haver jeg hermed og venligen vildet begiere, at Du med mig vilde holde derover, saa den Person, jeg dennem haver betroet, med Fliid saadant kunde stille og holde udi Verck, dennem til Gode og Forfremmelse.

Hvad ellers anden Fornødenhed der hos Skolen anlanger, haver jeg talet med Cantzleren om, og forhaabes, det med det allerførste faaer sin Rigtighed.

H. Rosenkrantz.

Udat. Afskrift i Geh.-Ark., Danske Saml. 590. Tidligere trykt i Suhms Nye Saml. IV, I, 183-4.

112.

1624, 15. Marts (Crempis). Wilhelmus Alardus skriver til H. R.: *•Quod filio meo de victu in familia tua hactenus, donec in refectorio inter alumnos (quorum literæ tuæ mentionem antehac fecêre) locus ipsi concedatur, prospexeris, singulare tuæ in me filiumque benevolentiae specimen est, quod nisi grato animo agnoscam, hominum sim ingrattissimus.*» Men af Sønnens Brev, dat. Odense 30. Januar, havde han erfaret, at denne ikke søgte Skole; han beder derfor H. R. sørge for, at han blev optagen i Skolen, da han var for ung til at lede sine egne Studier og til, som Ordsproget lød, at svømme uden Korkbælte. Nylig havde Alardus modtaget et Brev fra Dr. Resen, hvilket, skjønt det havde været 4 Maaneder undervejs, dog havde været ham meget kjærkomment, da det indeholdt, at Kansleren paa H. R.s Anbefaling havde lovet, at Alardus's Søn Vilhelm skulde blive optaget i Kommunitetet, naar han kom til Kjøbenhavn. Han beder nu H. R. ved Lejlighed at bringe Kansleren en hjærtelig Tak for dette gode Tilsagn.

Afskr. i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 6—7).

113.

1624, Nonis Aprilis. (Ex Musæolo ad vadum Cimbricum). Christen Jensen, Præst i Vejle, skriver til H. R.: *•Utinam vel tandem rumpantur tuæ curæ et excubiæ, quas pro salute patriæ geminatum jam mensem a domo et sedibus nimium remotus agis insomnes. Utinam tot sudoribus quæsita rerum tranquillitas, acquisita tandem, te tuis (quibus et me minimum adjungo) lætum, indemnem, sanum atque sospitem restituat. Optant hoc animitus, scio, Otthoniæ multorum Deo tibi que anxia suspiria; optant et alibi vicino sole calentes; nemo autem me magis, qui eo hic sum frequentior, quo in has oras, sic ducente Numine, a dulcissimo tuo convictu remotior dego, et*

augustissimi tui oris hoc rerum obvertente vultu sum indigentior.« — — Til sidst udbeder han sig H. R.s Bistand, i Anledning af at en Adelsmand ved Mageskifte med Kronen vilde tilvende sig nogle Bøndergaarde, som fra gammel Tid laa under Præstegaarden i Vejle.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

114.

1624, 18. April. M. Jakob Hasebard til H. R.

Mecœnas Generosissime, secundum Deum unice multis nominibus mihi colende.

Quod triste tui desiderium animus meus concepit, id partim svavis piissimorum tuorum colloquiorum recordatio, partim certa promissi tui ad nos reditus exspectatio faciunt, ut paulo facilius feram. Inprimis me vero lenit Divina illa et singularis de Testamento *ἀναμνήσεως* Christi J. nostri, quam usibus meis sacris reliquisti, informatio. Quam quod ex jussu tuo cum N. N. non remisim, scio justam me reprehensionem mereri, nisi pia tua facilitas, qua forte, sed non per irreligiosam *φιλομαθειαν*, abusus sum, aliter me sperare juberet. Ignosce igitur, Generosissime Mecœnas, moræ, quam thesauri tanti potiundi ardor et describendi otium, quo ego non adeo abundo, detulerunt. Nam sane facilius multo fuisset Herculi suam clavam extorqueri, quam mihi Divinas illas eripi chartas, nulla earum mihi reservata copia. Quod superest, Deum in Jesu Christo veneror, G^{tem} T. otio domui suæ vere proficuo et salutari vindicet et conservet, ut *μεγαλεία* illa Divini ipsius nominis tua ope enarranda multorum animis patecant et imbuantur. G. T. cum conjuge et progenie vere nobili diutissime felicissimeque vivat et valeat. Hafniæ ipsa Jubilate 624.

G. T. O. C.

Jacobus Hasebardus.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p 81).

115.

1624, 4. Maj. (Tybingen). Janus Gruterus¹⁾ skriver til H. R.: »Jam biennium abiit, quod nominis tui illico vestibulum Polyanthæ²⁾ vestræ insigniverim, ea fine; ut ibidem indicaram. Sed enim ut illa præfatio primum prodit in lucem anno seqventi, cessabat et abitus mei causa, et impetratio diplomatis Regii, ad itineris securitatem. Quod ipsum etiam peculiari epistolio tibi, mi Domine, significaram, interveniente Henrico Frobenio Hamburgensi³⁾, per quem præterea accepisti, spero, exemplar Florilegii illius«. — Gruterus omtaler forøvrigt sine vanskelige Forhold under Trediveaarskrigen og sine forehavende litterære Arbejder, bl. a. siger han: »jam versor . . . in disponendis per Locos Communes omnium linguarum adagiis, etiam Danicis«.

· Dän. Bibl. III, 231—4.

116.

1624, 12. Maj. (Hafniæ). [Brochmand] skriver til H. R.: »E variis documentis non obscure animadvertis, Deum tuum in eo totum esse, ut te imagini filii Dei quàm maxime conformem reddat. Nam veluti variis et plane stupendis animi ac Divinæ scientiæ donis relucet in te non obscura Servatoris tui Jesu Christi imago: ita, ne quid desit, quod ad imaginis hujus consummationem in hac vita requiri posset, varias adjunxit Deus ille tuus

1) En meget bekjendt Litterat, Bibliothekar i Heidelberg, † 1627. Jvfr. Hist. Tidsskr, 5. R. IV, 657—8.

2) Florilegii magni seu Polyanthæ Tomus secundus Jani Gruteri, Argentor. 1624, Fol. er tilegnet Holger Rosenkrands ved en Dedication, der er dat. Tnbingæ 10 Martii 1623. (Denne Tom. II er en meget stor Foliant paa c. 2000 tæt og smaat trykte Sider — altsammen Uddrag af kirkelige og verdslige Forfatteres Værker fra Oldtiden). Hvorledes Gruter kan sige, at to Aar ere hendirundne, siden han tilegnede H. Rosenkrands Værket, se vi ikke.

3) En bekjendt Boghandler.

afflictiones.« Brevet handler derefter udførligt om Trængslers og Sorgers gavnlige Virkning paa de troende, og ender med en Forbøn for H. R. og hans Hustru, Fru Sophie.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 64—5).

117.

1624, 12. Maj. (Hafniæ). Caspar Bartholinus skriver til H. R. med en ung Mand, som anbefalet af ham og Brochmand attraaede Rektorembedet i Odense. H. R. bedes at interessere sig for ham. For øvrigt fortæller han, at Kansler Chr. Friis d. 1. Maj var rejst fra Kjøbenhavn til sin Gaard Kragerup, »at curru vectum et venti injuriæ expositum paroxysmus vehementior invasit«; han havde derfor maattet lægge sig ind i Roskilde og havde ladet Bartholin hente, som i en otte Dages Tid havde været hos ham, indtil det var blevet bedre med ham.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

118.

1624, 8. August. (Kjøbenhavn). Jakob Hasebard udtaler sin Glæde over H. Rosenkrands's Nærværelse, især over, at han kunde henvende sig til ham for at faa nogle Tvivl løste med Hensyn til Fortolkningen af 1 Kor. 15, som han med det første skulde »forklare til andres Opbyggelse«.

Dän. Bibl. II, 193—4.

119.

1624. W[ilhelmus] Alardus [Præst i Krempe] takker H. R. for hans Brev, hvoraf fremgik, at han var helbredet fra en farlig Sygdom, hvilket Alardus hjærtelig takker Gud for. At H. R. vilde tage sig af hans Sønner, var A. saare kjært: »cum non satis tibi sit binis meis filiis, qui in Dania vestra jam agunt, ut alter Josephus,

de victu quam benevolentissime prospexeris, sed tertio insuper etiam promotionis fenestram quam gratiosissime aperire dignatus fueris«. A. vilde derfor med det første sende sin Søn, Mag. Lampertus, til H. R., da han med Glæde erindrede, at H. R., da denne for 1½ Aar siden besøgte Alardus, havde opfordret ham til at sende denne Søn over til ham til Odense, for, naar han havde lært ham at kjende, at skaffe ham en Plads som Hovmester hos adelige Ynglinge.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to. (p. 5).

120.

1625, [Januar]. (Crempis). Wilhelmus Alardus sender H. R. nogle Vers, som han i Juletiden havde skrevet til Ære for ham og for Sorø Akademi. Nylig havde han faaet Brev fra sin Søn, Lampert, hvoraf fremgik, at H. R. havde taget denne med sig fra Sorø til Odense. For al den Velvilje, H. R. viste Sønnen, takker Faderen og tvivler ikke om, at H. R. fremdeles vilde tage sig af hans Forfremmelse. Sønnen havde omtalt, at der var givet ham Udsigt til en Ansættelse ved Sorø Akademi, og haabede, at naar H. R. hjalp til, kunde han opnaa »*professio Lingvarum*«. Dette var Faderen meget kjært. Han henstiller nu Sagen til H. R. og anbefaler Sønnen paa det bedste. »*Nihil ipse præter Deum et studia honesta hactenus amat, at mundi illecebris, gratia Dei, alienior*«.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 8).

121.

1625, 19. Januar. D. Jesper Brochmand til H. R.

De permutatione operum Augustini gratias ago quam possum maximas. Nam quantum illa commutatio et mihi attulerit commodi et splendoris conciliarit meæ bibliothecæ, malo animo quam calamo deprædicare. Quæ vero adjungebantur Aristotelis opera, ea Dn. N. actutum tradidi.

De tuo autem ad nos adventu quod submones, auditu longe gratissimum. Id tantum doleo, quod eam, quam vellem et deberem, adprobare nequeam Illustri Domino fidem, in coquo procurando. Nam, ut quod res est dicam, pestifera lues ita infecit non paucas tenuioris sortis hominum ædiculas, ut minus mihi videatur tutum opera coquorum, qui nostram incolunt urbem, uti. Non enim ignorat Generosus Dominus, nasutulum hoc genus hominum nulla non, etiam contagio infecta, loca perreptare: non sine præsentī forte eorum periculo, quibus cibum cocturi essent. Suaderem eapropter, ut si Generoso Domino mens esset cum numerosiore familia ad nos accedere, et nonnullam, quod optamus et speramus, apud nos nec tere moram, suummet secum adduceret coquum: sic enim Generosus Dominus sibi et familiæ suæ a contagiosis coquorum nostrorum tabernis metuere non haberet. Nec ego et mea familia penitus extra teli jactum huc usque positi fuimus. Nam filius Magnif. Dn. Cancellarii aliquot jam dies exanthematis graviter decubuit: quanquam, adjutu Christi, spes jam affulgeat opima maturæ restitutionis. Eodem illo exanthematum morbo et malo omnes et singuli Cancellarii liberi partim decubuerunt, partim decumbunt, quos visitatum cum veniret frater, ipsum etiam invasit contagium.

Legati Sueci advenerunt hesterno die, Regia Hafniensi arce excepti hospitio. Faxit Deus consilia nostra sint pacis et non belli. Nam premimur magna anonæ caritate: quam si exasperaret bellum, non paucis fame pereundum foret. Lætor publicos precum dies intra paucos menses nobis celebrandos esse. Det nobis Jesus Christus cor flexile, pronum in obsequium mandatorum Divinorum.

Porro quod petit Generosus Dominus, verbo subindicem, qui in publico congressu servetur ordo inter Professores Academicos et Senatū urbicum, inprimis ubi adsunt, qui in nostro ordine primi sunt. Paucis me ut absolvam: siqui e Doctoribus adsunt, cujuscunque demum

illi sint facultatis, consulum semper claudunt dextrum latus: sin vero soli adsunt Magistri, hi sinistrum latus semper consulum claudunt. — Plura non licet, partim ob festinam nuncii abitionem, partim ob publicam Longomontani de Ecclipsibus disputationem, cui ex officio interesse debeo. Deum ex animo precor, tibi Spiritu suo adsit, conatibus tuis benedicat, ac universam tuam familiam nullo non bonorum genere accumulēt. In qua voce finio, et ut te salvum brevi videamus, Jesum nostrum ardentē et devote venerabor. Hafniæ 19. Januarii 1625.

Qui, ut bono Reipublicæ pariter ac domus Dei commodo prosperrime et diutissime vivas, serio precatur.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 53).

122.

1625, 25. Januar. (Ex Ottoniano Regio). H. R. skriver til Jo. Meursius og fortæller om, at han havde ligget syg i Kjøbenhavn i længere Tid. Hans Datter, Chr. Thomesens Hustru, havde efter sin Nedkomst ogsaa længe været meget svag, medens Manden var fraværende. Og da de endelig mente sig nogenlunde raske og begav sig paa Vejen til Fyn, døde Datterens Barn pludselig i et Værtshus, hvor de tilbragte den første Nat paa Rejsen. Al denne Sygdom og Bekymring havde afficeret H. R. stærkt og var Aarsag til, at han ikke havde svaret paa Meursius's sidste Brev. Nærværende handler for Resten om M.s forestaaende Ansættelse ved Sorø Akademi.

Jo. Meursii Opera, ed. Lamius, XI, 429—30. Smst. p. 385—6 findes et tidligere Brev fra H. R. til Meursius (dat. Otthoniæ 13. Juni 1623), hvori H. R. takker M. for Tilegnelsen af dennes »Pisistratus«; sender ham en Gave (arrhula) som Bevis paa sin Taknemmelighed og navnlig ogsaa for M.s Omsorg for H. R.s Søn.

123.

1625, 10. Februar. (Wewelsfleth). Henrik Hudemann¹⁾ tilegner H. R. sine »Divitiæ Poëticæ« (Hamb. 1625. 8vo.).

Suhms Saml. I, 3, 165—6. I Ny kgl. Saml. 1291. 4to, p. 86 findes et Brev fra H. Hudemann til H. R. i samme Anledning, hvori han tillige beder ham om en anbefaling til Detlev Rantzow, kgl. Raad og Amtmand i Steinburg Amt, for at han kunde faa et mere indbringende Embede.

124.

1625, 13. Februar. (Hafniæ). D. Jesper Brochmand opfordrer i de stærkeste Udtryk H. R. til at opgive alle verdslige Forretninger og alene at vie sine Kræfter til at fremme Guds Sag og at bringe Lægedom mod Kirkens Brøst. Han sender derhos H. R. en Afskrift af sin Fortolkning af Hebræerbrevet.

Dän. Bibl. III, 210—13.

125.

1625, 22. April. D. Jesper Brochmand til H. R.

Monita G^{ti}s Tuæ ad meam de Sacramentorum numero dissertationem non uno nomine mihi placuerunt. Dabo operam, ut ipsæ testentur theses, non mihi displicuisse salutaria monita, sed quam maxime curæ et cordi fuisse. Sunt tamen in iisdem illis G^{ti}s T. monitis, de quibus prima commoditate mihi consulendus es. Quædam enim sunt, quæ me nonnihil dubium habent. Optassem G^{tem} Tuam in fructuoso illo notarum et castigationum opere perrexisse. Nam quantum inde in me et forte meliorem juventutem redundasset commodi, non facile dixero. Spero tamen, me brevi perhibiturum G^{ti} Tuæ occasionem omnia ista explicandi, modò tantum vacui temporis ab aliis occu-

¹⁾ Sognepræst i Wewelsfleth i Holsten, jvfr. Cimbr. lit. I, 267.

pationibus impetrare poteris. Noster Aulæ-Magister, vere vir Dei, adfuit hesterno die Regiæ Majestati. Largiter potatum est, ita ut et Legatus Brandenburgicus, qui aderat, et Aulæ-Magister discesserint domum bene poti. Andreas Claudius, qui has exhibet, certam fovet spem gratiosæ dimissionis. Qui litterarum æstimator et litteratorum unicus fautor es, da juveni bono benignam atque facilem operam, et solve ipsum vinculis, quibus huc usque ligatus fuit. Quod te tam certo facturum confido, atque certus sum, te litterati ordinis decus atque præsidium esse. Vale vir illustris ac Danicum sacrarum meditationum opus mature absolute. Id enim si feceris, præmium, sponsore et vade Christo, tu et familia tua brevi expectabis amplissimum. Hafniæ 22. April 1625.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 54).

126.

1625. (Sorø). M. Lampertus Alardi vilde ikke have skrevet til H. R., da han stadig ventede hans Ankomst til Sorø. Da det imidlertid trak ud dermed, og Sønnen [Jørgen R.], hvis Lærer han var, nu rejste hjem, skriver han: »Nunc filium tibi sisto cum exercitiis, ex quibus, in quantum hoc temporis decursu a meo ore et manu profecerit, facile et ex asse deprehendes«. Han forklarer, hvorledes han havde ordnet Sønnens Undervisning i de forskjellige Fag, og antyder for øvrigt, at han ved H. R.s Hjælp gjerne ønskede at opnaa en eller anden Ansættelse.

Afskr. i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 3—4).

127.

1625. Jakob Matthiesen til H. R.

Ἐνδαιμονέστατα διάγειν.

In metu sum, Generosissime Domine, ne sera scriptio in negligentia reatum veniat, ac si non vigilem satis

operam et par imperatis obsequium, Lipsiæ scilicet curandis, impenderim. Ne fiat! Itineris lentitudo, quod nolentem diutius voto tenuit, et post mediæ viæ interjectus commeantibus hac anni parte infrequens, in tarditatis sufficient excusationem. Quum enim Getzora defectus societatis ventusque pertinaciter adversus compendii curam tædiosissimâ morâ elusisset, nescio quo insuper omine confusus, si urbem epidemica affectione tactam hospes et solitarius accessissem, iter per Fimmeriam et Oldenburgii ducatum Lubecam versus contuli. Vix crediderim usquam gentium currus iniquiore stipendii pretio elocari. Hic vero Hunnium adii, parcæ loquelæ virum, varii de variis sermones, quos consilium de Witeberga studiorum primitiis devovenda cum voto auctario conclusit. Eo itaque propendens, postquam pervectoris expectatio diutule me esset commorata, iter per Mechelburgiam et Marchiam lego, nullus miles, periculum nullum, etiamsi rumor omnia in deterius aucta sparsisset. Sed ut Lipsiam revertar, iter in Patriam relegerat Nicolaus, cum ipsum conventum venissem, id quod G. V. jam dudum per Parentis literas innotuisse temporis mora facit, ut opiner. Interim si qua fides victoribus et quantum expiscari licuit, non degener ejus loci incola vixit, quippe modestiæ et literarum studiosissimus. Verum illibenter hac chorda oberro, Optime Mecœnas, ut ne ex monitu vaferrimi Poetarum

Incutiant aliena mihi peccata ruborem, si quid ab ejus moribus dissonum auritus duntaxat testis retulerim. Apud Frantzium convictus tesseram juxta ac contubernium suscepi, licet heic etiam, ut nusquam non, largiter bibendi disciplina in parte libertatis ac pene laudis censeatur. Mei desiderii cura est, ut decurso tempore, quod studiis hic et alibi devovi, amissa mihi felicitas renascatur; adeo mature cum Lycio illo me *χρυσεία χαλκείον* demutasse, non sine indignatione intelligo. Interim Divinam providentiam obtestor, ut G. V. quam diutissime

seculo reservet ac rebus humanis interesse patiatur. Fa-
veant propitia fata ingenti dono ac muneri, quod Ecclesiæ
afflictæ contulerunt, addantque beneficio ejus diuturnam
possessionem. Ita vale O et præsidium et dulce decus
meum cum nobilissima uxore, liberis et tota familia.
[Wittebergæ] 1625.

V. G. servus et alumnus
Jacobus Matth(iades).

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 100). Samme-
steds p. 101 findes et andet Brev, dat. Witteb. 1625, fra samme til
samme, afsendt med M. Oluf Vind, der drog hjem til Fædrelandet.
Jac. Matthiesen fortæller, at han havde begyndt at lægge sig efter
Mathematik, og at han fortrød, at han ikke, da han var i H. R.s
familia, havde benyttet sig af den Globus og de andre Hjælpemidler,
som sammesteds fandtes, til dette Studium. — Smst. p. 102 findes
endvidere et Brev, dat. Vitebergæ 14. Aug. 1625, fra Jac. Matthiesen
til H. R.s Søn Jørgen.

128.

1625, 17. Maj. M. Svend Pedersen i Odense til H. R.

Bonum mane cum valetudinis bono prævio voto
precor. Advenit hesternâ vesperâ desideratus et expec-
tatus Meursius cum uxore, ut intellexi. Idque V. G^{ti} ut
significarem, apud me effecit amor, quo virum illum præ-
clarum V. G^{tas} persequi est observata. Susceptum hospitio
apud Chirurghum Meinertidem sum doctus. Optime valeat
V. G^{tas}, etiamnum calidum est matutinæ orationis meæ
votum. E Musæo meo raptim. 17. Maji 1625.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling. En Efterskrift forbi-
gaas. Foruden de i nærværende Samling optagne Breve fra M. Svend
Pedersen til H. R. findes i Bøllings Brevsamling (og tildels ogsaa i
Ny kgl. Saml. 1291. 4) ikke faa andre fra samme Mand (i Tidsrummet
1621—8) til H. R. og hans Søn Jørgen; men da de ere mere op-
lysende til Sv. Pedersens egen end til H. R.s Historie, forbigaas
de her. Jvfr. Bloch, Den Fyenske Geistligheds Historie, I, 361.

129.

1625, 20. Maj. H. R. til Kansler Chr. Friis.

Kiere Hr. Cantzeler, kiere Broder, Frende och besynderlig gode Wen, nest min wenlig helsen och tacksigelse for bewist gode, och min willig redebudenhed dig till all tieniste och welbehag, kand ieg dig wenlig icke forholde, att woris Meenighedt her wdj Byen haffuer werett min forskriff till dig begiærendis, att effterdj de nu acter strax att afferdige deris Skib igen paa Spanien eller Portugall, du da wilde well giøre och befodre dennem till hans Ma: Pass paa samme deris Reise, saa frembt dig siunis, att de skulde kunde fredlig paa de Coster traffiquere, effter att de affskaffer alle huis hollandske Folck, som de haffue paa samme deris Skib. Er gierne begierendis, du wilde lade mig din betenckende derom forstaa, och saa frembt dett wden Fare formeenis att kunde ske, de da hans Ma. Pass paa bemelte Coster at segle maatte bekomme.

Noster Meursius hisce diebus cum familiâ ex Batauia huc aduenit, et ob morbum ferme lethalem filiolarum aliquamdiu hic subsistit¹⁾. Opportunè profecto, quod sciam habitationem ipsi necdum paratam ne quidem quâ haud incommode, nedum ut qua dignè satis excipi possit. Vir profecto supra Opinionem longè doctissimus, multarumque rerum scientiâ, historiarum imprimis omnium seculorum atque ciuilibus prudentiâ, ubere adprime noticia admirandus. Hora una post alteram vix effluit, ut non amplissimæ eruditionis specimina varia prodat atque demonstrat. Plurima secum adfert jam elaborata, quæ honori nostræ Patriæ dicauit et reseruauit, ubi Typographus datus hic fuerit, qui Typis publicis, satis eiusmodi operis dignis,

¹⁾ I en Maaned beholdt H. R. ham hos sig (se Jo. Meursii Opera, ed. Lamius. XI, 432).

ea excipere par sit. Athenas Batauas in lucem nuperrime edidit, Lugdunensis videlicet Urbis, Regionis et Athenei descriptionem, qua tum Batauiæ valedicere, tum patriam nostram salutare propositum sibi habet. Eas tibi inscripsit, coram ipse oblaturus. Inter alia mirum id sibi accidisse memorat, Quod cum ipse, vbi primum à me ad hanc capessendam functionem euocaretur, quingentorum thalerorum Currentium, quos vocant, præmium ipsi, prout mihi indicatum et injunctum est, statuerim; nuper tamen ab Engelbrechto¹⁾ literas acceperit, quadringentorum tantum thalerorum salarium sibi à Professione commissa expectandum esse; neque ego, nisi errore Engelbrechti id factum esse, respondere ipsi quidquam habebam. Siquidem vero et mox, vt Regiæ Ma^{ti} operam suam condixerit, officio suo Lugduni renunciarit, spe solida in ipsius Maj^{tem} confecta, indemnem sibi eam haud dubiam nec intempestiue nimis sollicitam suam futuram promptitudinem, sumptus etiam in iter hoc difficile ac periculosum valde fecerit haud exiguos, In spem constantem erectus perstat, eodem se beneficio vicissim hisce ipsis nominibus perfruiturum, quod doctis omnibus viris aliunde vocatis debere se, Academiæ omnium Mæcenates, perpetuà consuetudine demonstraerunt. Patrem octogenarium, agnatos et affines desideratissimos, prædia et bona amplissima, patriam denique vniuersam, in cuius Academia per annos viginti quatuor honoratissimus vixit, virisque eminentissimis quibusuis, juxta ac clarissimis per vniuersam eam regionem charissimus extitit, haudquaquam deseruisset, nisi præter amorem mei, illustris imprimis tuæ per regiones istas famæ nominibus plurimis celebratæ illicio, in id inductus fuisset. Justissimas vero habere me causas, ob quas et nobis de viro isto impensè gratuler, et optimè prospectum ipsi fore, anxie percupiam, ipse coram luculenter sponte promptissima deprehendis. Valeas cum vxore et vniuersa

¹⁾ Nicolaus Eggebrecht, Sekretær i det tyske Kancelli.

tua familia felicissime. Ottoniano Regio xx Majj Ao.
M. D. C. XXV.

T. Rosenkrantz G.

C. D. M. mpp.

Jeg haffuer for næsten tre Wger siden afferdiget mitt Bud til dig, anlangende en Befalning om at Mageskiffte imellem Anne Lycke S. Caie Rantzows och mig. Kand aldrig wide, om Budett er noget paa Weien tilkommen. Jacob Wlfeldt Corfitzsøns gods her wed Løffuitzmoese er att bekomme for 55 Rdlr. tønde Korn, til ombslag att erlegge, eller ochsaa paa Breff och Forsickring; er wd-woldt gott gods, om ieg derpaa skall handle. Jens Mand i Assens, som ieg seenist skreff, er endnu icke kommen hiemb fra Øxen Markt. Naar hand kommer, skall ieg skriffue dig beskedt. Hans Kaas er først for kort tid siden kommen fra Sielandt, saa ieg ingen endelig Swar fra hannem haffuer bekommet. Formercker dog icke andett, end hand skall worde god att handle med, naar ieg faar din Willie at wide. Optarim mihi mature de eo constare posse, nam ab alijs sollicitor, quos succensos alio detineo, quod tibi potius quam illis cedere bonis malim.

Udskrift: Erlig och welbiurdige Mand Her Christen Friis till Kragerup, Ridder, Kongl. Maytt. tro Mand, Raad och Cantzeler, min kierre Frende, Broder och synderlige gode Wenn, gandske wenligen tillskreffuet.

Orig. i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

130.

1625. [D. Casper Bartholin] til H. R.

Salutem!

Dum avidus cottidie adventum tuum, Vir Generos^e et Mecænas constantissime, exspecto: fama hiantem deludit, et minus benè G^m T^m habere (ô utinam falsa) ob

alterius crucis ¹⁾ debilitatem prædicat. Sanet Dæus, qui sauciavit! et sanabit, precibus a me aliisque sollicitandus. Exemplum mitto compendiorum pro tyrunculis Rhetorici et Logici. Talem editionem et mihi et typographo extorserunt superiores. Logica mea locupletata jam sub prælo fervet: spero adhuc auctiorem futuram aliquando te monitore et doctore, cum manus ad tuas pervenerit. Delineationem T. G^{ti} Metaphysicam diu promissam anxie expeto atque exspecto, bonâ fide illico restituendam. Valetudo adhuc non parum vacillat: publicè tamen prælego, et privatis insuper lucubrationibus variis pro modulo viribusque invigilo. A Petro N. nihil quidquam adhuc responsi. Utinam literæ modò Regiæ ad ipsum devenissent, ne internuncius vel maris undis vel latronum insultibus absorptus unâ cum iis perierit. Sperabimus tamen meliora. Deus G. T. cum uxore nobiliss. liberis universaque familia Christianitati diutissimè superesse velit, in regni sui ampliationem et Sathanici demolitionem. Haf. 625.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

131.

1625, 23. Juli. Kgl. Befaling til H. R. om at begive sig til Sorø for at høre Akademiets Regnskab.

Tauber, Sorø Academi, Bilag, S. XVII.

132.

1625, 13. August. (Krempe). Wilhelm Alardus skriver til H. R.: han havde egentlig betænkt at sende denne sin Søn ²⁾ til Wittenberg, men havde forandret sin Beslutning og sendte ham nu til H. R. med Bøn om, at denne vilde skjænke ham sin Velvilje og fremme hans Studier.

Afskr. i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 9).

¹⁾ Vistnok Afskriverfejl for: cruris.

²⁾ Formodentlig Frants Alardus (se Personalhist. Tidsskr, 1. R. III, 263).

133.

1625, 9. September. (Ex Ottoniano Regio). H. R. skriver til Joh. Meursius, at han sender sin Søn Jørgen tilbage til Sorø, et Vidnesbyrd om hans Tillid til Lærerne der. Han ledsagedes af sin Hovmester, M. Lampertus Alardus. H. R. beder Meursius at tage sig af Sønnen.

Jo. Meursii Opera ed. Lamius, XI, 433—4.

134.

1625. (Sorø). M. Lampertus Alardi skriver til H. R. Han havde overbragt Brevet til Just Høeg, der paa Tydsk havde meddelt ham Indholdet af samme. Alardi havde deraf med Glæde erfaret, hvor varmt H. R. havde anbefalet ham. Høeg havde medgivet ham et Brev til Kansleren, hvormed han var rejst til Kjøbenhavn; men det var dog ikke lykkedes ham der at faa nogen akademisk Ansættelse, som han havde ønsket, men Kansleren havde raadet ham til at antage en Hovmesterplads hos en Adelsmand. Alardi beder nu H. R. tage sig af ham for hans Faders Skyld. »Si nullus ad Professionem aliquam pateat aditus, exoptarem me unum vel alterum Nobilem adolescentem tuâ operâ impetrare, quocum ad sublevationem sumptuum ad externos iterum me recipere possim, vel etiam, quod malim, ad aliud quoddam promoveri me posse officium, unde commode me sustentare possim, quorum vel mille in tua dispensatione esse, tam certò mihi persvasum habeo, quàm quod persvasissimum«¹⁾.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 1—2).

¹⁾ Lamb. Alardi blev i Sept. 1625 valgt til Archidiaconus i Krempe (tiltraadte dog først 1626); senere blev han Præst i Brunsbüttel i Ditmarsken, † 1672 (Møller, Cimbr. lit. I, 7—8. Michelsen, Archiv für Staats- u. Kirchengesch. der Herzogthümer. IV, 88—9). Et vigtigt historisk Værk af ham: »Nordalbingia, sive Historia rerum præcipuarum in Nordalbingia a temporibus Caroli Magni ad annum præsentem 1643 a principibus et populis gestarum succincta juxta annorum seriem comprehensa«, er trykt i 1ste Del af Westphalens Monum. Hist. Germaniæ.

135.

1625, 8. November. (Soræ). L(aurentius) J(acobi) H(intzholmius) skriver til H. R. og sender ham Afskrift af et af hans religiøse Skrifter, samt udtaler i stærke Ord sin umaadelige Længsel efter mere fra hans Haand.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling. Et Forretningsbrev fra H. R. til Kansler Chr. Friis, dat. Odensegaard 6. Nvbr. 1625, findes citeret i mine Hist. Kildeskr. 1. R. I, 694.

136.

1625, 12. December. M. Lampert Alardus til H. R.

Mitto ad tuam Generositatem, Magnif. D^{no} Præsæs, alterâ jam vice filii G(eorgii) exercitia, præsentî hîc exhibenda, si tuo conspectu Soræ nos gaudere contigisset, quod etiam atque etiam nobis promittebamus. Nunc cum non nisi ab gravissimas causas in Fioniam iterum concesserit tua Magnificentia, nobis insalutatis, consultum duxi absentem filii studiis exhilarare, qui præsentem non poteram. — — Jussi ipsum matri etiam specimen aliquod diligentîæ exhibere labore tali, de quo facile apud ipsam judicium. Eleganti ergo penicilli ductu Matrem Mariam cum infante Jesulo adumbrare voluit, vivisque coloribus eam animavit, non infelicius, ut videtur, quàm si a manu profectum fuisset unice illi rei deditâ. Æqui bonique hoc a vobis consultum iri planè confido. De ordinandis impofterum G(eorgii) studiis libentissime cum tua Magnif. præsens contulissem: nihil tamen minus (!) ipse prævidero, quid in rem ejus apprimè sit conducibile, licet dispositio tua jam non accesserit. Confidat enim Tua Magnif. me nihil prius aut posterius habiturum, quàm illum gnaviorem et eruditorem ut producam, quàm quidem ad me accessit. Elaboravi in ejus usum non ita pridem Lexicon novum thematum Græcorum, et de eo Tuæ Mag. judicium expectavi. Si per ocium brevi epistolio de hoc me informare eadem dignata fuerit, ampliter me voti mei compotem reddiderit. In Theologicis etiam si Tua Magnif.

aliquid mecum communicaverit, quod sæpius petii et adhuc anxie desidero, albæ me Gallinæ filium gloriabor. Contigit Tuæ Magnif. a Deo singulare lumen in bibliorum sensu, quo si me privaverit, utpote ad enucleanda mysteria Dei jam vocatum, non sine meo vehementissimi doloris adfectu, multorum autem piorum graviore dispendio, id ipsum fieri etiam atque etiam Tua Magnif. confirmabit. — — Dabam Soræ 12. Dec. 1625.

M. Lampertus Alardus.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

137.

1626, 12. Januar. D. Johan Lauremberg til H. R.

Generose Dñe, Mecœnas perpetim colende!

Benevolus G. T. erga me affectus, et jugis singularium beneficiorum mihi meisque præstitorum recordatio audaciam mihi dederunt novum insuper honorem a G. T. submissee expetendi. Cum enim uxor mea filiolum hesternà nocte pepererit, isque per sacrum baptismum Ecclesiæ Christi futuro die Dominico initiandus sit, animum induxi, G. T. ad Christianum hoc officium appellare, et hisce literis quàm humiliter obsecrare, velit hoc me honore dignari, filiolumque meum e sacro fonte suscipere, et sancto hoc opere me sibi, cui post Deum immortalæ omnia me debere agnosco, porro devincire. Promittit mihi facilitas tua et singularis ac insolita in tanto dignitatis fastigio humanitas, fore, ut voti mei compos reddar, nec quicquam gratius animo meo continget, quam ut te, quem hactenus Patronum unicum colui, posthinc etiam compatrem venerari ausim: utque favor ille, quo G. T. me dignata est, spirituali hoc necessitudinis vinculo adstrictus, hæreditaria serie etiam in filiolum meum derivetur. Præsentiam G. T. ad consvetas ceremonias ex animo optarem, sed quia necessitas Sacramenti et tenellæ ætatis imbecillitas moram non patiuntur, ipsum anni tem-

pus difficile et negotiorum gravitas, quibus G. T. perpetuo distringi scio, faciunt, ut de adventu G. T. desperem, doleo hoc meo me voto frustrari. Bene valeat G. T., et suis ac Reipubl. literariæ felicissime ac diutissime supersit.

Soræ 1626, 12. Jan.

Joan. Lauremberg.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 92).

138.

1626, 25. Januar. D. Jesper Brochmand til H. R.

Quanquam acri ad fauces et pectus defluxione ita urgear, ut vix sine difficultate aut oculos chartæ aut calamo manum admovere possim, intermittere tamen non queo, quin oblata per Jacobum Matthiadem commoditate scribendi, solícite instem et pro meo in Ecclesiam animo atque affectu calide petam, ut sperata promissa tandem exsolvantur. Intellexi e litteris Dn. D. Bartholino inscriptis, in Generoso Domino non esse moram, quo minus opus maturetur, desiderari tantum, qui exscribendi partes feliciter satis sustinere possint. Nullus dubito, quin Gymnasii vestri Professores operam suam in re adeo sancta et salutari libenter Generoso Domino sint commodaturi. Ego certe, si adessem, mallet noctes impendere operi exscribendo, quam ut instituto tuo ulla injiceretur remora. Deus a nobis omnibus serio orandus est, ut tibi suo Spiritu adsit, quo quod Spiritus ipsius adjumento cœptum est, ejusdem Spiritus gratia ad optatum finem citra longiorem procrastinationem perducatur. Mortales sumus, nec quisquam vel crastinum sibi poterit polliceri. Unde quam molesta nobis in re tanta accidat vel brevioris temporis mora, de facili est observare. Deo tuam G^{tem} animo devotissimo commendabimus; in nomine Jesu ardentem precaturi, ut quo utilius Ecclesiæ Dei esse poterit opus, quod moliris, eo etiam citius cum Ecclesia communicetur, inprimis hoc afflictissimo seculo, quo nihil nisi cædes et furentia arma audiuntur. Jacobum Matthiadem G^{ti} Tuæ

non commendo, quippe tibi dudum commendatum, et quidem a suamet virtute. Dolet non parum et deflet difficiliores Patris mores et mandata, quæ tamen suffert, ne quid commisisse unquam videatur in pietatem, quam Patri debet. Meditatur reditum in Germaniam, sed non abiturus nisi ad loca, quæ G^{tas} T. svaserit adeunda. Pietas ipsi chara est et in pretio, ac certus sum, ipsum ad magna natum, modo G^{tas} T. non dedignetur ipsum ad Regiam pietatis viam manuducere. Quod te ultro facturum cum sciam, finio, et G^{tas} Tuæ sacros labores Deo nostro in nomine Jesu Christi pie commendo. Vale Vir illustris, et domus Dei commoda more tuo promovere perge. Hafniæ 25. Januarii 1626.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 59).

139.

1626. 3die Marts. (Kjøbenhavn). Kgl. Befaling, at Holger Rosenkrands istedenfor afg. Eske Broch til Estrup skulde træde sammen med Christian Holk til Bustrup, Danmarks Riges Raad og Embedsmand paa Silkeborg, for „at dømme udi en Præsts Sag, ved Navn H. Søren Jensen i Vejlbj i Kalø Len, som beskyldes for et Manddrab“.

Jydske Tegnelser VIII, 7—8.

140.

1626, 12. Marts. Lavrits Jakobsen Hindsholm til H. R.

Vix ausim effari, Magnifice et Generose Vir, Domine et Fautor post Deum summe et unice, quanto nuper sim cumulatus gaudio, lectis literis tuis, partim quod intellexerim, brevi ad nos excurrere G. T. esse propositum, cujus quidem adventus exspectatio animum diu meum jucunda spe oblectavit, multa siquidem et varia sunt, quæ, si colloquii tui facultas obtigerit, in sinum tuum effundere percuperem, sinum, inquam, pietate pariter humanitate et

benevolentia spectatissimum: partim etiam quod G. T. de fide, quam sancte servandam jam pridem dedi, nihil dubitare cognoverim. Tua G. velim sibi persvasissimum habeat, id quod et pietas ipsa et recta ratio (taceo meritorum multitudinem, benevolum in me affectum silentio veneror, et alia quam plurima, quæ me sibi totum tenent obæratum) severe jubent, nullo pacto violaturum, officioque commisso nullo loco, nullave parte, quantum quidem in me est, defuturum unquam. Perpetuo namque animum meum subit gravissima illa, quam spiritus conceptis verbis Col. 3 v. 22, 23, 24 descriptam reliquit *παραινεσις*, quæ sane plus apud me potest, quam ut ullas officii partes *ῥάθυμος* deseram, etiam propriis omnibus posthabitis.

Verum enimvero cum ipsa non nesciat G. Tua, quam arduum id sit et laboriosum, quamque difficile mihi soli utramque hanc provinciam diu sustinere, scilicet filiorum tuorum omnium educationi, ea qua par est fide, ea cura, eaque diligentia (quanti enim intersit non equidem ignoro) sufficere posse; Georgius siquidem sibi totum, hi itidem et totum deposcunt hominem; summa necessitate commotus, precibus et obtestatione omni suppliciter Gen. Dn. meum oro atque obsecro, ut hoc agat, quod agit, et in maximis suis curis aliquid temporis impertiri dignetur etiam huic curæ, ut brevi nobis mittatur aliquis, cui G. Tuæ filii Georgii cura committatur. Sic enim fore spero, ut cum Deo bono feliciter progrediantur parvuli mei, et mihi nonnunquam paululum respirare concedatur. Nulla enim, mihi crede, per integrum diem vel semihorula nunc superest, quam propriis studiis, quæ nunc prorsus abjecta jacent, tribuere licet. Horum proinde ut misereatur Gen. Dn. meus, obnixè rogo. Cito enim pede labitur ætas, nec bona tam sequitur, quam bona prima fuit. Sed utut ceciderit, ignoscas tantum, quæso, animo impatienti. Excessi, fateor, modum non solum epistolæ, sed et modestiæ, sed hanc mihi libertatem humanitas tua benevolentique, ut spero, indulget, cui me measque spes secundum

Deum commendo atque trado. De cœtero Deo æterno æternum commendatus, vivas et valeas quam diutissime incolumis, animitus precor. Ex illustri Sorana 12. Martii 1626.

G. T. alumnus subjectissimus
Laurentius Jacobi H.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 88).

141.

1626, 15. Marts. (Segeberg). Joachimus Morsius tilbyder H. R. et fortrinligt Bibliothek, som en ærværdig Olding, der boede i en katholsk Hovedstad gjerne vilde afhænde, da han frygtede for, at det vilde blive røvet fra ham i disse urolige Tider. Hvis H. R. havde Lyst til at gaa ind derpaa, vilde vedkommende begive sig til ham medtagende bl. a. nogle Haandskrifter, som ikke svævede i mindre Fare.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 115).

142.

1626. (Hafniæ). En unævnt (uden Tvivl D. Caspar Bartholin) skriver til H. R.: »De litteris per M. N. allatis magnas merito gratias ago, quippe quæ laborum tuorum sanctissimorum, quibus Deus ex alto benedicat, avidum spe brevi indispiscendorum exhilaravit. Deus Dominus noster, qui vires mentis incomparabiles G. T. indulsit, tales ut labores perficiantur, idem etiam corporis valetudinem confirmet, ut regnum Dei in hisce Septentrionalibus regnis magis magisque amplificetur, Diaboli vero et squammarum ejus funditus evertatur». Forøvrigt taler Brevskriveren om sit eget slette Helbred og de store Lidelser, han maatte gjennemgaa af Stensmerter («hosti intestino crudeli, nempe calculo, immane infestor»), hvorfor han anbefaler sig til H. R.s og andre fromme Menneskers

Forbønner hos Gud, da andre anvendte Lægemidler ikke havde bragt ham Lindring.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to. (p. 19).

143.

1626, 4. April. M. Christen Jensen i Vejle til H. R.

Illustris ac Generose Domine!

Tumultuariæ huic meæ in mediis negotiorum (περὶ τὰ τοῦ Θεοῦ) æstibus exaratæ scriptioni quod veniam apud G. T. sperem, facit non aliqua mea impudentia, sed summa tua et inimitabilis plerisque humanitas sincero pietatis zelo imbuta, hæc animum addit, hæc stilum porrigit, hæc de solita Meccænatis mei benevolentia bene sperare jubet. Brevitatem certe meam excusabit, spero, tum Gigantæa illa curarum moles, qua G. T. in horas premi, magno licet Ecclesiæ Patriæque bono, jam pridem cognovi, tum vero quod ab I. T. G. ante sesquiannum in prædio Stowgaardiano accepi mandatum, ut si quæ scriberem, quam paucissimis id efficere conarer. Æquis ergo auribus petitionem meam excipe. Quæ proximo colloquio, cum ex via ad nos deflectere G. T. dignata fuit, de actionibus Dei, lucis, amoris, spiritus propriis, et propter hominum in ἀστασία sua culpam alienis potenter ex oraculis Spiritus Dei, et fuse me docuisti, ita revocatis singulis crebrius ad mentem, mihi percepisse videor, ut immortales Deo meo, Tuæque insimul Generositati, gratias interea egerim, agam, acturus sim. Unicum me nonnihil torquet, quod in tanto tam divino verborum Divinorum, quæ tum stilasse labia tua gratus memini, flumine, hoc non satis fideliter memoria retinuerit, cur videlicet reliquis creaturis attribatur tantum in Deo σύστασις, soli autem homini ὑπόστασις? Aliorum (pauci autem sunt, quos hujus tam celsi mysterii cura ac cogitatio subit) sententias super hac re novi, sed vaeh! quam frigidas. Mihi autem meisque λογισμοῖς nihil quicquam hac in parte credo. Tu

autem solus es, Generose Mecœnas, qui hoc mihi sacra-
rium aperuisti, solus, qui facem ad interiora perrimanda
prælucere potes. Fac hoc, qui fecisti mihi majora im-
merito, fac in nominis Divini gloriam, quam certo labor
tuus sacrosanctus his promotum ibit.

Nova apud nos pene nulla. Canutius¹⁾ antiquum ob-
tinet, ægerrime ferens, quod insalutatum se G. T. proxime
præterierit. Quid multa? ex cute gemina ac pelle spirat,
nunc vulpinas blanditias, nunc leoninas minas, ut nisi
ipsa ingravescens valetudo breviorum illi vitam sisteret,
ego apprime homini ab insania metuerem. Ignosce quæ-
renti G. D. Cum Lexicon Schereri nuper Hamburgo acce-
pisssem, responsi hoc a Bibliopola accepi, Grammaticen
istam sacræ lingvæ Blanckenburgianam nuspiam compa-
rere. Pœnitet acerrime, quod non ab I. T. G. Typographi
locum nomenque expiscatus sim. — Hic sistere jubet alatus
hic Mercurius. Ego, ut huic meæ seu inscitæ, seu im-
pudentiæ, veniam facias, humillime oro ac obtestor, meque
totum cum uxorcula (pro salute tua in precibus ad Deum
non minus me ipso sollicita) et reculis meis studiisque in
vineâ Domini commendo. Deus ter Opt. Max. salvum te
ac incolumem quam diutissime servet, mihi bonisque om-
nibus Divini nominis studiosis, adeo et toti Ecclesiæ ni-
mium jam afflictæ et turbatæ, propter nomen sanctum
suum. Amen. Scribebam Veillæ prid. Nonarum Aprilis 1626.

J. G. T. D.

Christiernus Jani.

Conjux mea ex salmonibus nostratibus nescio quid
munusculi adornat, Persico, G. D., ut vides, more, sic
enim etiam frigidæ haustu litare tentat, cum thure et heca-
tombis non detur, tantum ut grati animi indicium exstet.
Is vero ut gratus porro sit G. T., vehementer rogo. Vale.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 90).

¹⁾ Den afsatte Odense-Biskop, M. Hans Knudsen Vejle.

144.

1626, 8. April. (Ravnholt). Holger Rosenkrands's Fundats paa 1000 Rdlr. in Specie, hvoraf Renten skulde tildeles 3 Skolepersoner i Odense Gymnasium.

Hofman, Fundationer V, 15—7. Orig. findes i Odense Bispearkiv, Gymnasiets Breve 2.

145.

1626, 12. April. Lavrits Jakobsen Hindsholm til H. R.

Licet, Generose Domine, ore quam calamo me nunc expedire malle, utpote qui summo adventus Generositatis tuæ desiderio teneor, alloquium literarium exposcentibus nuperis per Joh. Mullenium datis literulis, dicto audiens, mandatum Generositatis Tuæ executurus, cum sanctiores G. T. occupationes, tum nimiam tabellionis festinantiam contemplatus, quantum quidem negotio curando visum est, breviter nunc exhibere placuit. Verum in rebus dubiis cum præstet quærendo molestiam creare, quam præcipitanter agendo exorbitare, et vero literæ Mullenii dubium nonnihilo me habeant, consultum duxi, ante commissi executionem, a Gen. Tua, quid hac in causa factum velit, sciscitari. Etenim D. Laurembergium, præmissa gratiarum actione, summo opere rogare jubeor, velit is in profectum subinde filiorum inquirere, eorumque studiis vacare, ut præscripta verba retineam. Quid autem sibi hæc velint, non satis assequor. Incertus namque sententiæ addubito, debeatne D. Laurembergius Georgii studia loco absentis M. N. continuo dirigere et moderari, id quod vocula subinde apposita recusare videtur, an vero Georgium privatim, singulis diebus per horulæ spatium in Græcis, ut ante, informare, quod quidem integrum jam annum, a discessu scilicet M. N., prorsus et plane intermisit; vel denique an in profectum tantummodo filiorum omnium subinde inquirere, adhibita iudicii eruditionisque

eorum exploratione. De hisce igitur, ut me certio-
 faciat G. Tua, supplex oro. De fratre autem ejusdem,
 quod rescribere jubear, sic habeat G. Tua, ipsum heic
 loci nunc non degere, sed Rostochii. Ante annum enim
 facta hinc discessione, nondum remeavit. Reliqua vero,
 quæ referre percuperem, aures nactus Tuæ G. (quod
 propediem futurum spero) coram exponere animus est.
 Nos omnes divina gratia etiamnum belle habemus. O
 vivat et valeat quam diutissime incolumis G. Tua, Deo
 æterno æviternum commendata. Scribebam Soræ currente
 calamo 12. Aprilis 1626.

G. t. subjectissimus alumnus

Laurentius Jacobi H.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 89).

146.

1626. [Maj] (Ad Sliæ vicum). Theodorus Bus-
 sius skriver til H. R.: »da jeg efter vor allernaad.
 Konges Befaling for en Tid siden forlagde min Bolig til
 Holsten (∴ Slesvig), var der intet, som virkede mere til-
 lokkende paa mig end Udsigten til paa Grund af Stedets
 Nærhed oftere at faa Lejlighed til at se og tale med Ed.
 Velbyrdighed. Efter sin Ankomst havde han dog haft
 saa mange Besværligheder af forskjellig Art, at han hidtil
 ikke havde haft Lejlighed til at optage Forbindelse med
 H. R. »Commodum autem accedit, ut ab amico adjunctus
 hisce fasciculus ad G. T. curandus mihi transmitteretur,
 et cl. Kirckmannus¹⁾ a me contenderet, ut apud rerum
 Danicarum peritos inquirere vellem, si qua in Dania ex-
 staret sive edita sive manuscripta Theodorici Monachi
 regum Norwagiensium ducentorum et amplius annorum
 historia, itemque anonymi de profectioe Danorum in

¹⁾ Johan Kirckmann født i Lybek 1575, † 1643, var først Professor
 Poëseos i Rostok, siden Rektor i Lybek.

terram sanctam, circa annum Christi 1187, tempore Regis Canuti Woldemari F. suscepta. Utriusque enim scripti membranas nactus est vir optimus, quas, nisi ante alibi exstare sciat, in publicum dare et Regiæ Majestati tanquam egregium antiquitatis thesaurum humiliter offerre operæ pretium se facturum sperat. Qua in re cum ipsi omnino gratificari debuerim, simulque scribendi occasionem arripere placuerit, non potui, quin ad G. T. referrem, simulque capitula utriusque tractatus mihi communicata transmitterem. Neque enim alius in hoc negotio mihi adducendus fuit, quàm G. Tua, quam patriæ ut et omnis eruditæ aliæ antiquitatis nihil latere, et præterea iis, qui literariæ rei commoda juvare annituntur, enixè favere, omnibus cordatis et intelligentibus notissimum est. Obligabit autem et me et Kirckmannum, si super hoc instituto consilium suum nobis impartiri non dedignabitur«.

Afskrift i Kgl. Bibl. Bøllings Brevsamling.

147.

1626, 20. Maj. M. Christen Jensen til H. R.

Illustris ac Generose Domine!

Confluunt his diebus ex angulis omnibus ad comitia nostri homines¹⁾. Addo et ego me socium, licet serius. Ad comitia venio, non exhibiturus negotium sacro tribunali et venerando patrum consessui, sed uni procerum, qui vindicias justitiae et æquæ cum aliis, pietatis autem ac veritatis cœlestis patrocinium solus sibi impositum, ingenti Ecclesiæ bono, sustinet, tuetur. Tu is es, Generose Domine, cui cum nuper sumptâ præter solitum audaciâ molestiam me rudi epistolâ creasse metuerem, Deus bone! etiam voluptatem ultra attulisse perscripsisti. O faustum sidus, o diem lætum, nunquam mente mihi memoriaque

¹⁾ Herredagen i Kolding (jfr. Erslev, Aktstykker til Rigsraadets og Stændermødernes Hist. i Chr. IV's Tid. I, 474 ff.).

excutiendum. — — Efficit hæc G. T. facilitas, ut gnæviter in posterum sim impudens in compellando, rogando, interrogando. Usque eò mens mea quantò magis divinis his eloquiis pascitur, eò esurit magis, et limpidissimæ hæc quò plus potantur, plus sitiuntur aquæ. — — —

Wiellæ 20. Maji Anno 1626.

I. G. T.

H. C.

Christianus Jani.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

148.

1626, 27. Maj. Dr. Christianus Matthiæ til H. R.

Generose et Nobilissime Dñe R., fautor et amice æternum suspiciende, molesta vitæ meæ ratio et maxima locorum, qvâ ab invicem disjuncti sumus, intercapedo facit, qvòd toto fere triennio nihil ad te literarum dederim. Certo autem tibi persuadeas velim, nulla tam alta montium juga, nec tam vastæ latitudinis maria, qvæ te mihi præripiunt, qvin imò jucundissimam tui memoriam blandienti gaudio foveo et subinde revoco. Doctrina namqve exquisita verèqve stupenda, virtus excelsa, humanitas rara, et, qvæ caput est, pietas vera atqve sincera, qvæ in te novi sita, me, velut magnes ferrum, ad se trahunt, meque tibi adamantino qvòdam vinculo nectunt. — — — Notum est G. T. Nob., qvomodo Deus clementissimus pro admirabili sua providentia me ex statu Academico præter meam spem et intentionem in statum Ecclesiasticum traduxerit, in qvo jam sesqvitiennium vivo. Fateor sanè hunc mirabilem esse Dei ductum. Ante biennium aut circiter Gen. T. N. vocationem mihi Soranam offerebat (pro qvo affectu erga me gratioso immortales tibi gratias ago, et habere studebo). Ego verò, velut repentino stupore percussus, nil qvìcqvam respondebam: Qvòd dubio

procul N. T. mirum visum est. Fateor namque ego ipse, si nuda facti circumstantia pensitetur, subrusticum fuisse. At si eventum spectemus, divino nutu factum esse existimo. Nam exacto duorum mensium spatio, Deus meus in morbum periculosissimum me conjecit, ita ut lecto affixus per integrum quadrantis anni spatium decumberem. Voluit igitur Deus me in patria, pro bona sua voluntate, in schola crucis, exercere, ut mihi patria non dulcesceret, sed tandem amaresceret. Jam vero cum sentiam, Deum me ex hoc loco in alium revocaturum (nam ex diversis Germaniæ Academiis Clarissimi Viri Theologi mihi diversas obtulere functiones) ego verò, qui nihil ἀπρὸςδιόνησον καὶ ἄτοπον agere cupio, potius Regi meo Serenissimo et Clementissimo quàm aliis Proceribus inservire paratus sum. Idcirco si professio quædam Theologica in Academia vacaret, rogatam G^{tem} T. velim, ut mei sit memor. Novi namque, quid G^{tas} T. hac in parte possit. Nam talentum meum melius in Academia in posterum collocare, quàm in tali loco possum. Ego autem me totum ad Dei me regentis nutum unice componam. Nullus dubito, quin G^{tas} Tua hac in re consilio et auxilio mihi sit adfutura¹⁾. Sic enim proprius conjuncti de rebus gravissimis sæpe sermones conferre possemus. Ego namque (quantum per publica negotia licet) omne tempus subcisivum evolvendis textibus Biblicis impendo. Qvem in finem peculiarem quendam libellum, quem Pathologiam sacram voco, jam bonam partem concinnavi, in qua schemata et modos loqvendi Biblicos nova quædam methodo explico. Quam sub tempore, σὺν Θεῷ, nomini tuo augustissimo consecrabo. Hæc instar clavis erit Scripturam S. in locis difficillimis dextre explicandi. Hisce Nob. T. G. cum Nobiliss^a conjugæ et tota familia in tutelam ac protectionem

¹⁾ D. Chr. Matthiæ (egentlig: Carsten Thiessen) blev 1630 Prof. theol. og tydsk Præst i Sorø.

Dei præpotentis commendo. Vale in Domino felicissime et diutissime. Dabam Meldorff 27. Majj Ao. 1626.

Generosam T. Nobil.

devote colens

Christianus Matthiæ, D.

et Præpos. Ecclesiarum in Dithm.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

149.

1626, 2. Juni. (Otthoniæ). Sveno Petri skriver til H. R. bl. a. følgende: »Postquam increbuit, virum generosum vestrum Christianum Thomæum a Ser. Reg. Majest. in Gallias legatum iri, coepit parens Mullenii vestri secum disqvirere, placeretne V. Generositati filium, qvem in vestram familiam cooptastis, in itinere adjungere, ut tanti viri comitatu tutius et facilius se vestris in posterum usibus præpararet, et expedito hoc excursu se vobis statim redderet. Et mihi, qvod sub pectore agitabat, forte revelabat, addens, filio suo id non esse extra votum«. M. Svend Pedersen havde imidlertid fraraadet denne Plan, da den unge Hans Mule formentlig ikke kunde have nogen sand Nytte af en saadan hurtig Rejse, der ikke tillod ham at dvæle ret længe paa noget Sted. Desuden antyder han Frygt for, at det aandelige Liv, der havde begyndt at udvikle sig hos den unge Mand, kunde lide Skade. Han beder derfor H. R. ogsaa at modsætte sig Udførelsen af denne umodne Plan.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

150.

1626. (Ad vicum Sliæ). Theodorus Bussius skriver til H. R.: han haaber, at denne ved Hjemkomsten fra Herredagene har faaet det Brev, hvori T. B. havde forebragt Kirchmanns Begjæring (se Nr. 146). Denne havde atter skrevet til ham om Sagen og navnlig gjort

opmærksom paa, at dersom han kunde faa en Fortegnelse over Ærkebisperne i Trondhjem, vilde han være i Stand til at bestemme, paa hvilken Tid Forfatteren af Bogen om de norske Konger havde levet. H. R. anmodes derfor om, hvis muligt, at skaffe ham en saadan Fortegnelse.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

151.

1626, 18. Juni. Lavrits Jakobsen Hindsholm til H. R.

Magnifice et Generose D^{no}, nuperrime cum heic ageret G. T., animum suum induxisse fatebatur, se postquam tot tamque subitaneas informatorum mutationes filiorum educationi noxias esse deprehendisset, huic incommodo jam tandem prospecturum, filio suo nobil. Georgio hic primum in patria, deinde et exteris me comitem adjungere velle. Pro quo in me affectu tam benevolo tamque propenso in me promovendo animo et voluntate gratias habeo, habebo, nullà ævi serie intermorituras. Sed quia a parte utraque tanti momenti res est, Generositas T., pro miranda sua prudentia, rem ipsam, pio, quo par est, devotoque animo, adhibito in consilium Deo ipso Doctore et Ductore omnium benignissimo, prius, quo successu non esset caritura, bene expendi et examinari voluit. Et quia, re mecum probè deliberata, meam sibi mentem candidè tanquam in Dei conspectu ut aperirem injunxit, dicto nunc audiens, G. T., in qua, post Deum meum, sola omnie spes mea sita et fixa est, totum me patefacere consultum putavi, ut ita pro felici successu eo melius omnia disponere habeat. — Postquam itaque, divina adjutus gratia, ego, studiorum nervis destitutus, aliorumque auxilio victitare coactus, eo nunc tandem perveni, ut aliis inserviando vitæ hujus miseræ sustentandæ necessaria requisita aliqua ratione acquirere queam, ingenue profectò fateor, Deumque testor, me nulli unquam mortalium, quàm tibi tuisque (quibus me totum debeo) opellam meam

qualem-qualem locare malle. Tu enim vir es inter optimos Nobilissimus, inter Nobilissimos optimus, inter utrosque doctissimus. In te excellentem singulari pietati doctrinæque rarissimæ aspersam humanitatem, cum decenti gravitate decertantem, admiramur omnes. Tu me orphanum et ab amicis nudum ex solo ingenii tui benignissimi ductu et instinctu in clientelam susceptum foves, faves et promotes. O si opella mea filiorum nobiliss. tuorum studiis sit profutura! Verum enimvero, mens mea penitus ut inspicatur, Gen. Dominum meum latere nolui, animum esse in statione permanere, filiorumque juniorum studiis, quantum quidem in me est, inservire malle, quàm mihi intus et in cute notos, mihi assuetos deserere, vel hanc etiam ob causam, quod postquam a G. T. jussus Deum meum benignissimum precum ardentissimarum interventu, quid facto opus sit, sæpiuscule consuluerim, profectionem ad externos, utpote in lugentem miseriarum campum evagationem, in hoc imprimis fatali rerum motu, tantoque armorum atque animorum ardore, suscipiendum, animo meo persuadere nunquam potis fui. Quin imò, quò sæpius, quò item majori conamine id efficere tentavi, eò vehementius eidem id reluctari renitique manifeste deprehendo. Accedit huc et insignis dissvasor, corporis totius ingens infirmitas, capitis utpote oculorumque imprimis imbecillitas. Varia itidem variorum morborum semina jam pridem heic sparsa non obscure persentisco. Hisce igitur aliquandiu informare necesse habui. Deo igitur et Ecclesiæ dicatus totus et consecratus, nihil unquam antiquius duxi, nihil potius volo, nihil magis in votis habebō, quàm ut Ecclesia per me, etiam officio quidem tanto indignum, suo tempore et loco aliquid consequatur ædificationis. Hic esto vitæ studiorumque meorum finis et scopus, huc cogitabo, in hoc totus ero. Et id quidem hac effoeta mundi ingravescentis senecta, hocque turbulentissimo difficillimoque rerum statu eò ardentius exopto, quo clarius animadverto, idque non sine insigni animi angore,

studia pietatis, cultusque Dei nusquam non ita perfrigescere, ut vix magnus nunc, eheu nescio, qua fati acerbitate, suppetat eorum hominum proventus, qui illa sibi cordi et curæ serio esse patiantur, dediti interim cunctis mortalibus hujus vitæ delitiis et divitiis.

Ast hoc simul verè profiteri possum, me nihil unquam sublime affectare, magna existimatione non capi, titulis aut magnis nominibus non moveri, aliasque id genus gloriæ illecebras nihil quicquam morari. Verum hoc unicum specto, hos unice exopto, anxie desidero, ardentissimè expecto, ut Gen. Dominus meus, pro singulari suo in Ecclesiam ædificandam affectu et studio, mihi, post exantlatos heic in patria circa filiorum educationem labores, tandem, curis aliis vacuo, ad pedes suos tanquam Gama-lielis aliquo temporis tractu considerare benigne concedat, ut, ubi balbutire aliqua ratione didici, ulteriore sua manu-ductione interveniente, magnalia Dei ex parte intellecta Ecclesiæ bono aliquando eloqui possim, ut ita demum, si Deo meo (cujus voluntati nunquam non et nusquam non me humillime submitto) ita visum fuerit, pusillo alicui gregi ad pascua fontesque Israelis amoenissimos agendo, deducendo, aptus evadere possim. Quod quidem officium tanti apud me fit, ut vel quocunque etiam loco unicam animam ex morte eruere, quàm in orchestra quadam splendida de materia prima, de vacuo, et id genus aliis speculationibus vanis vel centum annos disserere, disceptare, delitigare, longe satius ducam. O igitur me felicem! O ter me beatum, a G. T. si impetravero! Tanti enim hoc æstimo, ut majori ullo beneficio me sibi devincire in vita mea possit nunquam. (Sluttelig beder han H. R. at tilgive den Frimodighed, hvormed han her har udtalt sig). Dabam ex musæolo nostro Sorano 18 Junii 1626.

L. J. Hindtz(holmius).

152.

1626. (Wevellflethi Holsatorum). Henricus Hudemannus, der for nogen Tid siden havde tilegnet H. R. sine »Divitiæ poeticæ«, indbyder nu ham og hans Frue til sit den 3. Juli forestaaende Bryllup med Cecilia, en Datter af afd. Johannes N.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to (p. 84).

153.

1626, 9. Juli. H. R. til Lavrits Jakobsen Hindsholm.

Laurentio Jacobæo S.

Quam proximis tuis, mi Laurenti, mihi exposuisti mentem tuam circa studia puerorum meorum porro dirigenda, quo etiam religioso desiderio feraris, coram adhuc aliquandiu mecum de supercoelestis sapientiæ mysteriis solis salutaribus uberius *συμπαρακληθῆναι*, equidem probare me valde, scire te velim. Ne tamen juxta nescius sies, nunquam eam mihi fuisse sententiam, ac ne in animum mihi venisse unquam, filium Georgium seculi hujus mancipiis aliis et aliis, undique modò tum in corpora tum etiam in animos quorumvis hac et illac furentibus, prædam facere, quàm impudenter objectum sibi seu præstituant ipsi seu dilanient; domi ipsum mecum retinere stat omnino stetitque jam diu sententia, usquedum in studiis humanioribus ac pietatis inprimis interiore sensu plenius maturescat: Te verò interea ipsi aliquamdiu adjungere vitæ studiorumque *ἐργοδιώκτην*, quo desiderio religioso tuo facere tu, quamdiu lubeat, possis satis. Id quod in præsens paucis hisce monere volui, plurimorum negotiorum mole aliàs occupatissimus. Valete pariter omnes Divinæ protectioni commendati religiosissime. Ex Johanneo Otthoniano 9. Julii 1626.

Rosæcrantzius G.

Afskrifter i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 155) og i Bøllings Brevsamling.

154.

1626, 23. Juli. M. Svend Pedersen til H. R.

Salve mi Generose Domine
et lætare in Jehova Schaddai!

Supplex adest misella rusticorum officio meo¹⁾ inser-
vientium turba, Vestræ Generositati qvestum multiplicia
gravamina, quibus contra vestram voluntatem opprimuntur,
tum etiam violentas utensilium suorum direptiones, quibus
miserrimè spoliantur. Et quum aliàs e vestro conspectu
præfactorum minis arceantur, hodiene an verò crastina die
audientia eis tribui possit, æqvitatibus vestræ nutum exspecto.
Ut audaciæ huic sed innocenti occupata V. G^{tas} veniam
det, petitionem attexo. Vale mi Gen. Domine! 23 Julii
1626.

S. P.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

155.

1626, 12. September. M. Svend Pedersen til H. R.

Salve mi Generose Domine!

Magno vestro favore in Rosarium Ravanholtianum
inter potissimos amicorum accitus et admissus, non dictis
gratiis, non voto coram sacrato, quasi inconsultis at
ignorantibus vobis, me domum recepi, ah miserandâ illâ
domus meæ ruinâ coactus²⁾. Absens itaqve nunc grates
solvo vestræ huic inter innumeras alias in me gratiæ; aut
si non solvo, ligo et obligo et colligo; collectas et colligatas
illi rependen las tibi offero, qui tibi tuisque delicias Ravanhol-
tianas insperato munere donavit³⁾. Votum addo, ut voca-
tionis utriusque grande munus salutariter obeas: Regni

¹⁾ Professoratet i Logik og Metaphysik ved Odense Gymnasium.

²⁾ Hans Hustru var død 23. April 1626.

³⁾ Et i denne Samling forbigaaet Brev af 12. Apr. 1627 fra Svend
Pedersen til H. R. har til Overskrift: In Ravanahala vestra.

terreni lapsantes columnas provido consilio firmes: Regni illius supereminentis, quod coelorum est, muros laceratos seriâ et constante curâ atqve labore reædificias. — —
 Procede non Atlas ille, qvi humeris mundum sustinere fabulis circumfertur, sed Salomon, qvi templum Jehovæ extruxisse oraculis divinis comprobatur, idqve piâ sapientiâ. Protrusus es ad opus, ne restite, ne respice, stivæ manum apposuisti. In qvibus es, vigila, et ut sana doctrina, qvemadmodum coepisti, saniter proponatur et intelligatur, unicè curato (etc.). Dabam Otthoniæ 12. Sept. 1626.

G. T. subjectiss.

S. P.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

156.

1626, 1. Oktober. H. R. til Kansler Chr. Friis.

In Jesu Christo nostro verè-vitæ in supercœlestibus
 bene-dictionem.

Generose D. Cancellarie, frater agnate desideratissime. Vrget necessitas publica preces atque ad Deum ἐν-τενύξεις, vrget et publicus stupor, Magistratus, quos Deus ipse Nutrices vult, singularem aliquam et ardore suo inflammantem compellationem. Quocirca quam possum religiosissime, per salutem communem te rogo et obsecro, vrgere tu velis, qui solus potes, vt quam maturrime monita Magistratus Regnorum horum jam præsentis de publica in Deum μετανοία publica spectentur et obseruentur. Nihil, præter suspiciones merè carnales, jussa ipsius Dei, nullo non seculo vsitata, continuata, pariter ac sanctissima in præsens bonorum omnium vota, impedire et suspendere possunt. Exemplar se vbj Magistratus Nutrix publica compellatione stiterit, ad vbera lacte teneriore, sed et salubriore fluentia, accurrent mox siticulosi, quotquot Crucis Christi Jesu nostri solius salutaris Signo haud indignos notarit ipse

et sanctificarit. Tu vero indubitato tibi pollicearis, et tibi et familiæ vniuersæ tuæ, vberē mensurā Deum ipsum, Patrem cœlestem nostrum, Gratia suæ potente benedictione omni, vicissim demonstraturum, quā ipse eorum, quos in ὑπεροχῇ collocavit, promptitudinem nominibus omnibus retribuere paratus sit, vbi quā possunt omnem suam circa salutem paruulorum eiusdem, ex quorum ore laudem suam apparat et perficit, sollicitudinem, re et opere ipso, Mundi huius somnia et dicteria omnia contra, comprobare, haud vnquam aut vlla occasione detrectarint. — Hæc vt suggererem, atque sponte sua, in omne Opus Domini, de quo nullus omnino dubito, feruentem submonerem, Pietas ipsa atque de salute communi cura anxia, iussit, vrsit, imperavit. — — Rauan-holtio meo Cal. Octobr. MDCXXVI.

Tuiss^{mus}

Oligerus G. Rosencrantz
mea manu.

Udskrift: Generoso Dño Cancellario magno, Christiano Frisio, fratri agnato.

Orig. (egenhændig) i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

157.

1626, 8. Oktober. D. Jesper Brochmand skriver til H. R., at han drev paa og fremdeles vilde drive paa Afholdelse af offentlige Bededage; men Sikkerheden i Synden var hos de fleste saa stor, at der kun var ringe Sands for Fornødenheden af at ydmyge sig for Gud og at søge hans Naade. I et heftigt og rethorisk Sprog skildrer B. den almindelige Lunkenhed og sin Frygt for, at Straffedommen var nær for Haand.

Dän. Bibl. III, 213—5. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist. eft. Reform. 2. Udg. I, 347—8.

158.

1626, 20. Oktober. (Lugd. Batavorum). Jacobus Matthiæ skriver til H. R. og fortæller ham om sine Studier.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 103).

159.

1626, 23. November. H. R. til M. Christen Jensen.

M. Christiano Johannis, Vado Cymbrico Ecclesiæ Dei Parente.

Percupide admodum Litanii vestris crastina die interesse desiderarem, atque te *ὑπὲρ Χριστοῦ προσβέοντα καὶ παρακαλοῦντα* exaudire, verum diffusionibus vehementioribus quibusdam denuo per dies aliquot conflictatus, cum aëri impuriori paulo ac frigidiori me committere haud ausim, neque per nervorum difficilem vertice toto distentionem vectionem currus sustinere adhuc valeam. Equidem si officii tui rationes id ferrent, jacturam eam præsentia tua septimanâ proximâ aliquando levari posse, apprime exoptarem. Spero etiam nostram eam *συμβίωσιν* et *συμβίβασιν* haud futuram in Christo Jesu *ἔεργον*. Vale Stowgardii 23. Novembr. 1626.

Olig. G. Rosæcrantzius.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4. (p. 156).

160.

1626. 20. December. M. Svend Pedersen til H. R.

Salve mi G. Domine, et in statuminatore, qui omnia est, statione, qua stare factus es, sta firmiter. Invaletudo corporis et spiritus acrior afflictio, qua paterna Dei manus V. G^{tem} exercere commodum duxit, me ad streperas hujus mundi gerras (quo Dei consilio et permissu nondum clare video) protractum et raptatum, ad misericordiæ Divinæ

thronum me intro revocavit, imo compulit. In corpore namque Christi capitis, ubi Generositas Vestra seu collum, seu humerum Divina gratia facit, Ego ima et minutissima pedica, non possum non *συμπάσχειν* vi unionis, quæ summa jungit imis. Proinde ut Divina benignitas in vobis opus suum, hoc est paternum, efficeret, vota humillima, sed ardentia, suscepi et conjunxi, nec permetteret fidelem animam cribrationi perfidi vastatoris Satanæ. *Χρηματισθεὶς* vero, gratiam suam vobis nullâ unquam horâ defuturam esse, sed tempus nunc esse militiæ et expeditionis contra *πνευματικὰ τῆς πονηρίας*, applaudebam hoc *ἐπιγωνήματι*: Fiat, o Deus, voluntas tua, sed tua, non hostium tuorum, seu Satanæ irruentis, seu mundi ad suas vanitates allicientis, seu carnis jugum crucis Christi tum excutientis, tum aversantis. Et ut Dei animum in te ipso videas et discas, mi G. Domine, monere monitus sum. Tu pater es, quod tu judicas, statuis et facis de filio tuo; hoc idem de te Pater ille *ἐπουράνιος*, fons omnis paternitatis et paterni amoris. Filium generosa indole natum et ad summa educatum non statuisti in domestica pace et otio retinendum hoc militiæ tempore, sed emittendum, ut virtutem et artem contra Patriæ hostem Patriæ Regi declararet. Ipse jam in militiam adscriptus ignominiam judicaret, si imperator ipse reliquo satellitio comitatus robur exercitus hostilis invaderet, se in castris residere jusso. Ita te Deus suo semine renatum, suo cibo enutritum et ad perfecti in spiritualibus militantis Ecclesiæ castris viri robur eductum, certare et contendere jubet contra quosvis, pacem *ἐν ἐπουρανίοις* turbantes hostes. Ignavum et imbellem, qui in agonis stadio currere nescit, Imperator ille summus non admittet, sed strenuum et militis nomine dignum. Quapropter, lectissime Dei miles, gaudium et honorem omnem existima, quod variis hisce tentaminibus circumcessus *τὰ ὑστερήματα παθημάτων τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀντανυπληροῦν* juberis, indubitato argumento hinc colligens, tuam virtutem non a Deo contemni, sed æstimari. Ita solet Deus in militiam

charissimos sibi quosque extrudere: Ita Mosen, Davidem, Baptistam, Paulum, Petrum exercuit. Imo ita filium suum gravi obedientiæ et constantiæ examine probavit. Is stetit sub examine firmus ad mortem usque crucis. Affectum eundem induimus, qui nomina illi dedimus, affectum illum nostrum fecimus, in hoc esse et vivere volentes, ut sangvinem cum illo exsudemus ad mortem usque, affectum illum nulla vis exuet, nec exuret. Promachus ille noster Christus Jesus, virtute suæ resurrectionis ex mortuis robur potenter infundet, ut hostium horum insidiosi conatus felicissime reprimentur, et optatam victoriam fides nostra obtineat. Arma nobis Deus ex verbi sui armamentario in manus, sed mentes potius, exseruit. Verbum Dei quodlibet est gladius Spiritus ad quamlibet pugnam versatilis. Gladiumprehendimus, quum *προσευχᾶς* expeditus, et e verborum Dei vagina educimus. Educamus, intime Dei amice, *ἐρπευξώμεθα*, irruamus in hostem; fugiet, fugiet (promissum est Patris) a nobis. Ne sit ille dies, quo langveat hæc expeditio. — Sed quid ego noctuas Athenas? Quid Tiro Duci in mentem facienda revoco? Ita me deridet rationis meæ cogitatio, quam tamen ut inimicam Deo heic opprimo, jugulo: vel *ὑπερεκπερισσῶς* hoc moniturus, quia neque Deo, neque Homini Dei displicere certum habeo. Salve mi Generose Domine, vale in Christo, et pro corona illa immarcessibili legitime depugna. Robur adde o Deus! cui te, tuos, tua commendo, ejus et vester ego totus. Otthoniã desubito 20. Decembr. 1626.

Sveno Petræus.

Afskrift i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 141).

161.

1626, 21. December. D. Johannes Meursius til H. R.

Generose Domine!

Uti tristis morbum tuum, ita prosperam valetudinem tibi restitutam esse plane lætus intellexi. Deo gratia, qui,

ut spero voveoque, Serenissimo Regi nostro, regno Daniae, tuisque etiam mihi te incolumem diutissime conservabit. Meum quoque votum adjungo, quia possum bona fide affirmare, si quid tibi humanitus fiat, non me aliter eo casu affectum iri, quam si alter mihi Pater eripiatur. Neque causa mihi deest, nescio quam, Paterna plane benevolentia abs te excepto habitoque. Quandoquidem verò necessariò aliquando id futurum satis scio; opto, ut quam tardissime fiat. Uxor mea se commendat Dominæ uxori tuæ, quam potest officiosissime, et sedulo excusari petit, quod petitioni ejus hactenus non satisfecerit. Dederat, ut alia quædam, sic mandatum quoque istud abeunti in Hollandiam bibliopolæ; qui cum nondum reversus, ipsa quoque expectationem vestram quanquam admodum invita tam longum tempus si non fallere, at suspendere tamen cogitur. Nobis quoque diuturna hæc emansio est omnino molestissima. Interim sedulo rogamus, ego et uxor, ut benevolentiam vestram, illam adeo singularem, sartam tectam conservare porro nobis ne gravemini. Dabam Soræ 12 Cal. Jan. novi anni 1627, quem tibi tuisque faustum ac felicem precor.

Tuus omni observantia et cultu

Johan. Meursius.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 112).

162.

1627, Nytaarsdag, begynder en Regnskabsbog over Familien Rosenkrands's Indtægter og Udgifter, fortsat til og med Aaret 1640, ført af H. R.s Hustru, Fru Sofie Brahe (eller dog paa hendes Vegne og i hendes Navn). Regnskabsbogen giver detaillerede og interessante Oplysninger om Familiens Levevis, Økonomi og Forbindelser, særlig ogsaa om de store Udgifter, der anvendtes paa Sønnernes Studier i Udlandet.

Orig. i Univ.-Bibl., Addit. 197. 4to. Jvfr. Hist. Tidsskr. 5. R. IV 670, Noten.

163.

1627, 21. Oktober. (Londino). Chr. Thomesen meddeler fra Svigerfader H. R. forskellige politiske Efterretninger. »Dux Buquingamius adhuc incerto eventu in coepta sua obsidione pergit, et sparsi sunt hisce diebus a non ignaris authoribus rumores, annonæ defectum citius ipsi redeundi necessitatem creaturum quam obsessis se dedendi. Interea insolita nec ante visa Gallicarum et Hispanicarum virium in mari conjunctio certa est, quæ contra gloriam inveteratam Anglicæ gentis, præside Neptuno, fortunam expertura creditur«.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

164.

1627, 4. Novbr. Kansler Christen Friis til H. R.

Carissime Domine, Oligere Rosenkrantz.

Literas tuas, Amicorum desideratissime, eorumque omnium, qui ulla me necessitudine attingunt, amicissime, summa cum delectatione perlegi: Verum unum tibi considerandum est, Deum te vocasse et posuisse in loco Magistratus, quo etiam Dei Ecclesiæ insignem navare operam potes, quod pias tuas cogitationes non modo non impedire, sed etiam permultum promovere poterit. Nam ut boni militis virtus, dum domi hæret, parum probatur; sed cum acie inter hostiles insultus crebros quotidianosque periclitatur, tum tandem emicat: ita Ecclesiæ Christi militis inter Sathanæ mundique insultus fortiter versantis et se viriliter gerentis, animus et constantia tum conspicitur, cum minime se subducit, sed mascule periculis se offert; nec Christianis vereque Christianis sua unquam magis defuit prudentia, quam constantia et fortitudo. Vale et mei apud Deum [tuum] et apud Deum meum in precibus tuis memor esto. Iterum vale, et si quid crastino die vel alio aliquo ad manum fuerit de loco Paulino ad Rom. cap. 8vo, ubi

agitur de electione, vocatione, prædestinatione et justificatione, breviter verbo uno aut altero communicare velis rogo, tantum ut textus intelligatur. Scribebam die 4to Novembr. anni 1627.

Tuus
Christianus Friis.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1468. 4.

165.

1628, 7. Jannar. Rigsraadets Medlemmer til H. R.

Vores venlige Hilsen nu och altid forsendt med Gud vor Herre. Kiere Holger Rosenkrantz och k. Broder, nest voris venlig tacksigelse for alt got, huilcket igien at forskyldte i alle de maader, dig til ære och willie kand være, du os altid skal finde velvillig. — K. Broder, efftersom Albret Skeel paa dine vegne os haffuer tilstillet en forseglet convolut, och efter vi den haffue opbrudt, aff din skriffuelse saa vel som af den indlagte begiering forfaret och den saaledis forstaaet, at effterdi du aff vor Herris indskud, vocation, och det Pund, han dig meddeelt haffuer, altid aff din ungdom op dig fra verdslige Sysler och andre studiis din hue och sind haffuer slaget, och din tiid och studering der heden allene dirigeret til den Hellige Skrifftes sande forstand, och huorledis du mange mennsker der ved udi deris Saligheds Sag kunde være behielpelig: indtil saa lenge du for nogen rum tid siden haffuer ladet dig tilbringe at bruge[s] i nogen verdslige commissioner och andre sager, och endda videre for 10 aar siden paataget dig effter Øffrigheds begiering Raads bestilling, huorudoffuer du siden er bleffuen i din conscientz molesteret och offuervunden, som du icke der udi gjorde Guds behagelige villig och fulte det, som du kunde saa udtrykkelig fornemme, at han dig haffde kaldet til: derudoffuer din meste tid udi verdslige bestillinger dig forløb, at du icke flittig och iffrig din Herris och Guds vocation kunde for-

rette, som du med rette burde; huilcket du och formener, at dersom dig noget menneskeligt skulde thillslaaes, vilde bliffue dig haardt at forsuare: Huoroffuer du aff forberørte aarsager, som vittløftig udi dit Indleg er indført och deduceret, haffuer for 4 Aar siden ombedet Cantzeler Christen Friis, at hand vilde tilhielp, at du samme Raads Eed och bestilling maatte erlediges; och efterdi det sig en tiid lang nu haffuer forhaled, haffuer din conscientz dig nu dismere trykt, den du Christeligen haffuer rand-saget, huor med du saa vel som andre Vor Herre kand haffue fortørnet, at hand os i disse lande nu for syndens skyld saa haardt hiemsøger; och da fornemmelig dig det ført til gemytte, at du icke haffuer giort vor Herris villie, i det du dit propositum och løfte icke haffuer fuldkommet: Huorudoffuer, effterdi der nu intet tilbage staar, som dig udi dit gode forset kand forhindre, uden allene at du naadigst aff Hans Kongl. Matt. kunde igien den Raads bestilling erlediges; huorfor du aff os venlig er begierendis, at vi udi ald vnderdanighed Hans Kongl. Matt. derom paa dine vegne vilde thiltale, och siden os udi allting, om noget os om din Person forekom, effter som du os tiltroer, forholde. Saa weed Gud, der er ingen aff os, som io kiender sig obligeret och gierne vil giøre, huis dig thil villie och velfærdt kan vere, mens effterat vi alle samptlig din begering thil os haffuer offuerveyet och beraadslaget, da siunis os, at udi denne farlige tiid, huor icke allene voris Fæderneland pericliterer, men ogsaa den sande Religion, at du icke kand giøre vor Herre och Gud større dovotion och tjeneste, end du med dine gode raad, saa viit vor Herre dig och os andre vil indskyde, kand thilhielp det i de och andre maader at offuervinde: Huilcket er ene aarsag thil, at vi icke effter din begiering hos Hans Kongl. Matt. vnderdanigst der om haffuer anholden. Dersom du imod forhaabning ville bliffue vdi dette dit forsett, erbyde vi os, at huilcken aff os, du det aff begerendis vorder, din villie at ville efterkomme. Dette vi dig thil et venlig

och broderlig Giensuar uforholdet ville haffue, och ville dig her med samt Hustru och Børn Gud aldsommegtigste haffue befalet. Kiøbenhaffn den 7de Januar. 1628.

J. Skeel. J. Wifeldt. Albret Skeel. Anders Bille
mpp. E. hdt. Egen hand. Egen hand.

Claus Daa. Christoffer Wifeldt. Hans Lindenow.
Egen hand. E. Hd. E. hd.

Otthe Skeel. Joest Høeg. Frands Rantzow.
mpp. mpp. mpp.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1468. 4.

166.

1628, 26. April. (Parisiis). Chr. Thomesen skriver til sin Svigerfader H. R. om de brogede politiske Forhold, særlig Belejringen af la Rochelle, og om det vanskelige Hverv, han havde i Frankrig, og de ringe Udsigter, der var til at bringe noget ordentligt Resultat tilveje. Han bemærker, at sidst havde han skrevet til H. R. i Februar s. A. »cum hac transiret illustr. Dux Uldaricus«.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

167.

1628, 13. Maj. (Helsingør). H. R. tilskriver Sten Bilde om den sørgelige Tilstand, hvori Landet befandt sig. Kun en alvorlig Omvendelse til Herren kunde bringe Frelse. Rygtet sagde, at Fjenden ogsaa havde indtaget Læsø.

Dän. Bibl. II, 151—2.

Breve til og fra Holger Rosenkrands.

(Fortsættelse).

168.

1628, Idib. Maji. (Helsingburgo). Holger Rosenkrands takker en af sine Sønner for hans Brev, og formaner ham til fremdeles med Flid at lægge Vind paa Studeringerne, men fremfor alt at stræbe efter Guds frygt, som er et Liv i Christus. »Derom beder jeg dig inderlig, at du aldrig vil glemme, at jeg, din Fader, der under graa Haar af al Magt higer efter hint uforgængelige Liv, har efterladt dig disse Formaninger.«

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

169.

1628. Ottho Giøe skriver til H. R.: »Solent ingenui debitores, Avuncule æternâ pietate venerande, qui majore ære alieno premuntur, quàm ut solvendo pares sint, ne suis suspecti reddantur creditoribus, sponte suâ creditores compellare, levibusque muneribus animos ipsorum placare, et productionem dierum ac terminorum afflagitare, quo interea eò majori nisu et studio de solutione sibi providere queant«. For saaledes at gjøre et lille Afdrag paa den store Taknemmelighedsgjæld, hvori han stod til H. R., skriver han dette Brev, der er affattet i en god Stil og fuldt af Ytringer af dyb Ærbødighed og inderlig Hengivenhed.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

170.

1628, 27. Juni. (Hafniæ). D. Jesper Brochmand tilegner H. R. sit Skrift »De Pontifice Romano«. Tilægnelsen begynder med følgende Ord: »Tuo exemplo clare doces et demonstras, quid afflictissimo hoc et prope desperato patriæ statu faciendum sit, e malis et miseriis, quibus undiquaque cingimur et arctamur, certam et securam liberationem ut impetremus. Lectioni sacræ intentus es: precibus devote vacas: mundum res suas sibi habere jubes: ad civitatem illam, cujus architectus est Deus, piâ solitudine adspiras: vitam ad monita et mandata Dei et Servatoris Jesu Christi religiosa sedulitate conformas: nihil nisi Deum et quem misit Jesum Christum cogitas: huic quomodo placeas, quomodo illi studia tua approbes, unice accuras. Gratulor tibi, Vir Illustris, hanc mentem, quam Deus ipse tibi inspiravit: et certum te volo, Deum illum, cui servis, Tibi et familiæ tuæ benedicturum« (etc.).

171.

1628, Cal. Jul. (Ex Museo meo anachoretico in patria exulantis, qvi hæc scribo Helsingburgi). Holger Rosenkrands skriver til sin Søn Erik og roser ham for et vel stilet latinsk Brev, han havde modtaget fra ham, og lægger ham derhos paa Sinde, at næst Guds frygt burde han lægge Vind paa Sprogfærdighed, »ne elingvis conticescere cogaris aliquando, ubi ut loqvaris, usus maximè et opus fortè futurum sit«. — Samme Dag skriver H. R. ogsaa et Brev til sin Søn Otte, hvem han særlig opmuntrer til Flid: »teipsum aggredere et excute, animum sume, et qvod nativâ indole jacere tibi deprehenderis, studio et vigilantia excitare et firmare contendas«.

172.

1628, 20. Juli. (Otthoniæ). Svend Pedersen skriver til H. R.: »Quantum ab ubertate creditorum tibi talentorum debeas Christo tuo, quâ latissime patet Regiminis coelestis familia, religiose prudenterque pensitare non desinis, interea dum ita ἡσυχάζειν contingit καὶ τὰ ἴδια πράσσειν. Ægyptum cum suis delitiis vitiisque effugere te posse votorum tuorum per aliquot annos fuit fastigium, ac Moyse duce ad sinceræ pietatis solitudinem pertingere. Ipse Deus, qui dignatus est tam salutare propositum excitare, etiam provehat ἐν καιρῷ, et jubebit te demitti, si gravate contra nutum ejus et citra fructum optatum detineri observabit. — — Abrahami tentatio sæpissimè occurrit: Is patris officio egressus, unigenitum filium mactare parabat in gratiam Dei, non carne sed fide persvasus et inductus. Reductus tamen est postea ad paternum munus. Pietas vestra id ponderet, quæ sui officii limite censetur emota, dum in gratiam Dei sanctiore cultu mactandi, pressam et mersam penè patriam præterit. Sabbatum ita celebrare velle judicatur, ut bovem patrium in puteo calamitatum hærentem extrahere detrectet, aut illicitum existimet. — — Ita serpit sermo sapientum«. (S. P. deler dog ikke denne Anskuelse).

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling og i Ny kgl. Saml. 1291, 4to (p. 150—1).

173.

1628, 25. September. (Amsterdam). Christen Thomesen (Sehested) sender Jørgen Rosenkrands nogle Breve fra Hjemmet, hvortil han føjer: »Amor tui et amor dulcissimi Parentis nostri facit, ut satisfacere mihi nequeam, quin pluscula exstent solitudinis æquæ atque amoris testimonia, potissimum cum, inconsulto Parente, in me hoc sumserim, ut locum commorationis tuæ Angliam eligerem, terram inquam, quam ob voluptatum

illecebras detestantur multi, et ipse ego habeo suspic-
tissimam, nisi de singulari quadam bene pieque formati
animi tui illibata integritate optime sentirem. Tuum ergo
erit, opinionem, quâ me imbuisti, condigne tueri, nec
committere, ut vel me consilii, vel Parentes tuos suæ in
me fiduciæ in posterum poeniteat«.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291 4to (p. 167).

174.

1628, 1. Novbr. H. R. til Sønnen Jørgen.

In Jesu Christo nostro verè-vivere.

Mi fili Georgi, tandem post varias jactationes atqve
dubias vicissitudines in quietum aliquem vitæ inter externos
transigendæ portum delatos vos esse impendio mihi
gratulor, imprimis verò quod ex genero meo Chri-
stiano Thomæo intellexerim, locum Divino provisu studii
vestris destinatum nominibus plurimis valdè com-
modum vobis obtigisse, nec quidquam facilè desiderari,
quod ad victum carnis et corporis mortalis conferre
aliquid posse videatur. Verum cum τὰ πρὸς πάντα ὀφέ-
λιμον εὐσέβειαν, plura vobis defutura latere me nequeat,
sinceram videlicet Jesu Christi nostri ad lucernam ipsam
verborum oris Dei relucentem prædicationem atqve legi-
timam Testamenti ἀναμνήσεως ejusdem communionem¹⁾.
(Under disse Forhold formaner H. R. Sønnen til selv med
desto større Iver at granske i Guds Ord og at holde sig
til den sunde Lære). In eo verò finio in præsens quidem,
quod in magnâ constitutus de meæ ex filia neptis gravis-
simo morbo tristitiâ, nec mente nec manu quod vellem
præstare sufficiam. Vale. Helsingburgo Cal. Novemb. 1628.

Oligerus G. Rosencrantzius.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

¹⁾ Det er om et engelsk Universitet, formodentlig det i Oxford, at der
her er Tale (se Nr. 183).

175.

1628, 20. December. (Odense). Svend Pedersen takker Gud for, at han i sin Tid var kommen i Forbindelse med H. R., og taler fromt og trøstende til ham i Anledning af de svære Tider, paa Grund af hvilke H. R. synes at have følt sig meget nedbøjet.

Dän. Bibl. II, 193—8.

176.

1629, 15. Januar. (Odense). Jørgen Mule takker H. R. for de Velgjerninger, han havde vist mod hans Søn, Hans Mule, nu paa fjerde Aar, han havde været i H. R.'s Hus. Nu var det imidlertid Forældrenes Ønske, at deres Søn skulde rejse udenlands for »paa fremmede Steder at forsøges« og derved gjøres skikket til en Bestilling i Hjemmet. De bede derfor H. R., »at I ville give ham nogen gode Raad i sine Studeringer at udføre, og saa ikke aleneste gunstelig forlove ham nu fra Eder, men endogsaa herefter blive hans gunstige Patron.«

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

177.

1629, 17. Januar. (U. St.). Christen Thomesen skriver til H. R.: »Quod bene vertat divina clementia, non cessere infausto omine initia eorum, quæ hucusque tractavimus, sive quæ publica sunt et me huc evocarunt, sive quæ tua privata sunt, et in me a matre mea Helsingora translata. Nam de disciplina Ecclesiastica¹⁾, postquam curarum istarum primitias Membris Ecclesiasticis hic præsentibus vt deberi, ita a nobis merito deferri protestati eramus, jam inter eos, qui hic præsto sunt, maximam partem convenit. Etiamsi initio Episcopus Selandiæ a presbyterio alienior visus, ex obliquo et lon-

¹⁾ Jvfr. Danske Kirkelove III, 135 ff.

ginq̄o contravenire tentavit. Sed animosa juxta ac religiosa Brokmanni deductio apertam Episcopi oppositionem ita prævenit, ut prudens mature assentiri maluerit, quam solus ¹⁾ invalida contradictione singularis et heteroclitus esse; quæ ii inter se concepere, ad nos non nisi famâ adhuc pervenere, vt reditum meum tardiozem opinione fore necesse sit. Reliquerat hic Cancellarius capitum omnium satis amplam deductionem, etiam quæ latius se extendebat, quantum ab aliis intellexi, quam quæ à Schelio proposita erat, speroque laborem hunc, Deo ita benedicente, inutilem non futurum«. Desuden skriver han om forskjellige andre Ting, særlig om Fredsunderhandlingerne med de kejserlige.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

178.

1629, 29. Januar. H. R. til Jørgen Mule i Odense.

Kiære Jørgen Mule, synderlig gode Ven, nest min venlig Helsen og Taksigelse for beviiste gode, som Jeg altid gierne vil forskylde, med hvis Jeg Eder til Villie og Velbehag være kand. Giver Jeg Eder venligen at viide, at Jeg Eders Skrivelse bekommet haver, anlangende Eders Søn, Hans Mule, som I er begierende, Jeg fra mig vilde forlove, at hand paa fremmede Steder uden Riget fremdeles udi sin Studering af Eder kunde forsendes. Og kand Eder til Svar venligen icke forholde, at eftersom Jeg for nogle Aar siden haver begiæret og optaget bemeldte Eders Søn udi mit Huus og Omgængelse, ingenlunde af den Aarsag, at Jeg jo vel vidste, at I self hafde noksom gode Raad hannem at underholde paa de Steder og saaledes, som ellers nu fast alle formeene dennem deres Forfremmelse at ville søge; Men aleene af den Aarsag, at Jeg af adskillige Kundskab vidste, det at kunde

¹⁾ Afskriften har: solas.

være Guds Nafns Ære i Fremtiden icke til ringe Efferdeel, dersom de Gaver, som hand af Gud for andre var medbegafvedt, skulde efter denne Verdens ilde og vrangelig betænkte Forslag, allene efter andre deres Vaane og Exempel, blive forseet og forsømmet; Hvorimod Jeg da haver sat mig for, noget gafnligere med hannem at ville foretage og bistandelig udføre; Saa kand Jeg da derfor ogsaa icke endnu andet forhaabe, end at I Eder icke skal lade ilde behage, at Jeg saadan mit Forsæt icke lettelig lader forandre, og ey nu tilstæder efter ingen anden deres Raad, hvis nest Guds Hielp icke ilde er begyndt, for mig at forhindres og forventes. I maa Eder ogsaa fuldkommelig tilforlade, at Jeg haver saa stor Omhyggelighed og Omsorg for hans Forfremmelse, end ogsaa hvis dette timelige og udvortes vedkommer, som nogen af Eder hans Forældre kand have; Og endog efter denne Tids Tilstand vel kunde synes icke saa gode Raad at være for Øyen, hvorved hand af mig fremdeles kunde paa andre Steder underholdes, eller i andre Maade i Fremtiden forfremmes, saa maae I dog fuldkommelig være visse paa, at hannem i ingen Maade meere udi sit Forsæt at fremme skal fattes, end mine egne Børn, hvilket Jeg baade efter mit Løffte til Gud og derpaa skriftelig forfattede Anordning gierne er hannem pligtig, saa ogsaa nest Guds Hielp, foruden Forsømmelse, vil viide at efterkomme; Ellers bekiender Jeg noksom, at I som hans Forældre tilbørlig er hannem mægtig, behøver ey heller dertil min Hielp, dog alligevel burde mig hermed at lade Eder mit Forsæt meget ydelige forstaa, forseendes mig til, at I dermed er tilfreds, og mig Eders Villie og Meening fremdeles tilkiendegive; Jeg tiener Eder gierne ellers udi hvis Maade I mig kand behøve; Vil bermed have Eder Gud Almægtigste befalet med Eders Hustru, Børn og gandske Hus.

Af Helsingør 29. Jan. 1629.

Holger Rosenkrantz.

Afskr. i Langebeks Diplomat. «ex apographo Johannis Mulenii».

179.

1629, 18. Februar. (Otthoniæ). M. Svend Pedersen minder H. R. om, at Trængsler i denne Verden var den Lod, som havde mødt Herren og hans Profeter og Apostle, og vilde fremdeles møde alle sande Christne, — derfor »ne mireris, dum per ignem exploraris« — »sta sub signo crucis Christi, solidus fide, spe firmus, patientiâ constans«. Forf. ønsker H. R. Naade til i al aandelig Visdom rettelig at uddele Sandhedsordet til Herrens troende, men synes derhos at udtale Betænkelighed ved visse sammensatte Udtryk, som H. R. yndede, og som formentlig hverken vare ret skriftmæssige eller ret forstaaelige for de enfoldige, saasom Lux veraciter-sapiens, Amor potenter-volens, Spiritus vigore-efficax o. lgn. — For øvrigt takker han H. R. for en ham ydet Pengehjælp.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

180.

1629, 20. Februar. (Vigslebiæ). Laurentius Jacobi Hintzholmius skriver til H. R.: »Id quod de se olim Comicus, id ego nunc mihi jure bono usurpare videor: Ubi sum, ibi non sum, ubi vero non sum, ibi est animus. Usque enim adeo indissolubili nexu Vobis affixus est animus meus, ut nec ullis locorum differentiis avelli se patiatur«. Efter Hjemkomsten fra en Rejse var det L. J.s første Pligt at skrive til sin Velynder, hos hvem hans Tanker vare. Hjemmet¹⁾ frembød ikke nogen Hvile, «inprimis cum in armorum strepentium meditullio toti heic versemur, tot ferratis undiqve copiis oppugnemur, tot captemur artibus, tot appetamur insidiis, ut quàm longè animi oculorumqve aciem promittere fas est, summa periculi moles undiqve impendere videatur«.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

¹⁾ I Vigerslev i Fyn, hvor Lavrits Jakobsen da opholdt sig, var hans Broder Præst.

181.

1629, 23. April. [Sorø]. Jessenius Corvinus [Hadersleviensis] havde efter H. R.s Anmodning forhørt sig om et passende Logis for hans Søn i Sorø, og havde i den Anledning henvendt sig til Dr. Cluverius, der gjerne vilde vise H. R. enhver mulig Tjeneste. For Tiden var imidlertid ingen saadan Bolig ledig.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 39).

182.

1629, 29. Juni. (Helsinburgi). H. R. skriver til D. Jo. Meursius bl. a.: *•Siquidem intra pauculos dies me vobis adfuturum cum Deo propitio mihi pollicear, et Mulum meum interea in Angliam post octiduum geminatum oblegandum, Parentes salutatum modò ad aliquot dies a me dimiserim, qui tibi etiam in via valedicere atque servitia sua deferre constituit, nolui committere, ut absque meis te conveniret¹⁾•*. H. R. længtes meget efter at tale med Meursius. Han tænkte ogsaa paa snart at sende sin Søn Otte til Sorø.

Jo. Meursii Opera, Vol. XI, 494.

183.

(1629, Juli). H. R. til sin Søn Jørgens Hovmester, Frederik Andersen, i Oxford.

Qvod tardè adeò literis tuis respondeo, mi Friderice, causa alia non est, qvam qvod commoditate omni nostras ad vos transmittendi per multos menses tum hyemis diurnitate, tum navium ad vos dehinc commeantium defectu exclusus planissimè fuerim, nisi qvod per mensem unum proximum, et qvod parum excedit, scribere ad vos studio distulerim, interea dum de Pace, divina clementia reddita

¹⁾ H. R. maa altsaa være frafaldet sin Modstand mod at lade Hans Mule rejse (se foran Nr. 178).

nobis, plenè confirmabamur. Jam verò quando pacem nobis Deus ipse — — conditionibus, quas mens humana nulla polliceri sibi potuisset, longè æqvissimis ac commodissimis concesserit, atqve transactiones omnes, quæ utrinque super ea re habita sunt, jam plenè et consummatè ratæ sunt habitæ, ut vos in partem gaudii istius solidam, quo nos Deus et Pater noster coelestis beare dignatus est, vocare jam integrum sit, nihil adeo erat, quod diutius scriptionem ad vos moraretur. Quocirca Mullenium meum uberioribus meis instructum jam tandem hinc rectâ ad vos ablego, qui Musis Oxoniensibus se vobiscum addicturus interpretem se præbebit eorum, quæ nec capere aliàs literæ, nec feliciter satis explicare sufficiunt. — Quandoquidem verò de fide aut sedulitate tua nihil quidquam est, quod seu dubitem seu multum laborare necesse habeam, eapropter de operis et studiis Georgii mei pluribus agere supersedeo, quem spero secundum Deum nec te strenue præeuntem neglecturum, nec seipsum haud segniter insequentem posthac unquam destitutum. Princeps itaque scriptionis præsentis argumentum erit, quæsitis religiosis tuis aliqua ex parte respondere, quantum præsentè commoditate liceat; spero namque ex meditationibus nonnullis meis, quas Mullenius secum adducturus est, plenius te mentem animi mei percepturum. (Derefter besvarer H. R. en Række theologiske Spørgsmaal).

Udat. Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 66—9).

184.

1629, 4. November. (Cantabrigiæ). Jacob Matthiesen Aarhus skriver til sine Venner Frederik [Andersen] og [Hans] Mule, der opholdt sig i Oxford: for tre Dage siden var han fra London kommen til Cambridge, hvor han befandt sig vel. Kort før hans Afrejse fra London var Lavrits Ulfeld kommen did, som han antog, i et offent-

ligt Hverv. Han hilser venligt Rosenkrandserne og [Hannibal] Sehested (hvis Hovmestere de to ovennævnte unge Mænd vare).

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 104), og i Bøll. Brevsaml. under J. Matthiæ.

185.

1630, 17. Marts. (Rosenholm). H. R. skriver til D. Joh. Meursius, Historiographus Regius i Sorø, og anker over, at dennes Landsmand, Heinsius, havde udtalt sig nedsættende om det Græsk, hvori det N. Test. var affattet, noget han mente stred imod den Ærbødighed, man burde have for den hellige Skrift som indgivet ved Guds Aand.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 131 Fol. Jo. Meursii Opera ed. Lamius, XI, 503.

186.

1630, 15. Maj. Prof. Svend Pedersen til Jørgen Rosenkrands.

Nobilissime Georgi Rosenkrantzi, amice et fautor certissime. Virtutis tuæ decus, quod nobis oppignorâsti, et nominis tui fragrantia, quam apud exteros spersisti passim, ut ad nos etiam redoleat, hanc paginam mihi occupatissimo velut impetu quodam extorqvæ. (Fra England og Frankrig bragte de hjemvendende J. R.s Berømmelse, hvilket glædede Brevskriveren hjærtelig, og skjönt J. R. vistnok ad anden Vej havde modtaget Efterretninger fra Hjemmet, vilde han dog ikke forsmaa, hvad et trofast og kjærligt Hjærte havde at meddele). Pacem patriæ restituit Pacis Princeps Christus: et in ea reduxit optimum tuum parentem in optatissimum tranqvillitatis et amoenitatis portum, Rosenholmium. Sacros Paschatos dies feci cum illo, dudum mihi desideratos. Malum vix attigit domum et fundum paternum. Sed in funestissimo illo rerum interitu non tantum servavit Deus, sed etiam ornavit

et auxit parentis tui bona¹⁾. Optato vigore sunt nobiliss. mater, affinis, sorores omnes, tum fratres. Nob. Gundæus pridie Paschatos rediit Rosenholmio, postquam valedixisset parentibus, in Belgium, tum in Gallias et Italiam profecturus in comitatu serenissimi Ducis Hulderici, cui cubicularius est designatus²⁾. Ottho reditum maturabat Soram. Triduum eramus in Chalø apud generosum affinem. Ubique fermè per totam Cimbriam laceratas vidi urbes et domos. Qvod non planè dejectæ et combustæ sint, divinæ e[s]t providentiæ et paternæ ejus bonitatis. Intellexi patris tui mentem de itinere tuo in Gallias perlustrandas dirigendo hac æstate. Illud ut tibi feliciter cedat, vota debeo et facio. (Han ønsker, at J. R. i sin Tid maa vende uskadte hjem, beriget med alle de Dyder, ved hvilke Christi Kirke og den fædrene Stat kan støttes og prydes). Salvare quæso jubeas virum amicissimum Fridericum Andrææ. Erico Rosæcrantzio scripsissem, si festinatio nuncii permisisset; illi ut salutem amicam nuncies, rogatio est. — — Affini meo Johanni Mullenio seorsim scripsi, cui et hic salutem. Vale mi Georgi, et me tui amantissimum redamare perge.

Dabam Otthoniæ pridie

T.

Pentecostes A^o. 1630.

S. Petréus.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

187.

1630, 19. Oktober. (Rosenholm). H. R. skriver til D. Jo. Meursius, at han sendte dette Brev med sin Tjener, der skulde kalde Sønnen Otte³⁾ tilbage fra Sorø, da han

¹⁾ Heraf synes at fremgaa, at det ikke kan være rigtigt, hvad der fortælles hos Pontoppidan (Ann. eccl. Dan. IV, 332) efter en gammel Kilde, at det kostbare Bibliothek paa Rosenholm var blevet plyndret under Krigen af Soldater og Jesuiter.

²⁾ Jvfr. Bruun, Gunde Rosenkrantz, S. 10.

³⁾ Denne Søn af H. R. blev 1639, 31 Aar gl., dræbt i en Duel i Rendsborg (se Bricka og Fridericia, Christian IV's egenhændige Breve 1641—44, S. 285—6. Jvf. D. Mag. 4 R. IV, 285).

nu skulde paa en Rejse gjennem Nederlandene til England og derfra til Frankrig. H. R. takker M., fordi han som en anden Fader havde taget sig af denne hans Søn. Den ældre Søn, Erik, som f. T. opholdt sig med sin Hovmester (Hans) Mule i Leiden, efter tidligere at have været i England, tænkte H. R. paa snart at kalde hjem.

Jo. Meursii Opera, Vol. XI, 519.

188.

1630, 13. December. (Rosenholm). H. R. takker D. Jo. Meursius for hans Historie om de tre første oldenborgske Konger, som nys var udkommen, og som Stephanius samme Dag havde bragt ham. H. R. betragter Værket som en Ære for hans Fædreland. Var der i hans Bogsamling Haandskrifter eller Optegnelser, der kunde tjene Meursius i hans historiske Forehavende, stillede han dem med Glæde til hans Afbenyttelse.

Jo. Meursii Opera, Vol. XI, 522.

180.

1631, 1. Februar. (Rosenholm. Holger Rosenkrands skriver til sin Søn Jørgen, der studerede udenlands. Faderen sammenligner Livet med en Skole, i hvilken Gud er Læreren, og giver paa Grundlag af dette Billede Sønnen forskellige gudelige Formaninger.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 131 Fol. I Langebeks Diplomatarium fra 1631 og flg. Aar findes Afskrifter af en Mængde latinske Breve fra H. R.s Sønner til deres Fader og til andre (dat især fra Leiden og Paris), hvilke dog her maa forbigaaes.

190.

1631, 14. Marts. (U. St.). En unævnt Theolog havde tilsendt H. R. et »opusculum«. I Anledning af dennes rettende Bemærkninger skriver han bl. a.: »Illustris Rosencrantzi! Qvas admisisti opusculi mei castigationes,

adeò mihi placuere, ut qui te quondam amare solitus sum, jam admirer, et ad ingenii tui divinam ἀγγίνοιαν stupeam. Feliciter errat et bono publico, cui tanto manufactore in viam redire contingit. Tanto certè tenebar missæ censuræ desiderio, ut non potuerim somnum oculis capere meis, anteqvam perlegissem totam. Achillem te fateor: cui quàm impar sim congressu ni agnoscerem, meæ stultitiæ demum me poeniteret. Pugnas armis non è trivio petitis, sed è penitissimo Spiritus Sancti armentario depromptis. Veritati agnitæ nunquam me opponam; sed fasces meos Spiritui Dei, in verbo suo clarè loquenti, libens submittam. Non tamen nego inveniri in religiosissimis istis castigationibus et Rosencrantzio dignis censuris quædam, quæ me adhuc teneant dubium: de quibus eapropter tuum iudicium exquiram. Spero, quòd facilis de re ipsa inter nos futurus sit consensus, utut loquendi formis nonnihil dissideamus. Tu namque ὑποτύπωσιν ὑγαινόρων λόγων seqvutus, potenter et supra communem seculi sortem de rebus divinis disseris. Ego avtem humi repens, orationem quadam parte conformo ad loquendi modos hoc ævo in sacris efferendis receptos (etc.).

Gl. Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 28 Fol.

191.

1631, 1. April. (Kallø). H. Rosenkrands tilskriver Kansler Chr. Friis og sender ham med Tak for Laan 600 Rdl. med paaløben Rente. Derpaa skriver han: »Jeg fick j dag din Skriffuelse anlangende den Norske Prest, och er mig gandske kært, att du mig der om erinnerer; thi ieg aldellis intett der om haffuer kund forfaret tilforn eller dett ringeste hørtt tale. In mea familia per octiduum geminatum circiter vixit et piam profecto modestiam atque in operis laudabilibus varijs sedulitatem insignem mihi probavit, vt, siquidem mihi imposuerit, non mihi sed Deo mentitus sit. Inquiram quam primum in vitam ipsius accuratius, atque vt deprehendero ipsum Pietatem fraude

promercalem venditare, nihil te cælabo¹⁾. — »Filiū meum Gundeum vt tibi commendatum esse patiaris, adhuc impense obsecro«. Næst Gud kom det mest an paa Kanslerens Bistand, om den unge Mand skulde komme frem paa Vejen, der førte »ad Gratiam Superiorum atque Gloriam rectis animis postiam«.

Orig. i Kgl. Bibl., Bølling Brevsamling.

192.

1631, 20. Maj. En unævnt Theolog til H. R.
Generosissime Dr. Rosencrantzi, vir verè divine, Patrone
benignissime.

Literæ tuæ quovis avro cariores mihi fuerunt, ut quæ argumentum tractarint omnium maximum et cuivis homini verè Christiano scitu summè necessarium. Fateor tamen, me ad literas istas planè obstupuisse, admirationis inde enata occasione, quòd argumentum de Poenitentia, quam vocant, à te tractatum Ego hisce diebus et publicè prælegerim, et typis publicis magna parte excudi curarim. Ego certè cavsam efferre non possum, cur tuas illas curas, Te dignas, innotescere mihi et mecum communicari non placuerit Deo, anteqvam ego idem argumentum penitus absolvissem, in multis à te velut ex professo et de industria refutatus. Cum enim ego defendam receptam à nostris Theologis sententiam, de distinctis Poenitentiae partibus, Contritione et Fide, nec argumenta ista, quæ mihi et nostris Theologis opponis, unquam mihi in mentem venerint: Facit²⁾, vides, cur à tua sententia, mihi tum ignota, abierim. Efficacissima sunt argumenta, quibus pugnas, et ad quæ quid tutò et solidè responderi possit, nondum video. Rem totam cum³⁾ pavlò diligentius æstimarim, faciam te de

¹⁾ Om denne norske Præst (Hr. Oluf) se Act. Consist. ²⁴/₇ 1630.

²⁾ Saaledes synes der at staa, men Læsningen er usikker; Meningen er i ethvert Tilfælde: Det er, som Du ser, Grunden, hvorfor osv.

³⁾ Læsningen uvis.

animi mei sententia certiozem. Antiquum tenebo: Deum et Christum mihi et meis cogitatis animo obsequentissimo prælaturus. De N. quod scribam non habeo. Initio valde dubius fui, an literæ ipsi exhibendæ essent: nescivi enim, quo animo et adfectu eadem esset admissurus. Vicit tandem amor tui et veritatis. 20 Majj Ao. 1631.

Gl. Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 28 Fol.

193.

1632, 15. Januar. H. R.s Gavebrev til Hvilsager
Præstekald.

Jeg Holger Rosenkrantz til Rosenholm kiendes og gjør vitterlig for mig og mine Arvinger og Efterkommere paa Schaby, at eftersom dette Riges vedtagne Forordning og Recess ganske forsigtig medfører, end dog Adelen er fri for Tiende af deres Sædegaarde, de dog skulle gjøre deres Sogne-Præst fyldest for deres Umage og Tieneste, som de ville ansvare for Gud, efterdi at den der tiener, er sin Løn værd, og Sogne-Præsten er ikke mere pligtig at tiene Adelen til forgiæves end andre deres Sogne-Folk, og jeg mig med tilbørlig Gudelig Agtsomhed alvorlig til Sinde fører, hvor endelig og strengelig den alsommægtigste Gud tilholder og befaler alle og enhver troe-lydig Guds Barn at vederlegge og fuldgiøre Guds Tiennere, deres tilbeshikkede Siæle-Sørgere, hvis Tiende og tilbørlig Løn, som dennem til nødtørfelige Ophold af Gud selv og Øvrigheden er tillagt og forordnet; da paa det at min Sogne-Præst her ved min Gaard Schaby stedse og altid efter denne Dag maa aarlig have nogen visse Vederlag og sin Tiendes Rettighed af bemeldte min Gaard, og det hannem aldrig af nogen mine Arvinger og Efterkommere kunde vorde betagen, da haver jeg udi Guds den Hellig Trefoldigheds Navn funderet og stiftet, og nu udi dette mit aabne Brev funderer og stifter, og aldeeles afhænder fra mig og alle mine Arvinger og Efterkommere til Præsten

og til Prædike-Stoelen her sammesteds, som nu her til Hvilsager Sogn er og herefter kommandes vorder, Een min Gaard i Hvilsager beliggende, som Rasmus Mikkelsen nu paaboer, skylder aarlig Rug 2 Ørter, Byg 2 Ørter, Havre 1 Ørte, Smør halvanden Fjerdings, Malt 15 Skipper, Gæsterie, brænd Svin 1, Fønød 1. Hvilken fornævnte min Gaard skal hermed eyendommelig være bortskiødet og aldeles afhændet fra alle bemelte mine Arvinger og til fornævnte min Sogne-Præst og Prædike-Stoelen, saa længe som Aar og Alder varer udi denne Verden. Saa at mine Arvingere og Efterkommere aldeles intet udi nogen Arv, Skifte eller Kiøb skal have sig dermed at befatte, eller med nogen des Ager eller Eng, Skov eller Mark, Landgilde eller Herlighed i nogen Maade; meden skal alleneste stedse og altid følge og svare Præsten, een efter anden, med ald sin Landgilde og Herlighed, Stedsmaal og Sagefald, Ægt og Arbeyde, ligesom hans egen Eyendomme, og hannem derfor at gjøre sig den saa nyttig, som han efter Loven og Recessen ved tilbørlig Middel og Maade bedst kand, dog at enhver af dennem agter og anseer sine Efterkommeres Gavn og Bedste saavelsom sin egen, og ikke Eyendommen lader forvende eller bortkomme, eller forringe og forderve i nogen Maade, hvortil ogsaa den, som bemelte min Gaard Schaby efter min Død nogen Tid besiddendes worder, skal have saadan Tilsyn, som han for Gud selv og derhos ogsaa for den Høye Øvrighed vil svare og være bekiendt. Til ydermeere Vidnesbyrd haver jeg dette med min egen Haand underskrevet og forseglet, paa Rosenholm d. 15 Januarii, Aar 1632.

Holger Rosenkrantz.

Egen Haand.

Hofmans Foundationer III, 180—3. Samme Dag udstedte H. R. et lignende Gavebrev paa en Gaard, der tillagdes Hornslet Præstekald som Erstatning som Præstetienden af Rosenholm (trykt smst. III, 183—4). Om H. R.s Stiftelse af et Hospital og en Skole i Hornslet Sogn, se smst. III, 185—7.

194.

1632, 18. Juli. Kansler Christen Friis til H. R.

Kiere Holger Rosenkrantz, kiere Frende, Gud den allermegtigste være nu og altid hos dig, og naadelig og vel dig bevare med Huusfrue, Børn, gandske Huus og alt, hvis dig kiert er. Kiere Holger, k. Frende og Broder! Jeg erindrer mig icke rettere, end at du talte senist med mig om, at du vilde lade trykke noget in Germania. Enddog jeg nu icke tvivler, at du jo udi alt deslige haffuer altid den Allershøieste for øjen og søger alene Guds ære, dog (eftersom ingenia Germanorum ere dig bekiendt) er at befrygte, saa fremt det ringeste (enddog jeg icke kiender mig for at kunne judicere der om) var contra receptas Ecclesiarum nostrarum sententias, at naar det yppedes og kom her ud, og Episcopi nostri og Facultas (quorum [consilium] procul dubio vilde meget her udi blive brugt) kand skee den mindste part eller ingen vilde samtykke med dig. Og giver jeg dig da selv at betenke, hvad turbas publicas et privatas det vilde causere, som mig siunis christelig at være at fly, uden causa Dei saa var interessered, at Guds fortørnelse der over var at befrygte. Til dette at skrive haver jeg haft serdelis aarsag, siden du drogst her fra; og som det af mig i en god og huld mening skeer (Gud aldsummegtigste, for hvilken intet er skiult, veed mit hierte her udi), saa beder og forseer jeg mig, at det i lige mening af dig optages. Gud den Allermegtigste vende og raade alting til sit allershelligste Naffns ære, for Jesu Christi voris allerkiereste Herres, Frelseris og Broders skyld. Amen. K. Holger og k. Frende, jeg vil dig icke lenger opholde, meden nu og altid med Hustru og Børn til Guds naadige beskiermelse og ledsagelse inderlig have dig befalet. Af Korsøer den 18 Julii anno 1632.

T.

Christianus Friis.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1468. 4. Hos Helveg, D. danske Kirkes Hist. e. Ref. 2. Udg. I, 380, henføres Brevet urigtig til 12 Juli.

195.

(1632). H. R. til Kansler Christen Friis.

Oligerus ad Christianum Frisium,
Regis Daniæ Cancellarium.

Mensis jam ipsoe abito, ex quo ipso eo die Dominico, quo populi sui cæcitatem tempus visitationis suæ non agnoscentis Christus Jesus quondam deplorassee quotannis memoratur, literæ tuæ exhibitæ mihi sunt, quibus responsum serius reponere pietas ipsa vetasset, nisi tum diuturnior aliquantò domo meâ absentia, quam præter liberorum meorum urgentes adprimè necessitates, etiam debitum bene-meritis obsequium imperabat, tum valetudo aliquandiu tenuior, me invitissimum impedivissent. Nisi autem jam pridem abunde adeò mihi constaret, quàm Veritas, quæ est secundum Pietatem, tibi annos jam plures religioso desiderio fuerit, quam anxie etiam sapientiam ejusdem puram simul ac pacatam . . . supernè obvenire optaris, eequidem literis iisdem tuis quid mihi respondendum siet, haud parum dubius hærerem. Ast verò quando importuno aliorum impulsu, non proprio instinctu, te scriptione eâ sollicitasse me, haut obscuris literarum earundem verbis satis persvasus sum, facilè utiqve agnosco, ita mihi respondendum esse, ut non tam, quo tu me avoces, quam quibus te invocantibus tu exaudiri postules, continuè respexisse comperior. — H. R. refereret derpaa Indholdet af Chr. Friis's foranstaaende Brev, hvorpaa han paany ytrer, at han godt vidste, at hans gamle Ven ikke efter egen Tilskyndelse men paa andres Opfordring havde stillet Forlangendet til ham om ikke at lade noget af sine Skrifter trykke i Tydskland. Men da for ham Spørgsmaalet alene var om: »quomodo gloria nominis et agnitionis Dei et Domini nostri Christi Jesu purè juxta et integrè pateat et vigeat«, saa kunde han ikke holde sig tilbage. Han giver sig derfor til meget udførlig at besvare følgende tvende Spørgsmaal: »quidnam operas meas publicè

tandem prodere urgeat et imperet, et quidnam extra Patriam easdem publicis typis exscribi jubeat.

Hvad det første Spørgsmaal angaar, da udvikler han, hvorledes den skolastiske Retning, som havde indsneget sig i Behandlingen af Christendommens Lære, havde voldet stor Skade baade ved at svække Sandsen for »Guds Munds og Aands Sandhed« og ved at fremkalde et Utal af theologiske Lærestridigheder. Han ansaa sig derfor kaldet af Gud til at modarbejde denne fordærvelige Retning i Theologien, og derimod at hævde den rette Gudfrygtighedslære, som alene holder sig til Guds og vor Herres Jesu Christi Ord, der er den eneste sunde og uforfalskede Læreform. Vilde nogen herimod insinuere, at han paa den Maade, hvorpaa han tog Sagen, afveg »a recepta nostrarum ecclesiarum sententia«, saa kunde han dog helligt forsikre, at alt, baade gammelt og nyt, Kjæteri var ham en Vederstyggelighed, og at han af sit hele Hjærte sluttede sig til den Menighed, »qvæ lucem eam Evangelii gratiæ Dei sincerè et ingenuè absqve ludificatione omni amplectitur et veneratur, qvam seculis pluribus sub Antichristi Romani violentia tenebris perniciosissimis obscuratam Deus ipse operà et ministerio beatissimi Lutheri denuo elucere nobis clementissimè concessit«.

Hvad det andet Spørgsmaal angik, nemlig: »qvænam causæ sint, qvæ operas Dei mei¹⁾ extra patriam publicis literis exscribi postulent« — da var det hans Svar: Han vilde paa en skammelig Maade svigte den Sandhed, som ved Guds Ords og Aands Lys var ham aabenbaret, dersom han holdt det tilbage, som det var ham en Samvittigheds-sag at faa sagt. Men hjemme kunde det ikke ske, da Bisperne og Theologerne, som han havde Aarsag til at tro, ikke vovede at approbere hans Skrifter til Trykken (»qvod Antistites Patriæ nostræ plerosqve aut fortean etiam

¹⁾ H. Rosenkrands synes her og paa mange andre Steder at tillægge sine Skrifter en inspireret Karakter.

omnes non nisi timidè admodum Veritatis Luci, etiam probè agnitæ, publicum tamen assensum præbituros, non modò diu subveritus sim; ea verò princeps causa est, qvare non nisi extra Patriam operis meis, pro veritatis salutaris genuina luce asserenda susceptis, publicam lucem impetrare contendatur, siquidem etenim fieri non possit, ut in Patria hac nostra operæ hæ Dei mei luce publica donentur, qvin eo ipso Antistites nostrates iisdem assensum præbuisse censeantur, in eam verò vel suspicionem tantum haud absqve periculo aliquo saltem venire se posse, plures eorum, si non omnes, clam vereri, non uno indicio demonstrant«). Derfor maatte han altsaa se at faa sine Skrifter publicerede udenlands. Vilde nogen forekaste ham, at han rimeligvis derved vilde opvække Strid, da maatte han henholde sig til, at Christus selv havde sagt: Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden. Striden for Sandheden kunde aldrig være forkastelig. I nærværende Sag var der ingen anden Strid at befrygte end den, som denne Verdens Fyrste vilde opvække, og den burde en Christen ikke vægre sig ved at føre. At han (H. R.) udsatte sig for Fare, maatte blive hans egen Sag, han forlangte ikke, at nogen anden skulde dele Ansvarer med ham. Han frygtede slet ikke, thi »denne Verdens Fyrste er dømt«, og Jesus Christus, som er vor Fred, formaar med et Ord at bringe alle de vilde Bølger til at lægge sig, og at forvandle al Uro og Strid til en evig Hvile, Glæde og Ære for alle sine.

De reliqvo autem, fraterrime mi Agnate, demirari dicam an deplorare istud nunquam satis possum, operam eandem ipsam terribili adeò periculo ita propinqvam jam ab istis proclamari, qvam non ita pridem, ne ad momentum differrem, per sacra omnia me frequentissimè sollicitarant. Anni videlicet jam plures sunt, quando, interea dum mundo et seculo huic aliquis sum, per vulnera, per mortem, per meritum Christi Jesu nostri me urgere et impellere, qvin imo vitæ fragilis et instabilis memoria,

atque rationis die justı judicii Dei reddendæ recordatione, continuè me incitare et inflammare nunquam desinunt, quo rebus ac negotiis aliis omnibus posthabitis, commissum mihi operæ Domini talentum usurpare, ejusdemque usuram maturare ac Christiano orbi communicare pergam et proponam ¹⁾: nunc verò, quando mundo et seculo huic nullus apparo, totus verò in eo uno tantum sum, ut fidem meam Deo meo et piis omnibus plenè exsolvere tandem possim, interea verò etiam quomodo meticulousæ istorum carni, aut, ut rectius dicam, sollicitæ *ὀλιγοπιστία* viâ et ratione aliquâ parere ego et velificari ²⁾ queam, undique circumspicio, isti contra nihil perinde agere comperiantur, quàm ut incommodis ³⁾ omnibus dictis me ab instituto universo meo arceant et depellant. Ast animum meum contra quoscunque etiam insultus ipsius altissimi virtus, sit æterno Deo laus, ita in solidum roboravit, ut nec metum ullum me terrere, nec spem ullam me fraudare posse, securus cum Deo propitio mihi pollicear.

Atque ita jam literis tuis, argumento insveto et inopinato me compellantibus, percussus, equidem universam vicissim animi mei mentem, quomodo cor ipsum meum eandem mihi dictavit, in sinum tuum ut effunderem, ipsa me urgebat Pietas: prolixius fortean, quam decebat ⁴⁾, nec brevius tamen poteram, quando negotii ipsius magnitudo ita mihi interea continuè aurem vellicavit, ut ne adhuc manum de tabula referre concessisset, nisi juxta, tibi ne diffidere videar, pariter considerandum suggestissit. Tuum jam est, si quâ delictum hic est, amicè ignoscere, eamque meliorem in partem interpretari (etc.).

Udateret Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 88—97).

¹⁾ Netop saaledes havde Brochmand udtalt sig i en stor Del af sine ovfr. meddelte Breve til H. R.

²⁾ være til Vilje.

³⁾ I den foreliggende Afskrift staar: in commodis, hvilket formentlig bør rettes, som sket er.

⁴⁾ Brevet udgjør i Afskriften henvend 19 tæt skrevne Foliosider.

196.

1632, 17. December. H. R. til det theologiske
Fakultet.

In Christo Jesu nostro vere-vivere!

Venerandi Viri, Amici Fratres in Christo Jesu desideratissimi. Dies hic ipse quartus est, quando tandem libellus mihi exhibetur, quem ante octiduum geminatum circiter Gener meus Christianus Thomæus, ab exsequiis Serenissimæ Reginae Matris sanctæ memoriæ redux, mihi primus significavit, sibi in via relatum esse, Hafniæ nuperime publicis typis exscriptum, passim iisdem loquendi formulis abundare, quas privatis meis cum pie-doctis *συμπαρακλήσει* mihi familiares esse plures jam pridem observarint. Quamvis jam autem difficulter admodum inducere animum possim, ut credam, cuiquam bono, qui me novit, suspicionem vanam adeo suboriri posse, ut me seu consentiente seu conscio chartulas istas lucem affectasse arbitretur: attamen cum a nonnemine meorum amicorum ad me perscriptum sit his ipsis verbis: Non abesse suspicionem, proditum esse foetum istum haud inscio nedum invito Rosæcrantzio, siquidem impudentis videatur esse frontis, curas, cogitationes et dictiones ipsas ipsius præter ejusdem voluntatem publicare: Committere adeo nec potui nec debui, quin vobis inprimis, meis, uti confido, in Christo Jesu amicis-fratribus conjunctissimis, etiamsi a suspicione indigna adeo, quod spero, alienissimis, me hac ex parte vanitate et culpa omni vacare, sancta asseveratione indubie confirmem. — —

Non nego equidem, passim per totum istum libellum perplura reperiri, quæ et sententia et verbis ipsis eadem ipsa referunt, quæ domesticis meis jam ante multos annos, quotidianis nostris *εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων συμπαρακλήσει* in privata nostra *ἐπισυναγωγῇ* tradita et communicata sunt, adeo ut levi tandem ejusdem percur- sione prompte observarim, virum istum juvenem, cujus

nomen præfert, eundem totum ferme ex schedis præceptorum suorum Hasebardi et Slangendorphii corrasisse, quando filiis meis, interea dum istis *ἐργοδοικαίς* uterentur, per aliquot annos famulabatur. Interim tamen inde a primo libelli ejusdem principio ad extremum usque ejusdem finem ubique deprehendere est, quomodo non nisi ad schedas abjectiores et adversaria neglectiora eorundem suorum præceptorum admissus ipse sit, quæ ubi compilare animum induxit, jam alia et alia exscripsisse comperitur, haut satis ab iisdem prima vice intellecta, atque adeo non satis dextre in istis quidem schedis et adversariis annotata, quæ etiam propterea ab ipso nimis infeliciter sublecta sunt. Jam vero annotatis eorundem deficientibus, ipse aliquid comminisci necesse habuit, quod infercire chartis suis haud veritus est, ne in scopas dissolutas desineret ipsius commentatio. Quæ ipsa adeoque causa est, quare vix ulla pagina per totum istum librum se offerat, quæ non hominis insignem in sapientia supercoelesti ex hypotyposi verborum salubrium Domini nostri Jesu Christi tradenda ruditatem luculenter arguat et demonstret, adeo videlicet dilute, adeo inscite, sicut et plerumque depravate adeo mysteria sapientiæ ejusdem profundiora refert et recitat, quæ omnia tamen proxime ad ipsius Dei oris verba tradere et proponere se confidenter jactitat. Deum meum testor, nunquam mihi in mentem venire potuisse, quenquam futurum adeo irreligiose unquam temerarium, ut sanctissimam ejusmodi *παρακαταθήκην* foede adeo deturbatam atque misere truncatam ita indigne prostitueret. In me certe adeo iniquum spero futurum neminem, ut post sollicitas tot annorum curas et operas, precibus ad Deum et Christum Jesum meum venerabundis continue firmatas, circa veritatis videlicet, quæ omnis et tota est in Christo Jesu, agnitionem, quomodo secundum pietatem se unice habere solis salubribus verbis docenda venit, me tandem exsuccum et exsangve ejusmodi skeleton clam supponere voluisse suspicetur.

Rectius autem et melius et de me statuere et sperare vos vestra, sat scio, pietas et integritas jubet et exigit.

Quandoquidem vero veritatis, quæ secundum pietatem est, continua salubrium Christi Jesu verborum hypotyposi quam proxime relucens religioso vos adeo ferimini desiderio, ut etiam operam, quam vir hic juvenis zelo præcociore, pio fortean, ast non secundum scientiam, in hanc curam impendisse videri voluit, rudem licet ac tenuem adeo, ut nec integre nec syncere, quomodo deceat, causæ et officio suscepto satisfecerit, publicæ tamen lucis dignam censueritis¹⁾, equidem sancte condico atque in me recipio, si quidem ad menses pauculos saltem vitam et valetudinem ipse coelestis βιοσσόος noster elargiri clementer dignatus fuerit, me veritatem eandem, scholasticis humanæ rationis commentis diu nimis conflictantem, tandem solius lucernæ Propheticæ luce solum et unice exsplendentem, per Spiritus ejusdem gratiam compendio quodam vobis producturum, ut ipsius justitiæ solis radii scripta agnoscat. Cui denique proprio et nativo splendore porro uberius illustrandæ plura cum Deo propitio mox continue subjungentur, quibus elaborandis per lustra integra sex, et quos excedit, per singularem Dei gratiam me totum consecravi, tandem vero aliquando absolvendis me Deus meus a schemate seculi hujus mirabiliter, sed clementissime vindicavit. Spero autem cum Deo benedicente, adeo penitus se cordibus vestris lucem eam nativo suo fulgore immissuram, ut etiam seculi hujus publicæ lucis longe digniorem publicam ejusdem professionem prompte agnoscere et profiteri haud vereamini, jactabundis aliis istis lucem mentientibus chartis, quam tamen male prodere et prostituere, verius quàm sancte prodidisse, veritate ipsa teste comperientur. Quod nostrum institutum ut feliciter succedat in nominis Dei ac Jesu Christi sanctissimi gloriam, in omnium ipsius vere sanctorum

¹⁾ Se dog efterfølgende Uddrag af Acta Consistorii.

continuum sanctificationem — — — spero vos omnes
 mecum venerabundos ipsum luminis omnis Patrem sup-
 pliciter exoratuos. — — Ex meo Rosenholmiano xvii
 Dec. Anno clō Iō cxxxii.

Vester quantus sum
 Oliger G. Rosenkrantz.

Post scriptum.

Delituerunt literæ præsentēs in portu nostro Aar-
 husiano per septimanas integras tres, quando per intem-
 pestam hyemis vehementiam neminem interea inde in
 Siælandiam solvisse memorant, quare, quod tarde adeo
 jam tandem per Fioniam prorepere necesse habeant, me
 amice excusatum habeatis rogo. In Christo Jesu valete.

Udskrift: Venerandis viris, sapientiæ supracoelestis,
 veritatis, quæ est secundum pietatem in Christo Jesu, in
 Academia Principe Dana Antistitibus, D. Johanni Paulino
 Resenio, D. Casparo Erasmi Brochmanno, D. Nicolao Pe-
 træo, M. Johanni Erasmo Brochmanno, Amicis-Fratribus
 in Christo Jesu desideratissimis.

Paategning: Hocce scriptum ad divini verbi amus-
 sim exegi, eique haut adversari deprehendi: animadverti
 tamen voces in vernacula non usque adeo receptas ad-
 hiberi, quas in rudiorum et infirmiorum gratiam aut ple-
 nius explicari aut receptis loquendi formis permutari non
 abs re forte esset.

J. Erasmi B.

Afskr. i Gl. kgl. Saml. 1471. 4to og i Bøllings Brevsaml. (her
 urigtig dat. 27. Decbr.). Jvfr. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 803.
 Helveg, D. danske Kirkes Hist. e. Reform. 2. Udg. I, 380—1.

Til nærmere Oplysning af den i de tre forudgaaende
 Breve omhandlede Sag kan følgende Uddrag af Acta Con-
 sistorii hidsættes:

1632, 25. Januar. Lod Rector indkalde Claus Waldkirck, og beklagede sig over hannem, hvorledes han haver trykt en Bog, kaldet *Oeconomia Dei*, uanset den ikke var approberet, men mere improberet, i det at Rector forgangen Aar udtrykkelig havde skrevet i Bogen, at der fandtes nogle usædvanlige Formuler og Maade at tale med, som i vores Kirker ikke var brugelige. Og der Claus Waldkirck mente, han ikke paa saadan Censur turde trykke Bogen, lod M. Hans hannem sige, han kunde intet andet gjøre derved, han maatte trykke den paa sin egen Eventyr, om han vilde. Og der Autoris Broder videre taledede med M. Hans Rasmussen derom, lod M. Hans hannem det samme forstaa, og sagde, at det var raadeligere, den ikke blev trykt. Og der forskrevne Autoris Broder taledede med Bispen af Viborg, D. Hans Wandal, derom, og lod hannem vide M. Hans Rasmussens Betænkende, svarede Bispen, at hannem syntes det samme, formedelst der fandtes nogle mørke og fremmede Maader at tale med. Efter slig Lejlighed satte M. Rector udi Rette, om ikke forskrevne Claus Waldkirck burde for saadant at straffes. D. D. Brochmanni Setens var denne, at efterdi Rector lod den Person forstaa, som bar Bogen frem, hvilken Person var Autoris Broder, at Bogen var ikke saa skreven, at han den propter insvetas loquendi formas kunde approbere, og det samme blev af Bispen af Viborg confirmeret, der forskrevne Person talte med hannem derom, og Claus Waldkirck endogsaa selv talte med Rector derom, at han ikke turde trykke Bogen paa hvis Censur given var ¹⁾, saa Claus Waldkirck mere haver anset Autoris Svar end M. Joh. Erasmi Censur, eftersom Autor svarede, han sin Bog noksom vilde forsvare, da afsagde D. D. Brochmannus, at M. Rector var noksom excuseret, at forskrevne Bog er bleven trykt, og Waldkirckium at lægge fra sig til Universitetet hvis Exemplaria, som han deraf havde tilovers, hvilke Waldkirckius sagde at beløbe sig til ved et Tusinde. Samme Sentens approberede præsentens Professorer; aleneste lagde M. Resenius til, at dersom Autor

¹⁾ D. e. paa den givne Censur.

libri havde fanget nogle Exemplaria bort, de da og maatte komme tilstede med de andre, som Typographus havde. Herpaa blev Waldkirckius indkaldt, og bleve hannem efterfølgende Punkter foresagt af D. D. Brochmanno: 1. At efterdi Bogen var trykt non approbante M. Joh. Erasmo, og det mere er, at hvis M. J. Erasmus havde udskrevet at udelukkes, det dog var indført i Bogen; item andet at være tilskrevet, siden M. J. Erasmus den saa', da haver Professores samtlig sluttet, at Exemplaria skal deponeres hos Universitetet, som tilforn er sagt. 2. Hvis han, Waldkirckius, understaar sig herefter noget at trykke, som ikke er af Professoribus Universitatis igjennemset og approberet, da gives den høje Øvrighed tilkjende, Trykkeriet at formenes. 3. Skal Originalen, som Bogen blev trykt efter, blive in custodia Universitatis. Og blev den strax indlagt i det inderste Kammer i den store Kiste.

1633, 31. August. Den Bog, Lisbeth Waldkircks igjen begjærer og er intituleret Oeconomia Dei, er engang konfiskeret.

197.

1633. XV. Cal. Febr. (Rosenholm). H. R. skriver til Meursius i Sorø og klager over længere Tids Sygelighed. Han dvæler ellers mest ved en Plan »de Academiæ vestræ translatione«, der syntes at være falden hen eller at være opsat ¹⁾). »Dubium non est, anni proximi insperatas varias difficultates, casus etiam plures funestiores, res nostras, cum privatas, tum publicas, duriter adeo adflixisse ac concusisse, ut cogitationes pariter ac conatus etiam meliores ad tantas curas languere ac hærere facile contigerit.« Han ønsker inderlig at se Meursius's Fremstilling af Danmarks Historie fortsat.

Jo. Meursii Opera, Vol. XI, 556.

¹⁾ Denne Plan har jeg ellers ikke fundet omtalt.

198.

1633, 9. Marts. (Kjøbenhavn). Kansler Chr. Friis skriver til H. R.: »Kjære Broder og Frænde, jeg har for nogen Tid siden faaet Din Skrivelse, og havde længe siden svaret derpaa, dersom status controversiæ, modò controversia dicenda, havde været mig noksom bekjendt; og om den mig end eo fine deduceredes, saa vedst Du vel selv, hvor vidt meum solius iudicium sig strækker og bør eller kan strække sig in materia tam ardua, om noget solidum der om skulde svares eller skrives. Gud skal være mit Vidne, at jeg af mit Hjærte ønsker baade, at det, som kan komme Gud den allerhøjeste til Ære, mest og for al Ting at maatte have Fremgang, dernæst at en ret gudelig Enighed, Guds Kirke til Opbyggelse, maa underholdes«.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol.

199.

En theologisk Afhandling af H. R. om, hvorledes man skal tro og tale om Guds Forsyn. Nogen Titel er den ikke forsynet med i den os foreliggende Afskrift, men begynder saaledes:

Hvo rettelig og grundelig vil vide og forstaa, hvorledes mand egentlig effter Guds egen Mund och Ord, och saaleedis foruden Guds Fortørnelse, maa och kand tro och tale om Guds Forsiun udi alting, schall flittelig och nøye agte paa tvende Stycker, som Guds Aand haver oplyst och kundgiordt udj de hellige Skriffter.

Det Eene og Første er, at alt det, der er i denne Verden, det er af Gud skabt och vorden til alt det, som det er, formedelst et Ord, hvilket Gud i Begyndelsen haver sagt og talt — — —

Det Andet — — er Guds Aands merkelige Paamindeelse och Undervisning udj St. Peders II. Brefs III. Cap. 8. V. (Een Dag er for Herren som tusinde Aar, og tusinde Aar som een Dag) — — —

Indholdet sammenfattes saaledes, idet baade Menneskenes Frihed og Guds »Forsyn« søges hævdet:

Kortelig at sige, er Meeningen paa det altsammen, at Guds Forsiun er intet andet end hans udj alting indskabte Ords idelig uafsladelig Omløb herudj Verden, efftersom det endten uforanderlig vdi alle ufornuftige Guds Skabninger vedholder, eller ogsaa som det af dennem, der med Vid og Fornuift aff Gud ere skabte, brugis eller misbrugis; og saadan Guds Ords Omløb i Verden, endog det haver sin Tid, før og efter, udi Verdens Timelighed, saa maa dog ingen Guds Barn tænke, at Gud nogen saadan sit Ords Omløb schulle beskikke effter saadan Tids Omstænde, før eller effter, och saaleedis forsee och forsiune noget aff alt det, i Verden scheer, tilforn, førend det skeer och sig tildrager, men all den Tids Forschel vdi huis seg herudj Verden tildrager, baade førend det efter denne Verdens Timmelighed schall kee, och naar det nu skeer — den Tids Forschel, siger jeg, er for Guds Ansigt udi hans Evighed tilsammen och tillige foruden all Tids Forschel nærværende. Och for den Aarsag ochsaa siges saadan Guds Ords Omløb och Forsiun (for Gud at regne) aldeelis uforanderlig, effterdi at alting er for hannem udj et eniste Nu stedse nærværende. — — —

Afskrift (20 Blade) i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 80 c. 4to. (Uden nogensomhelst Tidsbestemmelse).

200.

1633, 15. November. (Rosenholm). H. R. skriver til D. Jo. Meursius, at han længe havde ventet paa sin Søn Jørgens Tilbagekomst med de danske Gesandter fra de forgjæves Fredsforhandlinger (i Dresden) for at kunne give M. Svar i den bevidste Sag. »Nunc quando ipse ad nos reversus nihil etiamdum sibi de eo constare potuisse refert, aegerrime me habet, tam diu frustra in exspectatione ea me fuisse, quam spero tamen brevi ex-

pleturam Regiae Maiestatis praesentiam. Inprimis quod Antistites nostri nuperrime iusserint, Catalogum bonorum omnium totius Vniversitatis ¹⁾ Aarhusiensis archivis Regiis exhibere, id quod ego ominis optimi loco habeo. Interea nihil quidem reliquum faciam eorum, quae consiliis istis maturandis ex usu a me proficisci poterunt unquam. Canonem annum ante mensem tibi depromptum et signatum per praesentem hunc meum mitto« (etc.).

Jo. Meursii Opera, ed. Lamius. XI, 569—70.

201.

1634, 29. Juni. (Hafniæ). Jacobus Matthias Arhusius beder H. R. tilgive, at han i saa lange Tider ikke havde skrevet til ham. Beretter om sin Stilling og sine Arbejder ved Universitetet. »Ad mandatum illustris Regni Cancellarii e civibus nostris studiosum selegi, cui filii curam et institutionem committat. Nisi fallor, placebit«. — »De sacris illis chartis, quarum copiam indultu tuo Domino Episcopo ²⁾ feci, nonnulla adderem, nisi spes adventus tui in id tempus ea reservari juberet«.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

202.

1634, 16. December. (Gottorffii). Christophorus Lutzow skriver til H. R.: »Scias me cum Duce Johanne, Episcopo Lubecensi, Gottorffii vivere. Spero quam primum nos abituros Eutinium. Vitam adeo perversam, Dei gratia, quantum ego hactenus novi, non gerit, ut audiveram. Dominus noster Jesus Christus regat ipsum et nos omnes Spiritu suo Sancto et det nobis veram cognitionem sui, ut in viis suis toto corde et puro ambulemus, ut omnia opera nostra et cogitationes ad solius

¹⁾ Herved menes formodentlig Kapitlet.

²⁾ Dr. H. P. Resen, som H. R. uden Tvivl betragtede som mere venlig sindet end de øvrige Theologer ved Universitetet.

nominis sui gloriam, tanquam ad metam propositam, unice dirigantur, amen. Qvæso, si quid admonitionis occurrit, ne intermittas filium paterne monere et amare. Valeas in eo, qui omnia valet, et pro me ora, obsecro¹⁾.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

203.

1635. VI Cal. Aug. (Rosenholm). H. R. skriver til D. Jo. Meursius med deres fælles Ven Lauremberg (som altsaa havde besøgt H. R.) og udtaler sin Beklagelse over, at han saa længe ikke havde set ham.

Jo. Meursii Opera, ed. Lamius. XI, 591—2.

204.

1635, 13. Oktober. (Lugd. Batav.). Daniel Heinsius henvender sig paa Rektors og det akademiske Senats Vegne i Leiden til H. R., i Anledning af at Axel Urne²⁾, der for nogle Aar siden studerede der, havde paadraget sig en betydelig Gjæld. Da han ikke kunde betale, var han bleven arresteret, og da en Epidemi var udbrudt, var han død i Fængselet, men havde inden sin Død notarialiter udstedt et Gjældsbevis paa 5892 Gylden til en Professorenke, i hvis Hus han havde boet. H. R. anmodes nu om ved sin Indflydelse at skaffe Enken, der var trængende, denne Sum.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 1291. 4to (p. 83—4).

205.

1635, 5. November. H. R. svarer Professor Henrik Ernst i Sorø paa en Række vanskelige theologiske Spørgsmaal, som denne i tre Breve havde forelagt ham.

Afskrift i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 69—72).

¹⁾ Claus Christoffer Lützwow (se Nr. 208) var formodentlig en af Holger Rosenkrands's forhenværende Disciple.

²⁾ Se Personalhist. Tidsskrift, 1. R. II, 115.

206.

(Udateret). H. R. skriver til D. Henrik Ernst i Sorø og besvarer adskillige ethiske Spørgsmaal, men beklager forevrigt, at Laurembergs fremskyndede Afrejse (se Nr. 203) og hans egen Rejse til Viborg i Anledning af hans »affinis« Caspar v. Ribnitz's Jordefærd ikke gav ham den fornødne Tid.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 72—75).

207.

1636, 24. Juni. H. R.'s Fortale til Skriftet:

Fürsten-Spiegel.

Das ist:

Schriften vnd Sendschreiben

Des Durchleuchtigen, Hochgebornen

Fürsten vnd Herrn,

Herrn Albrecht des Fünfften, Marggraffen

zu Brandenburg, Erster Hertzogen in Preussen etc.

In welchen

Er als in seinem

Bis auff diese Stunde, auch nach seinem Tode

Lautredenden Glauben

zu erschen

Allen, Alles Standes,

Wol weisen,

Wol vermögenden,

Wol gebornen.

Zu beschawen vnd nach zu eifern, fürgestellet,

Hertzen Reine Kennen Gott Sehenden.

Cum Privil. Reg. M. ad decen.

Gedrucht zu Aarhusen, Im Jahr 1636.

Skriftet er med en lang, theologisk Fortale (dat. aus meinem Hauss Rosenholmb, am Tage Johannis des Täuffers,

¹⁾ Et Exemplar af Skriftet i Kgl. Bibl. har følgende egenhændige Tilskrift: »Reuerendo Viro M. Laurentioj Martinio, Ecclesiae Dej ad ædes Nicolao dicatas Haffniæ congregatæ Pastori, Amico meo singularj, Oligerus G. Rosenkrantz.»

Anno 1636) tilegnet Prinsesse Magdalena Sibylla af Sachsen (den udvalgte Prins Christians Frue). Derefter følger en Fortale til Læseren, hvori Holger Rosenkrands gjør Rede for de af ham under ovenstaaende af ham selv komponerede Titel udgivne »Skrifter og Sendebreve«, som ere forfattede af Hertug Albrecht af Preussen (der i den danske Historie især er bekjendt ved den vigtige Støtte, han ydede sin Svoger Kong Christian III. under Grevefejden og senere). Brevene ere tildels stiledede til Hertugens Skriftefader, M. Johan Funck, der i lang Tid stod i den højeste Anseelse hos sin Herre, men tilsidst kom i Ulykke paa Grund af sin hensynsløse Tilslutning til den af hans Svigerfader Andreas Osiander (Professor ved det af Hertugen stiftede Universitet i Königsberg) fremsatte ejendommelige Lære om Retfærdiggjørelsen, der formentes at stille Christi Fortjeneste i Skygge og at nærme sig til det romerske Lærebegreb ¹⁾). Rosenkrands fortæller, at han for faa Aar siden fra en Boghandler i Tydskland, der formodentlig var kommen i Besiddelse af den ovennævnte Funcks Bibliothek, havde faaet de nu af ham udgivne haandskrevne Stykker, der alle vare skrevne (eller dog underskrevne) med Hertug Albrechts egen Haand, og at de holdtes i god Forvaring af ham paa Rosenholm, hvor han var villig til at forevise dem for enhver, der ønskede at se dem. Med Føje gjør han derpaa opmærksom paa, at disse Smaaskrifter vidne om en stor christelig Iver hos deres høje Forfatter og tydelig vise, hvor alvorligt han tog det med sin Saligheds Sag. Derpaa fortsætter H. Rosenkrands saaledes:

»Zum Dritten, muss mit stillschweigen nicht vorbegegangen werden, dieweil es ohn das dem fleissigen gnawsichtigem Leser dieser Schrifften vielleicht nicht vnbekant verbleiben kan: Dass dieser Hochlöblichster Herr, aus

¹⁾ Se Dr. Carl Alfred Hase, Herzog Albrecht von Preussen und sein Hofprediger, Leipzig 1879.

eiffriger Liebe zur erforschung aller Gottseligen Warheit, sich eine geraume Zeit, von dem sonst insonders hochgelahrten vnd weitberühmbten Theologo Andrea Osiandro dem Eltern, den er für einen Theologen bey seiner newfundirten Academie, ehe dann er seine schwärmerische Gedancken eröffnet, beruffen vnd angenommen, endlich hat überreden lassen, dass er in seine verirrete Meynung von der Rechtfertigung des Menschen für Gott, zum theil auch gerathen, dass nemblich wir Menschen durch Gottes eigen Wesen, vnd also durch seine wesentliche Gerechtigkeit, die inwendig in vns wohne, für Gottes Gericht an vnd in vns selbst fürnehmlich gerecht geschätzt vnd gehalten würden.« Derefter fortælles, hvorledes Hertugen, efter en Tid lang at have været hildet i dette osiandristiske Sværmeri, endelig ved D. Joh. Mörlins og andres Forestillinger havde faaet Øjnene aabnede for Vildfarelsen, som han da med stor Iver atter søgte at udrydde, »vnd endtlich es dahin gebracht, dass in allen Kirchen vnd Schulen, dem alleine wahrlehrenden Wort Gottes gemäss, einhellig gelehret, dass nimmer kein Mensch anderst, als durch den Blutigen Verdienst vnsers einigen Mitlers vnd Versühners, Gottes vnd des Menschen Sohns Jesu Christi, vnd durch Gottes in jhm alleine verliehenen Gnaden, für Gottes Angesicht vnd Gerichte jemals gerecht erkant, das ist, gerechtfertiget worden, oder werden könne. Dann es kan ja Niemand von seinen angeborenen oder begangenen Sünden, von einiger seiner Vnvollkommenheit, Fehlern vnd Misshandlungen, anderst erlassen vnd frey erkant, vnd also gerechtfertiget werden, als einzig vnd allein durch seinen Glauben vnd gläubige Zuversicht an denselbigen Blutigen Verdienst, vnd dadurch erworbene gnädige Versöhnung, Zudeckung vnd Ausleschung seiner vnd der gantzen Welt Sünde. Da aber jemand also einmahl vollkommen gerechtfertiget, darnach in vnd durch Gott selbst vnd dem allerheiligsten Göttlichen Geiste etwas, das also Gott nach seinem Wort vnd Befehl an-

genehm vnd wolgefällig, wiewol in grosser Schwachheit, verrichtet vnd bearbeitet, dasselbe auch anderst nicht, als zu vnd durch denselben Gnaden Verdienst, vnd also lauter aus des Gnädigsten versöhneten Gottes Gnade, für seinem Angesicht vnd gnädigem Gerichte, in dem Geliebten Sohn Jesu Christo, für Gerecht erkandt vnd gehalten, wie auch der da solches in vnd durch Gott vnd seine Gnade verrichtet, so weit in dem, was in vnd durch Gott Recht gethan, auch von jhm gerechtfertiget werde. (Det er denne Slutning, som forvoldte Holger Rosenkrands saa store Ubehageligheder og forbitrede de sidste Aar af hans Liv. I Randen ved dette Sted findes citeret 22 forskjellige Skriftsteder).

Hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. IV, 280—1, er Stykket ogsaa meddelt, men med forskjellige Forbedringer i den tunge Stil. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist., 2. Udg. I, 382—3. I Univ.-Bibl. Rostgaardske Saml. 10, 4to findes Holger Rosenkrands's Fyrsters Speil fordansket af Fru Birgitte Thott 1636.

208.

1636. Prid. Id. Augusti. (Utini). Claus Christoph Lutzow skriver til H. R. »Animum, qvem Tibi, vere Generose Nobilissime Domine, amice et Pater, summâ reverentiâ colende, debeo, hæ meæ, licet rudi Minerva scriptæ, testari conantur. Accipe quæso eas pro humanitate tua, et credas me promptissimum ad quævis obsequia. Cæterum, quia Deo misericordiæ placuit talenta tua indes augescere, negociare, obsecro, ex iis ut nos quoque lucremur. Noli, mi Pater, tantum indulgere humilitati, ut meditationes tuas pias et sapientiam, quam a Spiritu Sancto edoctus es, tecum aliquando mori sinas. Fructus quidem ejus in illos, quibuscum conversaris, confers, at perpendas, cæteros, quibus hoc non licet, egere. Publici vero juris quando sint, toti terrarum orbi prodesse, mul-

tasque, annuente Jehova, animas e tricis Draconis istius ruffi liberare poterunt.▪

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

209.

1636, 29. December. H. R. til Kansler Chr. Friis.

Cancellario Regio Christiano Frisio.

In Christo Jesu nostro verè-vivere.

Generose Dn. Cancellarie, Amice, frater-agnate desideratissime, intellexi cum ex literis tuis, Genero meo¹⁾ proximè scriptis, tum ex sermone jam antea cum ipso habito, placere Regiæ Majestati, Theologos Hafniacos mecum de iis, qvæ dubia sibi jam primum libello Serenissimo Principi inscripto²⁾ facta esse videri volunt, placida collatione transigere. Eqvidem vørò, qvando ex varia qvorundam ipsorum aliquando seipsam proditura inconstantia jam valdè pridem deprehendo, qvomodo veritatis salutaris lucem eam, ad cujus corruscum per universam Sacram Scripturam splendorem jam diu antea oculos aperuisse se diffiteri haud audebunt, jam tamen palam profiteri, carnis nescio qvo malo et morbo, qvare retractatione tergiversentur. Optarim, adeò cordatè et ingenuè aliquando prodeant, atqve in qvo me à veritate, qvæ est in Christo Jesu, abire, coram ipsius facie, etiam justiciæ Judicii eiusdem die ipsis aliquando rursus aperitura, pronuntiare audeant, distinctè exponant et demonstrent. Ne autem (qvod præcipitantia carnali contentiosis qvibusvis disputationibus evenire plerumqve solet) ne inquam, seu qvænam mens animi mei circa veritatem ipsam in Christo Jesu siet, necdum planè et plenè dignoscere se, quisqvam

¹⁾ Christen Thomesen (Sehested).

²⁾ Hvis herved, som man maa formode, menes Fürstenspiegel, da er, det jo tilegnet Prinsesse Magdalene Sibylla. Serenissimo maa vel saa være en Afskriverfejl for Serenissimæ.

conqveri adhuc possit, seu veritatis lucem ideo non pro-
pediem admittere qvenqvam contingat, qvod iudicium
de re necdum probè satis expensa et percepta imma-
turius et impudentius probatum rescindere carni cuius-
quam durum et difficile sit; ideo de universæ salutaris
veritatis capitibus aliquot principibus, qvamnam Spiritus
Dei invariata ac inviolabilem esse, ipsa verborum eius-
dem genuina simplicitate atqve continua conformitate
edoctus sum, compendio contractiore per dies hosce aliquot
complexus sum, qvod ipsum, cum bono Deo, plagulis pau-
culis hic adiunctis exhibeo. Cumqve Theologos præno-
minatos, sicut non nisi tuo consilio et autoritate qvic-
quam audere convenit, ita et qvod decere et oportere se
haud nesciunt, neutiqvam etiam neglecturos facile mihi
persuadeam: Perqvam amicè te rogatum habeo, meam
apertam hanc et ingenuam hanc confessionem, verbis nec
obscuris nec simulatis Dei ipsius oris et spiritus effectis
solis propositam, cum ipsis communicare haud degraveris,
ne opera sua, qvam Magistratui supremo debent, frustra
nominibus omnibus se fuisse serò aliquando nimis con-
qveri tandem habeant. — — — Ex Rosenholmiano meo
IV Cal. Jan. a. 1637.

T. Oligerus G. Rosencrantz.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 62—4).

210.

Forklaring, hvorledes og udi hvad Mening ethvert tro-
levende Guds Barn siges for Guds Aasyn og Dom at
være retfærdig ¹).

I. Naar og hvor Guds Helligaand udi de hellige
Skrifter formelder nogensteds om Guds Børns Retfærdig-

¹) Skjønt nærværende »Forklaring» sikkert er fra en senere Tid
(1639?), hidsættes den dog her, da den paa en Maade kan er-
statte det i forrige Brev omtalte, men nu vistnok manglende
Forsvarsskrift af H. R.

hed, som dennem tilregnes af Gud, da forstaar Guds Aand allevegne ved det Ord Retfærdighed intet andet, end hvad der for Guds Ret er kjendt og afsagt. Saa at det Ord Retfærdighed er i sin rette egentlige Mening et Doms- og Rettergangsord.

Og naar Guds Aand siger nogensteds nogen at være retfærdig for Gud, da er det intet andet sagt, end at Gud selv kjender og dømmer saadant et Menneske at have Ret med at fare, og ingen Uret at have for sit Ansigt og Dom udi nogen Maade; hvilket alle retsindige Guds Ords Lærere selv med samlede Munde bekjende og erkjende.

II. Er det Guds egen Munds Ord, at saa mange, som allerede ere formedelst Guds Ord og Aand blevne sande levende Guds Børn, og ere blevne delagtige i Guds Søns, vor Herres Jesu Christi Forløsning og udi hans derhos medfølgende Naade, dennem allesammen anser og dømmer Gud ikkun aleneste saadanne, som de nu allerede ere og bestaa udi samme Guds Søns Jesu Christi vor Herres Delagtighed, og saaledes ere lodtagne udi al hans uskyldige Døds og Blods dyrværdige Fortjenestes Naade.

III. Er det ogsaa Guds egen Munds Ord, at samme Guds Søn, vor Herre Jesus Christus haver ved saadan sin uskyldige Blods og Døds Fortjeneste forhvervet os og alle Mennesker dobbelt Naade for Guds Aasyn, som er

a) den ene, Guds skjulende og efterladende Naade, ved hvilken alle troende Guds Børn deres Synder og Misgjerninger vorde dennem udi vor Herres Jesu Christi Blod og Død af Naade skjulte, forladte og eftergivne.

b) den anden Naade er en tugtende og Læge-Naade, formedelst hvilken Guds Naade alle sande troende Guds Børn, som tillige ere ogsaa udi samme vor Herres Jesu Christi uskyldige Blods og Døds Fortjeneste blevne delagtige, de Dag efter Dag mere og mere helbredes og læges fra deres gamle Naturs syndige Fejl og Bræk, og

blive omformede og fornyede efter det fordum Guds Billede og Lignelse.

IV. Er det ogsaa Guds egen Munds Ord, at alle saa mange sande troende Guds Børn, som udi vor Herres Jesu Christi Delagtighed ere blevne lodtagne udi al saadan Guds Naade, dem dømmer og retter Gud over for sit Ansigt og Dom, lige efter al saadan sin dobbelte meddelte Guds Naade, som enhver formedelst sin Tros-Levenhed udi vor Herres Jesu Christi Fortjeneste er med begavet og velsignet, saa at

a) paa den ene Side, saa vidt som noget sandt trolevende Guds Barn befindes at være formedelst sine syndige Gjerninger, Forseelser og Mishandlinger for Guds Ansigt og Dom skyldig og brødig, og dog bestaar og forlader sig fuldt og fast paa den Guds skjulende og efterladende Naade, som Guds Søn, den Herre J. C. haver ved sit Blod og Død fortjent alle bodfærdige Syndere til deres Synders Skjul og Forladelse: dennem kjender og dømmer Gud for sit Ansigt og Dom udi vor Herres Jesu Christi Retfærdighed ganske fri og uskyldige, og saaledes retfærdige, at de ingen Uret have i nogen Maade; og det foruden nogen deres Gjerningers Anseelse, eneste og aleneste formedelst at de tro og forlade sig aleneste paa vor Herres Jesu Christi Naade, Fortjeneste og Retfærdighed, af al den Formue, som den udi deres Hjærter ved vor Herres J. C. Naade er given og meddelt.

b) men paa den anden Side, saa vidt som noget sandt Guds Barn formedelst Guds tugtende og Læge-Naade, som vor Herre J. C. iligemaade ved sit uskyldige Blod og Død haver fortjent, befindes siden udi en sandlevende Tro at være tugtet og rettet efter samme vor Herres J. C. Døds og Livs Billedes Lignelse efter Guds egen velbehagelige Vilje, og det samme ogsaa udi Gjerningen beviser af al den Formue, som vor Herre J. C. under og forlener dette sande Guds Barn Naade til, da dømmer og kjender Gud vor Herre det selv og alle hans

Gjerninger lige ved vor Herres Jesu Christi allerdyrværdigste og uskyldige Vunder og Saar. — Dog bekjender jeg strax derhos, at alt det, noget Guds Barn han er, han lever og formaar, og saaledes ogsaa alle hans Gjerninger, han har, alt det ham kan tilregnes i nogen Maade, det tilregnes ham af samme vor Herres Jesu Christi Vunder og Saar og dyre Fortjeneste eneste og alene.

Saa er da dette alleneste og ingen anden min Tro og Bekjendelse om alle tro-levende sande Guds Børns tro-lydige Gjerninger, at dem kan eller bør aldeles ingen Højhed eller Værdighed at tilregnes af sig selv, eller af deres Fuldkommenhed i sig, men eneste og alene deraf, at vor Herre J. C. ved sine dyrværdige og uskyldige Vunder og Saar haver fortjent alle Guds Børn, at, omendskjønt der hos alle deres tro-lydige Gjerninger nogen syndig Urenhed og Ufuldkommenhed af deres Kjøds og Blods Fordærvelse og Skrøbelighed vedhænger og medfølger, saa have dog samme deres Gjerninger formedelst vor Herres J. C. Fortjeneste Retfærdigheds Tilregnelser, Skjul og Dække for Guds Dom, og blive agtede og antagne højværdige og velbehagelige, efterdi de dog i Guds og ved Guds Aands Kraft ere gjorte og fulddrevne.

Men hvad Højhed og Værdighed Guds Børns tro-lydige Gjerninger er fortjent og forhvervet formedelst vor Herres J. C. Vunder og Saar, det vil jeg med de theologiske højlærde Mænds egne Ord fremsætte og tilkjendegive, hvilke udi deres egentlige Mening uforandrede ere udtagne af det lange Skrift, som de imod mig til deres kgl. Maj., vor allernaad. Herre og Konge, have overgivet, og lyder saaledes:

A. Sige og bekjende de, at deres ny Lydighed, som ere indpodede i vor Herre J. C., endskjønt den er ikkun skrøbelig og ufuldkommen, saa beskriver dog Guds Aand den saaledes:

Joh. XV, 2 at de, der ere indpodede i Christo, bære mangfoldig Frugt.

Luc. I, 6. De vandre udi Guds Bud ustraffeligen for Gud.

Gen. XVII, 1. De vandre for Herren altid ustraffelige, og ere oprigtige og fuldkomne.

1 Reg. XIV, 5. De bevare Herrens Bud og gjøre det, som for hans Aasyn er behageligt, af ganske Hjærte, af ganske Sjæl og af al Formue.

Job. I, 1. De ere hel fromme og retsindige.

Rom. VI, 13. 16. De fremstille Herren deres Lemmer til Retfærdigheds Vaaben.

Gal. V, 24. De korsfæste deres Kjød samt dets Lyster og Begjæringer.

Act. XXIV, 16. De leve saa, at de have for Gud og Menneskene en uskadt Samvittighed.

1 Cor. IV, 4. De vide sig udi intet skyldige.

Saaledes sige de theologiske Højlærde, at Guds Aand beskriver Guds Børns ny Lydighed, endog den er alligevel i sig selv ufuldkommen og skrøbelig.

B. Sige de og bekjende, at Guds Aand ærer disse samme Guds Børns ny Lydigheds Gjerninger med Retfærdigheds høj-skinrende Titel og Navn, og samme Retfærdighed findes i Guds Børns ny Lydighed; og er saa sand en Retfærdighed, at de kunne beraabe sig paa den, naar de paakalde Gud om Hjælp i deres Modgangs Tid imod deres Fjender. Hvilket er derhos af Deut. VI, 25. XXIV, 13. Es. LVIII, 7. 8. 2 Cor. IX, 9. Psal. CXI, 9. Apoc. XIX, 8. og med Jobs Exempel, Cap. XXVII, 3. 4. med Davids Exempel, Psal. VII, 9. 10, og med Pauli Exempel, Act. XXIV, 16. bevist.

C. Sige og bekjende de, at denne samme Tro-Lydigheds Retfærdighed, endog den er skrøbelig, uren og ufuldkommen, saa behager den dog Gud vel; hvilket de derhos sige, at ingen kan benægte, uden han vil, ligesom med en Streg, udslette og uforskammet benægte, hvis (o: hvad) der findes opskrevet Act. X, 35. Joh. III, 22. 1 Tim. V, 4. Col. III, 20. Rom. XII, 1.

D. Sige og bekjende de, at Gud holder saa meget af denne samme ny Lydigheds Retfærdighed, at han sandelig belønner den med timelig og evig Løn. Og sige

derhos, at hvo derpaa vil tvivle, han tvivlede, om det fandtes i Skriften, som dog der sammesteds findes opskrevet. Som om timelig Belønning: Psal. XLI, 10. Es. XXXIII, 16, og om evig Belønning: Matth. XIX, 21. Luc. XIV, 13. XVIII, 30. 1 Tim. IV, 8. 2 Cor. V, 10. Joh. V, 27. Gal. VI, 7. Apoc. XII, 11.

Og dette er nu enest og alenest den Højhed og Værdighed, som jeg ogsaa stedse og altid haver tillagt alle Guds sande Børns tro-lydige Gjerninger, og ellers ingen aldeles videre Værdighed eller Højhed i nogen Maade, hvilken samme Højhed og Værdighed jeg ogsaa stedse og altid derhos haver troet og bekjendt, at vor Herre J. C. haver alene formedelst sine dyrværdige Vunder og Saar og sin uskyldige Død fortjent og forhvervet dem Retfærdigheds Tilegnelse.

Hvorfor, efterdi jeg næst Guds Aands Hjælp forhaaber, at jeg nu hermed noksom klarlig for alle Guds Sandhed elskende haver bevist og udført min høje Uskyldighed for denne usandfærdige og opdigtede Klage og Beskyldning, da vil jeg utvivltagtig mig ogsaa tilforlade, at ingen Guds Børn nu videre, af saadan særlig Angivende, lader sig enten selv forarge, eller til nogen uchristelig Mistanke imod mig forføre, ej heller aldrig herefter noget Menneskes Klafferi, i hvor vel betroet han ellers kan være, imod mig og min Tro og Bekjendelse, for Sandhed optager og samtykker, førend de min gudelige Erklæring, som jeg nu alene lige efter Guds egen Munds Ord allerensfoldigst haver forfattet, overvejer og uforvendt Forstand og Mening deraf have hørt og antaget. Hvortil jeg vil ogsaa hermed have alle og enhver, Guds Ords Sandhed af Hjærtet elskende, Guds den Helligaands kraftige Velsgnelse troligen ønsket og tilbedet. Amen.

Holger Rosenkrantz.

Afskrift i Univ.-Bibl., Addit. 283. 4to.

(Sluttes).

Breve til og fra Holger Rosenkrands.

(Slutning.)

Idet jeg herved afslutter mine Bidrag til Kundskab om den lærde Holger Rosenkrands's litterære Virksomhed, er det med en vis Tilfredsstillelse, at jeg ser Enden paa et stort og temmelig besværligt Arbejde, som jeg dog haaber skulde yde et ikke ganske uvigtigt Hjælpemiddel for fremtidige Kirkehistorikere. En ikke ringe Vanskelighed har Bestemmelsen af de udaterede Skriftstykkers Plads forvoldt. Jeg tør vel ikke haabe altid at have truffet det rette; men jeg har dog faaet en Del mere Orden i dem, end der før var. Hvad der fandtes spredt paa mange Steder, er nu blevet lettere at overskue, saa at det vil være forholdsvis let at indføje det, som mulig endnu kunde mangle. Mine Undersøgelser have ført mig til det Resultat, at den rosenkrandsiske Fejde er stillet af og faldet hen i Begyndelsen af Aaret 1640, noget der vel ikke blot hidrører fra, at H. R. saa udførligt og klart havde gjort Rede for sine Anskuelse i sin store Apologi, men ogsaa fra den Omstændighed, at hans Svigersøn, Christen Thomesen (Sehested), var bleven Kongens Kansler, hvilket maa antages at have haft Indflydelse baade paa Kongens og paa Theologernes Holdning i denne Sag, der, skjønt den havde sin Oprindelse fra en saa ringe Ting som en enkelt Sætning i H. R.'s Fortale til Fürstenspiegel, dog nok antyder en dybere Forskjel, nemlig Modsætningen mellem Theo-

logernes orthodox-lutherske, juridisk-skriftmæssige Lære og H. R.'s mere mystisk-pietistiske Theologi. Særlig henledes Opmærksomhed paa det her (under Nr. 239) for første Gang fremdragne interessante Brev fra Biskop Peder Vinstrup i Lund til Gunde Rosenkrands, da man der i en Sum vil finde Ejendommelighederne ved den rosenkrandsiske Theologi angivne. Man vil deraf se, at adskilligt af det, Holger Rosenkrands kæmpede for at skaffe Indgang i Samtidens theologiske Bevidsthed, er det samme, som i vore Dage atter har fundet ivrige og begavede Talsmænd¹).

211.

(1637). D. Stephan Klotz's (første) Angreb paa H. R.s Lære om gode Gjerningers Værd hos de ved Troen paa Christi Forsoningsdød retfærdiggjorte Mennesker. I dette Angreb, der tog sit Udgangspunkt fra en Ytring i H. R.s Fortale til «Fürstenspiegel», beskyldtes denne for Papisme, Arianisme, Osiandrisme og Socianisme.

Skriftet, der ikke blev trykt, er ikke fundet. Jvfr. Pont. Ann. IV, 281. Cimbria lit. II, 418. Helveg, 2. Udg. I, 305.

212.

1637, 4. Oktober. (Roschildiæ). Claus Christoph Lützw fortæller H. R.: »Desiderio visundi Poloniam Regiasque nuptias ductus in ista loca cum Regiæ Majestatis Legato iter feci.« Paa Tilbagevejen sejlede han ud fra Danzig, men blev forslaaet til Christianopol og var nu paa Tilbagereisen til sin Herre, Biskoppen af Lübeck, kommen til Roskilde, hvorfra han skriver til sin faderlige Ven, som han gjerne havde besøgt, om Tiden havde til-
ladt det.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

¹) Det kan bemærkes, at det ovf. S. 77 under Nr. 110 anførte navnløse Brev til H. R. maa være fra Joh. Clüver, Præst Marne, der snart efter blev theologisk Professor og tysk Præst i Sorø.

213.

1637, 21. Oktober. (E prædio Lellingano). D. Jesper Brochmand skriver til sin Broder, den theologiske Professor D. Hans Rasmussen B.: Ved dette Bud tilbagesender jeg Kgl. Maj.s Brev¹⁾ til Hofpræsten (Vinstrup), D. Klotz's Erklæring angaaende Rosenkrands's Mening og D. Vinstrups Skrivelse til det theologiske Fakultet²⁾. Men da I indtrængende forlange, at jeg skal fremsætte min Mening, maa jeg tilstaa, at det er mig meget vanskeligt, særlig fordi jeg ikke har det paagjældende Skrift af H. R. ved Haanden. Saa meget er imidlertid afgjort, at han hverken er Papist, Socinianer eller Arminianer³⁾. (Dette paavises nærmere). Det er en for ham ganske ejendommelig Anskuelse, han har (*singularis est Rosenkrantzius*), om jeg ellers forstaar ham ret. (Det fremstilles nu udførlig, hvori H. R.s formentlige Afvigelse fra den bibelske Lære bestaar). Jeg raader forøvrigt til, at man nøje udforsker D. Vinstrups Mening; thi jeg anser det ikke for raadeligt uden hans Vidende og Vilje at beslutte noget. Jeg mener ogsaa, at det i høj Grad vil være til Kirkens Tarv, at det theologiske Fakultet snarest mulig skriver til Kansleren og aabent meddeler ham, hvad der er vedtaget i denne Sag, samt beder ham, at han efter sin Guds frygt og Klogskab vil arbejde til, at denne Tvist kan jævnes, for at den Fred, som vore Kirker ved Guds Naade hidtil have nydt i saa rigt Maal, ikke skal blive forstyrret. — I en Efterskrift tilføjes: Klotz's Censur bifalder jeg som den mest orthodoxe.

Afskrift (paa 6 Blade) med D. Hans Rasmussen Brochmands Haand i Gl. kgl. Saml. 1472. 4to. Trykt hos Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 188—200.

1) Dette Brev har jeg ikke fundet.

2) Heller ikke dette Brev synes nu bevaret.

3) Som Klotz havde sagt.

214.

(1637). Det theologiske Fakultet ved Københavns Universitet afgiver ifølge kgl. Befaling Betænkning over »Judicium Rev. D. Doctoris Klotzii de locutione Oligeri Rosenkrantzii in negotio Justificationis, Præfationi Libelli Germanici non ita pridem ab ipso editi inserta«.

Trykt hos Pontoppidan, Ann. Eccl. Dan. IV, 281—8 uden Datum, men henført til Aaret 1638. En Afskrift i Ny kgl. Saml. 81 a 4to. mangler ogsaa Datum. I en Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1468 4to er Erklæringen dateret: ex Consistorio 18. Julii 1637, hvilken Datering ikke synes at kunne være rigtig, da D. Jesper Brochmands Skrivelse af 21. Okt. 1637 (se Nr. 213) kjendelig er lagt til Grund for Erklæringen.

215.

(1637?) Et Forsvarsskrift af H. R. uden Titel. Det begynder som følger:

I Jesu Christi Naffn, Amen.

Det er nu mere fast offuer dette gandske Kongeriige, saauellsom och paa andre steder kundbahr, huad for en meget strenge och vbesindig Dom de Theologische Høylærde i Kiøbenhaffn de haffue til wor allernaadigste Herre och Koning ladet offuerleffuere om nogle faae mine Ord, der findes udj en Thydsche Fortalle til Læsseren, som Jeg haffuer indført for vdj nogle den salige Herre høyløfflig Ihuekommelse Hertug Albrit den 5. Margraff aff Brandenburg hans schrifter, huilcke Jeg i Trychen haffuer ladet vdgaae, och Jeg der sammestedtz effter forfaldene Leilighed min Troe och Bekiendelse icke haffuer willet døllie, huad Jeg effter Guds vor Herres i Himmel-riige hans egen Munds och Aands Ord er lerd och offuertald vdj mit Hierte at troe om alle salige sande Guds Børns Retferdighed for Guds Aasiun och Dom vdj wor Herre Jesu Christo.

Afskrift i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 474. 4to (44 Blade). og i Univ. Bibl., Rostgaardiske Saml. 3. 4to.

216.

1637¹⁾, 27. December. H. R. til Sønnen Gunde.

In Christo Jesu nostro verè-vivere.

Ne mirabere, perdilecte mi fili Gunde, tamdiu Apologiam justissimam ac necessariam meam adversus fescenninas tot Theologorum chartas prodire. In Dei namqve conspectu causam ipsius publicam atqve æternam, longè plurimorum salutem attinentem, siquidem elumbi ac futili adeò dicacitate agere, non debita qva unicè decet religione vererer, jam pridem par pari sibi relatum deprehendissent. Nunc autem ex penitissimis eloqviorum Dei adytis, juxta ac sacræ antiquitatis universæ religiosioris monumentis, Veritati ipsi solida paranda Defensio, atqve opinionibus scholasticis, traduce inveterato latè nimis propagatis, modus aliquando statuendus est, qvam operam non tam festinare qvam maturare convenit. Tardius autem, qvam speraram, ideo usqve huc permoveo, qvod nec valetudo constans adeò mihi etiamdum siet, ut continuè operis sanctis et solidis adeò invigilare suffecerim, nec amanuenses idonei satis suppetant, qvibus operas easdem mundandas committere potuerim: Adeò nimirum juvenes in scholis eos, à qvibus attestationem emendicandam dicam an demerendam norunt, miseri ipsi timent, ne fortè, qva eqvidem sontes istos justè offendisse dehinc aliquando comperiar, ipsos insontes propediem injustè luere contingat. —

Ne autem interea desit, qvo animis et ingeniis, seu veritatis amore, seu petulantia inani avidioribus, constanter

¹⁾ Efter den sædvanlige Maade at regne den romerske Kalender paa maa dette Brev henføres til 1637; men muligt er det dog, at H. R. har regnet paa en anden Maade, saa Brevet i Virkelighed er fra Decbr. 1638 (i saa Tilfælde er Brevet Nr. 209 fra Decbr. 1637). Indholdet kunde snarest tyde paa Aaret 1638, da H. R. udtaler sig paa en Maade, der stærkt minder om Brevene fra Nvbr. 1638 (se Nr. 225—6), ligesom han synes at have Theologernes store Modskrift for Øje, der formodentlig er fra Juli 1638 (Nr. 224), men først senere hen paa Aaret blev sendt ham fra Kongen til Besvarelse. Endelig synes han ogsaa at hentyde til den Apologi, han havde under Hænder (Nr. 231).

et solidè satisfacere qveas, unum istud novisse te velim, eò Theologos Hafnienses veritatis vi adactos tandem rediisse, ut sponte fateri se ipsi palam profiteantur, «Opera novæ obedientiæ Renatorum, in Dei judicio, splendido justitiæ nomine honorari, atqve sanctos qvosqve ad eandem justitiam tuto provocare posse. Deum etiam ipsum justitia eadem, licet langvida et imperfecta sit, attamen renatos judicio suo justificare, eosdem nimirum eatenus omnino, qvâ ea, qvæ justa sunt, faciunt, justos pronuntiare, atqve præmiis tum temporalibus tum æternis remunerare.» Qvæ omnia totidem ipsorum verba sunt, qvæ in grandiore contra me exhibito calumniarum volumine, calumniâ ultimâ decima quarta, paginis grandioribus quinque, prolixo apparatu prodita reperiuntur. Istud verò unicum *κρεσφύγετον* sibi reservant, quo se veluti ad asylum desperabundi fermè recipiunt. Obtendunt nimirum (Volumine eodem paginis proximè sequentibus pluribus), «eam operum justitiam in judicio Dei placatiore ¹⁾ quidem et mitiore locum invenire; ast verò severiore eo Dei judicio, quo iram suam de cælo revelet, opera eadem nullo modo consistere aut justa censi posse, nec in eum (qvæ D. Clotzii verba sunt) complacentiæ gradum à Deo collocari, ut renatos justificent, etiamsi opera eadem aliàs per fidem in Christum Jesum Deo placeant.»

Tu verò, mi fili, nil nisi vanissimam ludificationem pertinaci ejusmodi tergiversationi subesse, mox ubi scholasticum «severioris alicujus judicii Dei» commentum veritati ipsi propius contenderis, ex facili observare poteris. Nunquid etenim Deus opera renatorum, qvæ ipse semel, judicio suo, tegumento sangvineo Christi Jesu munda et perfecta atqve adeò justa pronuntiat, dehinc severiore alio judicio, tegumento Christi Jesu denudata, immunda et imperfecta damnare et rejicere credendus est? Aut nunquid ii, qui ex Deo in Christo Jesu nati ac verè vivi, ipsi adeoque Christo

¹⁾ Afskriften har: placatione.

Jesu agglutinati et connaturati, de remissione peccatorum suorum certi jam sunt, dehinc aliquando unquam, quamdiu ea Dei in Christo Jesu gratia fruuntur, tamen in severum aliquod irati Dei judicium trahentur, operum suorum rigidissimam rationem reddituri?

Denique etiam, numquid aliquando unquam severius illum judicium Deus exercere putandus est, ultimo isto justissimo suo judicio, quo unicuique secundum ea, quæ in corpore gessit seu bona seu mala, absque exceptione et remissione omni retributurus est? Quo ipso tamen severissimo judicio, omnium ex Deo in Christo Jesu natorum opera tegumento Christi Jesu mundata omnino comparitura, judex ipse vivorum et mortuorum, tum justa atque justorum opera pronuntianda, tum justam mercedem consecutura, disertis verbis nos conducet et commonet.

Plura non addam, siquidem vel ex solis hisce abundè constare possit, severius istud, quod Theologi commenti sunt, Dei judicium, quo omnium ex Deo in Christo Jesu verè vivorum opera ob immunditiam et imperfectionem suam damnet et rejiciat, nil nisi inanissimum figmentum esse, econtra verò judicium istud Dei, quo opera eadem eorundem in Christo Jesu verè vivorum, in fide Christi Jesu facta, ab ipso justificari agnoscuntur, ne quidem ab ipsis adversariis ulla arte negari posse.

Vides itaque, mi fili, atque ipsa re deprehendis, divinis eam Spiritus Dei assertionem, per universam scripturam sacram luculentissime refulgentem, Deum videlicet justitia etiam operum eorum, quæ ab omnibus in Christo Jesu verè vivis, peccatis ipsorum omnibus justitia et merito Christi Jesu tectis et deletis, in fide fiunt, eosdem etiam justos censere et pronuntiare, hoc est, justificare, eam inquam assertionem nullo omnino fuco obscurari posse, quin potenter adeò prospendeat, ut qui eandem viribus omnibus non tantum obscurare sed et oppugnare contendunt, inviti tamen illustrare et roborare

non nequeant. Quandoquidem autem Theologi, ut commentum hocce suum, præjudicio inveterato in animis eorum obfirmatum, tueantur, ipsam Viæ Vitæ æternæ Veritatem magna sui parte obscurare et intricare necdum desinunt, equidem necessitate inevitabili, quam Gratia Dei mihi in hoc ipsum concessa imponit, teneor omnino, Veritatem eandem Viæ ejusdem, quomodo ego eam effatis ipsius Dei Spiritus unicè conformem, per gratiam Dei jam diu agnosco, atque animo cordis mei sentio, cui etiam assertionem eam, quam dubiam modò Theologi reddere tanto nisu contendunt, unicè inniti, Scriptura Sacra universa testimonium præbet, à cavillis adeoque illusionibus eorundem, ea qua decet sedulitate vindicare. Quod etiam Apologiæ meæ partibus distinctis duabus me per Dei gratiam haud infeliciter præstitisse, spero cum Deo propitio, piè-doctos omnes suo etiam suffragio propediem contestaturos. De reliquo te, mi fili, cum tua costa et liberis ac sororibus lectissimis divinæ protectioni commendo, simulque cum novi hujus anni exordio felix ac salutare exodium à communi nostro in supercoelestibus βιοσσόφ vobis omnibus venerabundus voveo. Ex meo Rosenholmiano VI Calend. Jan. Ao. CIO IO XXXVIII.

Parens tuus qui te amat
Oligerus G. Rosencrantz.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 81—2).

217.

1637, 28. December. H. R. til Kansler Chr. Friis¹⁾.

Kiere Her Cantzler, Broder, Frende och besynderlig
goede Wen Giffuer ieg dig venligen at wide, at

¹⁾ Nærværende Brev er kun fundet i en mangelfuld Afskrift; men da Hovedsagen deri dog er tydelig, bør det ikke holdes tilbage, da det er af megen Vigtighed i H. R.s Historie.

ieg aff din Schriffuelse til min Søn Christen Tomassen haffuer forfaret at være Kong. Maytt. wor allernaadigste Herris befalning, at ieg ingen bøger uden alleene uden Riget schulle lade trycke eller publicere, med mindre end ieg tilforn effter Ordinantzens Liudelse haffuer ladet Episcopos och Facultatem Theologicam i Kiøbenhaffn see dennem, paa det at ald Weenighed i disse Rigers Meenighed kunde vndværis, med meere, samme din Schriffuelse der om formelder. Och haffuer ieg iche kundt eller burdt at effterlade wenligen hos dig der offuer at anholde, du vilde findis wbesuærget, och Hans Kong. May. min nødtørftt igien her udj vnderdanigste ved bequem Leilighed andrage. Och først schal Gud mig forbiude, at ieg nogen tid schulle tenche, end seer witterlig och med min Villie noget at begaa, som Hans Kong. May. publicerede Forordninger kunde være imod i nogen den ringeste maade; och huad mine Bøger och Schriffter anlanger, haffuer ieg aldrig endten for min egen Person eller for bemeldte mine Schriffter Schyld kunde haffue nogen Betenchende at lade woris Lands Theologos dennem offuersee, effterdi ieg aldrig haffuer schreffuit noget, som ieg io for mange Aar siden haffuer med di fornembste och fleste aff dennem offuer aldt Riget saauel udlendisch som indlendisch, en part mundtlig, en part schrifftlig, gandsche wiidtløfftig communiceret, huor dog ingen aff dennem nogen tid tilforn med det ringeste ord sig haffuer ladet merche imod mig, at di der udj noget haffde at straffe eller at modsige i nogen maade, och i Serdeleshed den Punct, som ieg nu formercker først och mest at giøre mig Mistanche, som er om den Retfærdighed for Gud, som os tilregnis aff Troens Gierninger gjorde i Gud; derom haffuer en aff woris fornemmeste Episcopis her udj Riget, D. Jens Dinyssen, udi sin Bog om det ewige Liffs Wey gandsche udj lige meening med mig mange Aar tilforn schreffuet, huilchet bemeldte Theologi haffuer offuerseet och approberit, saa at ieg haffuer [iche] kun[net] hafft nogen orsag

til mig for deris Dom och Censur at undsee i nogen maade. Men effterdi ieg nu fast offuer 20 samfulde Aar haffuer meddelt mange gudelige och Guds egne Ord alleene acte[n]de Guds Børn mange adschillige mine schriffter, som nu ere udj deres Hender i mange Riger och Lande, en Part oc allerede paa andre Sprog udsette; ieg ocsaa derforuden for meere end et gandsche Aar forleden haffuer til Hollandt udsent adschillige Tractater, der ved Trychen at publicere, saa det meere nu iche er i min Mact at forhindre, at samme Tractater de bliffuer tryct oc udspreedt, fast meget mindre kand affvende, at iche andre mine schriffter, som er udj andre deris Hender, schulle aff dennem bliffue publiceret, [i] Synderlighed naar det bleff ryctbar, at det bleff formeent eller forhindret, efftersom det altid pleyer at tilgaae, at huis der forbiudis, det dis iffriiger udspeørgis, begieris och efftertractis. Huad nu den aarsag anlanger, huorfor ieg mine Bøger hos bemeldte Theologos schulle lade offuersee, som er, paa det at ald W-eenighed udi disse Rigers Meenighed kunde undværis, forseer ieg mig til, at Cantzeleren io forstandelig och gudelig betencher och offuerveyer der hos, ochsaa udj ald Wnderdanighed Hans Kong. May. erindrer¹⁾, det muligt fast suarer[e] W-eenighed kunde foraarsage. Thi ellers huad kand ieg som en privat Person, der huerchen in Ecclesia, Academia eller Politia haffuer nogen Bestilning, kunde paa fremmede Steder lade tryche det, som liuder . . .²⁾ ingen enten Theologis eller andre at giøre sig deelactig udj, eller anden at kiende sig ved eller suare til i nogen Maade, men huer at staa friit for sig derfra at inddrage³⁾, det at straffe, oc lade fare, efftersom hand det for Gud i sin Samvittighed veed at forsuare; och kand da voris

¹⁾ Afskriften har: erindret.

²⁾ Her er et meningsløst Ord, der ser ud som: in. Hele Stedet er uklart i den foreliggende Afskrift.

³⁾ o: unddrage.

Meenighed io saa vel være i Fred och Ro for saadanne mine Skrifter, som den bliffuer i Fred for mange andre Slags Bøger, som om Religionen bliffue her i Riget i haabetal indført. Men schulle Theologi her udj Riget endelig wilde rette och dømme mine Bøger och Schrifter meere end andre udlendische Bøger och Schrifter, och dennem deres Censur och Dom schrifftlig til den høye Øffrighed offuergiffue, och det da muligt hende sig, att di noget udi samme mine Schrifter vilde cassere och schende, som ieg formedelst Guds egen Munds Ord och Aand er forsichret at være Guds egen Sandhed, som Gud och selff haffuer velsignet mig i mit Hierte, da vil ieg lade Cantzleren selff och huer retschaffen Guds Barn och Tiennere dømme, om ieg iche waar en aabenbarlig Guds Fornegtere, der schammelig och fortrædelig traadde alld Guds Naade och Kald under Fødder, dersom ieg iche i det ringeste ochsaa schrifftlig suarede for Guds min Herres Ord och Sandhed imod ald menschelig Dict och Fund, och end ochsaa for den høye Øffrighed, Hans Kongl. May. selff beviiset och udførde, huor vrangelig och schendelig Guds vor Herris Ord och Sandhed formedelst menschelig trettessiuge Disputatzer gandsche wbesindelig forvendis och forföris; och vilde da først giffue W-eenighed, huilchet dog altsammen vaar at forekomme, dersom ieg som en privat Mand for mig och mine, och de, som holdis dog aff alle for Landtzens Lerer, for dennem och deres, en huer for sig, schreff och lærde, di her udj Rigit, och ieg paa fremmede Steder, som wi for Guds rettferdige, strenge Dom wille forsuare. Wil dig her med iche lenger opholde, men Gud allermectigste haffue befalet med din kiere Hustru och Børn, som ieg och min Hustru ynscher ett saligt, glædeligt nytt aar at begynde och fuldende. Aff Rosenholm 28. Decembris 1637.

218.

(1638, Januar?). H. R. fremstiller i Anledning af de mod hans dogmatiske Anskuelse rettede Angreb, sin Lære om Forsoningens Virkning og Betydning i et utrykt Skrift¹⁾ med følgende Titel:

»Veritas viæ vitæ æternæ, quomodo conciliationis verbo ejusdemque ministerio, in id unum a Deo ipso dato et posito, omnibus hominibus eam patere ipse Dei Spiritus verbis oris ipsius Dei in scripturis sacris patefacit, quam sicut edoctus credit, ita invocatus profitetur Oligerus Rosencrantz, compendio nunc et hic quidem delineatam, uberius alias et alibi cum Deo propitio asserendam.« Underskrift: »Anno c¹o I^o cxxxviii, ætatis meæ LXIV inchoato²⁾. Oligerus G. Rosencrantz meâ manu.«

Bag efter Skriftet følger et lille Tillæg med Overskrift: »Ad ea, quæ pag. X compendio annotata sunt, plenius capienda, pauculi hi Aphorismi observandi veniunt«. Undertegnet: »Oligerus G. Rosencrantz.«

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1469 4to. (21+3 Blade). Hos Pontoppidan IV, 333 og Worm II, 288 angives Skriftet som trykt i Kbhvn. 1637, men det er en Fejltagelse. I Karen Brahes Mnsr.-Saml. (Vogelsangs Katalog S. 37) findes et Oktavhaandskrift uden Titelblad, foran i hvilket Karen Brahe har skrevet: »De sande Levendis lifff, viist og forklaret af Herr Holger Rosencrantz«; og bag i samme Hdskr.: »En Tractat om Alterens Sacramente H. R. K.« [Holger Rosencrantz]. Sammesteds findes ogsaa: »Die Wahrheit des Weges des ewigen

¹⁾ At ved dette Skrift den rosenkrandsiske Strid er kommen ind i et nyt og mærkeligt Stadium, er næppe hidtil tilstrækkelig fremhævet af Kirkehistori kerne; men dette fremgaar noksom af Theologernes Gjensvar (se Nr. 224), hvoraf det ses, at deres Hovedindvending mod Skriftet var, at H. R. (efter deres Mening) paa sociniansk Vis vilde reducere den objektive Forsoning til en blot subjektiv Akt, en Forandring i Menneskets Sind og Handlemaade.

²⁾ H. R. var født 14. Decbr. 1574.

Lebens, wie der Geist Gottes selbst in der Heiligen Schrift durch die Worte des Mundes Gottes eröffnet — — welche nach dem Mass seiner Erkenntniss glaubet und bekennet Oliger G. Rosenkrantz* (et smukt udstyret Foliohaandskrift).

219.

(1638). Et mindre Skrift af H. R. med Titel:

»Methodus certa unica Viæ veræ Vitæ æternæ septem annellis ex ipsius Dei oris et spiritus verbis continua et indissolubili connexionе colligata ac compendio delineata«.

Afskrift i Ny kgl. Saml. 30 Fol. (14 Slider). Uden nogen Tidsetegnelse.

220.

Scrutinium Confessionis, qvam Regiæ Majestati exhibitam invocatus profitetur de Veritate Viæ Vitæ Æternæ Nobilissimus et Religiosissimus Dn. Oligerus G. Rosencrantz, conscriptum ad serium mandatum serenissimi Regis Daniæ et Norvegiæ à Petro Winstrupio SS. Th. D. Concionatore Avlico. Anno 1638.

Mod Slutningen forekommer følgende Passus: »Qvamvis nobilissimus D. Rosencrantz nobiscum in qvam plurimis orthodoxè sentiat, unius Jesu Christi Servatoris meritum agnoscendo, meritum operum rejiciendo, imperfectionem eorundem concedendo, sola fide salvari et justificari nos statuendo etc., nihilominus cum hæreticis simul, Pontificiis, Socinianis, Arminianis et aliis, nonnihil sentire videtur, qvia cum ipsis loqvitur et ipsissima eorum effata usurpat.«

Orig. eller samtidig Afskrift (38 Blade) i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 28. Fol.

221.

(1638). D. Stephan Klotz's Kritik over H. R.s Skrift, Veritas Viæ Vitæ æternæ, begynder med følgende Tilskrift:

»Serenissime ac Potentissime Danorum, Norvegorum, Vandalorum, Gothorumque Rex. etc. Christiane IV. Domine Clementissime, T. Majestatis iussu scriptum aliquod Nobilis viri Dn. Oligeri Rosencrantzii mihi exhibitum est, quod Veritatem Viæ vitæ æternæ inscribit, quo in timore Domini perlecto, sequentes Dn. Rosencrantzii de hominis conciliatione assertiones deprehendi.« Stykket (som er udateret) er undertegnet: Stephanus Clotz D. m. p.

Orig. (?) i Ny kgl. Saml. 32 Fol. Gammel Afskr. i Ny kgl. Saml. 31 Fol. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Hist. 2 Udg. I, 386.

222.

1638, XII. Kal. Apr. 3: 21. Marts. (Rosenholm). Holger Rosenkrands skriver til Kansler Chr. Friis: »Generose Cancellarie¹⁾ . . . Legi ego D. Stephani Clotzii judicium, quod super confessionis meæ compendio Theologis Hafniensibus in placidæ collationis materiam non ita pridem transmissio extemporaneâ, quod ipse fatetur, eâque profecto immane quàm immaturâ festinatione præcipitavit«. H. R. søger derpaa udførlig at gjendrive Clotz's formentlig ganske ubeføjede Sigtelser imod ham for allehaande Kjættereri, særlig Papisme og Arminianisme. — Brevet, der udgjør 13 Foliosider, slutter med følgende Efterskrift: »Latere Te, Generose mi Frater, nolim, plagulas Hafniensium²⁾, jam inde a mense Decembri, septimanis plurimis antequam mihi exhiberentur, per Selandiam, Scanium atque ipsam Fyoniam manibus omnium fermè volutari, ut ex Nobilitate lectiore, Pastoribus et Civibus quis ullus vix siet, quorum non in ore verser, Theologorum eximiâ humanitate commendatus. Clotzii etiam duobus, ut audio,

¹⁾ Pontoppidan har i sine Ann. eccl. Dan. IV, 289 omtalt dette Brev som skrevet til Christen Thomesen Sehested, da han urigtig gaar ud fra, at Sehested paa denne Tid var Kansler.

²⁾ Vistnok det ovenfor under Nr. 214 anførte Stykke.

voluminibus per totam Holsatiam, jam lingvâ etiam vulgari, fidem meam periclitari, oculati simul et auriti testes mihi confirmant.« — —

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 98—104).

223.

1638 (Foraaret). H. R. skriver til Kansler Chr. Friis bl. a.: »Det kand ethuert Guds barn fuldkommelig slaa sin liid til och forlade sig paa, at effterdi det icke er en blot och læs rørelse, som Wor Herris Jesu Christi Fortieniste ved Guds Krafft arbeyder udi hannem, men Gud arbeyder baade at ville och fuldkomme: Saa regnis det da altsammen for Guds Aasiun och Domb, och enhuer bør ochsaa at regne det lige effter Guds regning och domb, ligesaa høyt som de Wunder och Saar och den dyre Fortieneste regnis for Guds Aasiun, formedelst huilken allene ethvert Guds Barn er alt det, hand er, leffuer alt det, hand leffuer, och haffuer Krafft thil alt det, hand formaaer. Her skal hand dog haffue ald saadan Skatt ickun vdi et Leerkar, paa det at den offuervettis Skatt och Krafft skal være Guds och icke woris, och wi derfor forarbeide wor Salighed med fryct och beffuelse, effterdi det er Gud selff, der arbeider och vdretter vdi Os baade at wille och at vdrette.«

Afkraft i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1468. 4to. (Mere end dette Fragment findes ikke. Se dog Nr. 235).

224.

(1638, Juli). Det theologiske Fakultets Modskrift mod H. R.s »Confessio«¹⁾. Begynder som følger:

¹⁾ At derved menes det ovenfor under Nr. 218 omtalte Skrift, Veritas viæ vitæ æternæ, fremgaar klart af Citaterne.

Adsis o Jesu.

Lecta est à nobis Majestatis Regiæ jussu confessio illustris Viri, Dn. Oligeri Rosenkrantz, Dñi de Rosenholm, qvæ veluti dictione et loqvendi formis insolenter nova, ita rebus periculosissima est.

Voces certè ac loqvendi formæ in confessione Rosenkrantzianâ, substrictâ pariter et obscura, occurrunt longè plurimæ, qvæ nec in literis sacris *ἀπολεξεί* extant, nec à scriptoribus Ecclesiasticis sive priscis sive recentibus usurpatæ sunt.

Af den lange Række Indvendinger, Theologerne fremførte mod H. R.s Lære, maa vi nøjes med her at anføre følgende:

Tertio: qværimus ab illustri exhibitæ Confessionis Avtore: An statuat, qvod Jesus Christus iratum Deum morte sua placaverit, ac cum sanguine, in arâ crucis effuso, nobis reconciliaverit? Qvod cur qværamus, justissimas habemus cavsas: Nam licet Dn. Rosenkrantzius principe instituto occupetur in tradendâ reconciliationis cum Deo doctrinâ, nullo tamen apice indicatum, nedum diductiore oratione ab ipso demonstratum invenimus, Deum, ab peccata nobis iratum, sanguine Christi placatum et nobis reconciliatum esse. Universa nostri cum Deo reconciliatio, judicio Dn. Rosenkrantzii, mutatione nostri absolvitur, Deo semper manente eodem. Ignorare vero non poterit Dn. Rosenkrantzius, qvippe qui in scriptis hostium veritatis ad admirationem usqve versatus est, Socinianos impuro ore docere: Deum non fuisse iratum generi humano, sed illud summopere amasse, filiumqve è merâ caritate misisse: ac eapropter non fuisse necesse, ut placaretur Deus, qvippe generis humani amantissimus. Qvod si quis interroget Socinianos, in qvo reconciliationem nostri cum Deo constituent, respondebunt, eam consistere partim in

verâ hominum peccatorum à vanâ conversatione ad vitam sanctam conversione. Non dissimilia his docet illustris Rosenkrantzus. Nam veluti nullam plane injicit Dei irati, sed sanguine Christi placati, mentionem, ubi de reconciliatione agit: ita universam reconciliationem mutatione nostri, Deo manente eodem, definit. Et ubi diligentiam quam possumus maximam lustramus confessionem Rosenkrantzianam, non invenimus, quod quicquam ad nostri cum Deo reconciliationem vel penitissimam requirat, præter peccatorum condonationem et ab impietate ac vanitate ad sanctam vitam conversionem. -- --

God Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1469. 4to (77 Sider). En anden Afskrift findes i Thottske Saml. 297. 4to (p. 20—69). Originalen, uden Datering, men med Spor af det theologiske Fakultets Segl, haves i Ny kgl. Saml. 33 Fol.; men den mangler de første Blade¹⁾. Den er skreven paa Papir i største Folio, hvorfor H. R., der har haft den til Gjennemlæsning og Gjendrivelse (hvad de med hans egen Haand tilføjede Randbemærkninger vise) stadig betegner Skriftet som *•Theologorum chartis grandioribus mihi oppositæ Calumniæ•* (Jvfr. foran S. 556, hvor H. R. betegner det som *•det lange Skrift•*, Theologerne havde overgivet til Kongen). Skriftet er som sagt udateret, men Wormii Epistolæ p. 489 giver Oplysning om, til hvilken Tid det maa henføres.

225.

1638, Prid. Non. Novbr. (Rosenholm). H. R. skriver til D. Jo. Meursius: *•Quanta impedimenta me per menses iam aliquot occuparent, ex quo post semestre ferme integrum Scholasticorum nostrorum cartas fescenninas²⁾ simul*

¹⁾ Hvad der er levnet begynder med de karakteristiske Ord: *Aut nos vehementer fallimur, aut hoc agit, hoc urget Confessio mirando certè artificio, ut nos à gratia Dei, à Christi satisfactione et ab imputata Christi justitia avocet (etc.)*. Det er denne Begyndelse paa den defekte Original, der paa Dansk er anført af Helveg (2. Udg.) I, 387.

²⁾ Det er Theologernes store Modskrift (Nr. 224), der menes. Fescenninus er et haanligt Udtryk, der egentlig betyder slibrig, obscøn.

inter se conferre tandem Regia moderatione mihi indultum est, quamque etiamdum me cartae eadem distringant et et occupent, neminem te rectius aestimare posse sat novi. Qui quantum negotii sanctuli illi scholastici, qui Theologos se iactant facessere bonis quibusque consuevere, expertum te iam valde pridem dedicisse, ignorare nequeo. Quocirca etiam haud difficilem te iudicem me habiturum mihi polliceor« (etc.).

Jo. Meursii Opera, ed. Lamius XI, 626—7.

226.

1638, 5. November. H. R. til D. Jesper Brochmand.

D. Erasmo B(rochmanno).

In Christo Jesu nostro verè-vivere.

Literas tuas, Vir Reverende, ut primum explicabam atqve in tanta farragine lineas pauculas tantum perlegebam, demirari satis non potui, quoniam fascino repente adeo ita graviter animo laborare coeperis, ut de Mysteriis Regiminis Dei, vix adhuc à limine salutatis, iudicium cruditate nimia immane quam acerbum de iisdem in medium proferre non sis veritus. Fatigasse te nimirum deprehendo in scrutis scholasticis corradendis et compilandis, verum infeliciter adeo nimis, ut ne quidem probe et recte satis, sentina ea, qua volutari solent, seligere et internoscere eadem suffeceris. Unde passim locutiones perquam ineptae simulque contradictiones adprime rudes, numero haud exiguo, imprudentiori tibi excidisse observantur, quae ipsis etiam Scholasticis non posse non sordere satis equevidem scio. Satius omnino fuisset, de iis, quae dubia te planissimè adhuc latere et effugere non nequeunt, alios consulere et exaudire, neque cruda adeo mente et lingua in ipsius Dei Spiritus adyta saevire, quae certè tenuibus et sordidis adeo scrutis obvelari nedum praeccludi iis poterunt, qui scripturam ab ipso inspiratam solam animis et cordibus

suis lucernam venerantur et observant. Qvamvis iam autem singula, qvæ conglomeras, ad vivum resecare nec otium mihi in præsens est, nec, ut esset; labore tamen eo haut ita multum me efficere posse, sperare jam habeam: Tamen qvo ultra fidei mensuram eam, quam tibi Deus adhuc admensus est, secus ac deceat sapere te, iudicio unico saltem deprehendas. Assertionem eam, qvam tum fundamentum totius, qvod mihi inscitè attribuis, ædificii, falso opinaris, qvâ etiam pupillam et coronam salutis Christianorum non digito tangere tantum, verum tota manu lædere me objectas; eam inquam nonnisi corruptissimo iudicio, tum pridem attendisse, tum modò sugillare te, paucissimis tantum Tibi commonstrabo.

Conciliationem, inquam, nostri cum Deo, in Christo Jesu coeptam, in mediis à Deo destinatis, continuari et consummari dictu auditu absurdum et impium esse, dicis; nescio, qvibus accusationibus vociferaris et proclamas, ideo videlicet, qvod conciliatio eiusmodi nostra semel à parte Dei perfectissimè absoluta sit. Ast verò nemo, nisi cui mens læva sit, non evidentè satis vel ex ipso confessionis meæ compendio observare habet, me conciliationem nostri cum Deo, Christi Jesu nostri merito partam, à parte quidem Dei numeris omnibus absolutissimè consummatam ubiqve venerari; eandem verò non nisi à parte hominum et qvatenus hominibus singulis dehinc conferenda venit, dehinc continuari et consummari.

Efter videre át have urgeret, at han i sin »Confession« atter og atter havde indskjærpet Forskjellen mellem, hvad Gud i sin Naade een Gang for alle har gjort; da »han i Christus forligte Verden med sig« (2-Kor. 5), og hvad Menneskene skulle gjøre, for at denne Guds Kjærlighed ved en levende Tilegnelse i Troen kan vinde Skikkelse i deres Liv — slutter H. R. dette hvasse Brev paa følgende Maade:

Reliqua omnia, in qvibus infausta verborum congerie ocio tuo nimium quantum abuteris, expedita reperies, ubi

calumnias et elusiones scholasticas eiusdem census omnes Apologiæ meæ partibus distinctis duabus planissimè detritas brevi cum Deo propitio (si quidem tam diu præstolari animus tibi non defrigiat) videre et inspicere datum fuerit.

Interea vero, siquidem me audire adhuc sustines, suasor tibi essem, ne opiniones anteceptas scriptione aliquâ immaturâ nimis, altius animo tuo infligendo, teipsum sufflamines, ne recto eo veritatis unicè salutaris tramite, cuius ineffabilia vestigia tibi aliqua saltem tenus antehac præmonstrata sunt, in vitæ et salutis æternæ brabeium pergere porrò queas. Aliàs vero in quâmcunqve etiam sententiam, seu hic seu iste Chius an Chous, animum pertinace oblutatione obduruerit, mea profectò nec seritur nec metitur, conscientiæ suo tantum libro in justii iudicii Dei die aperiendo, quisqve tantum consulere ne negligat, monitum norit (!). De reliquo Te cum tuis Deo nostro in supercoelestibus Veritatis suæ assertori et vindici commendatum habeo. Vale. Ex Rosenholmiano nostro Nonis Novemb. Ao. CIO IO CXXXVIII.

Holigerus Rosenkrantz G. F.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. p. 59—62.

227.

1638, 18. Novbr. Erik Rosenkrands til sin Fader, H. R.

Tanto flagrantius, Pater amantissime, tui est desiderium, cum consuetudinis commercium perdidit. Ægrius quidem vos reliquissem, si officio hic meo satisfacere non debuisssem; dolor tamen in habitu natus frequenti recordatione recrudescit. Iter meum, quod attinet, tædiosam equidem remoram mihi iniecit Consul Arhusiensis, quo minus iter maturius absolvere potuerim. Ipsa tamen vespera Martini opinione citius sub vesperam, per biduum

plane jejunos, Nycopiam appuli, ubi mensam magnificis convivis productam offendi, qui in vastis exhauriendis cyphis proclives longe ultra sitis terminum evagabantur. Cui quidem minus sano labori per quatrimum exinde indulgere necessum fuit: ita ut D. Pallemone Rosenkrantz interea compellare integrum non fuerit, quæ causa est, quo tardius hæc meæ procedunt literæ: Quid vero responsi retulerim, propria ipsius edocebit manus. Literæ tuæ ad Concionatorem nostrum aulicum¹⁾ recte quidem, sed, dubio procul, ad indignas ipsius pervenere manus; longe enim diversa mihi de ipso jam stat sententia. Veris tamen lineis ipsum describere nolo; hoc sibi Parens Venerandus persuasum saltem habeat, ipsum priori fama longe minorem esse; cui veri instabile plane est iudicium. Opus Theologorum Hafniensium in Parentem conscriptum Serenissimo Principi a D. Brochmanno Hafnia transmissum est, cum ipsa Parentis Confessione. In qua perlustranda et examinanda totus fuit Serenissimus Princeps²⁾. Qui se Parentis sententiam nequaquam assequi, non semel est mihi fassus. Quamvis Parenti satis adhuc favere videatur, valde tamen metuo, ne præconceptis aliorum opinionibus deceptus iudicii culpam tandem ad erroris querelam transferat. Cum Pastore nostro³⁾ liberius loquendi fiduciam tuæ mihi præstiterunt literæ, qui primum in hanc sententiam vix quidquam mecum conferre voluit; tandem ingenium suum benevolentiam mentem occultans, bene se quidem de Parente opinari ait, huiusmodi autem viros in tanta luce positos hallucinari vix arbitrabatur. De literis nihil: quas per transennam saltem, me quidem præsentem, aspexit. Confessionem tuam, quamvis beneficio Principis ipsum

¹⁾ M. Gotfried Gesius (se Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 610).

²⁾ Den udvalgte Prinds Christian, hvis Lærer Brochmand i sin Tid havde været.

³⁾ Hvis det, som man maa antage, er Sognepræsten i Nykjøbing, der menes, da er det M. Lavrits Pedersen (Schelschorensis), Stamfader til Familien Thura.

descripsisse certo constat, mutuo tamen petiit, quasi sententiæ tuæ adhuc incertus. Ab alio autem habeo, cui instar magni alicuius secreti concredidit, ipsum plurima ex ipso Luthero conlectanea contra hanc ipsam Parentis confessionem conguessisse. Hinc mortalium inconstantiam videre est, qui ex infido aliorum favore pendent. Verum inanem huiusmodi favorum cultum infra se ducere, constantis est animi. Et tanta maior erit laus, malignorum calumniis inclytus, tandem florescere. Hæc sunt, Parens observande, quæ in præsens silentio obsignanda non credidi. Quod super est, pro tua incolumitate vota nuncupare pergens, tam benignum nobis divinitus datum parentem precibus continuis gratus agnosco. Eo itaque in voto finiens Deum veneror, te salvum nobis ætatem præstet. Vale mi Parens atque pietate tua nobis longum præluceas.

Nycop. Anno

F. T. morigerus

MDCXXXVIII.

Ericus Rosencrantz.

8. Novemb.

Udskrift: Patri suo Oligero Rosencrantz summo honore æternum venerando.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

228.

(1638 ell. 39). Holger Rosenkrands's første Imødegaaelse af Theologernes store Angreb paa hans Lære (Nr. 224) har følgende næsten uoversættelige Titel:

Calumniæ istæ sedecim grandes nimis, pluribus interea aliis foetæ¹⁾, quibus Theo-logi Haffniaci chartas crassiores suas novissimè exhibitas, undique suffarcinatas, capitibus distinctis exhibere comperiuntur, Spongia²⁾ lenius ad-

¹⁾ Frugtsommelige med flere andre (Bagvaskelser.)

²⁾ Svamp. Ordet er fremhævet i Titelen.

mota, compendio denudatæ et abstersæ; quæ Partis alterius Apologiæ meæ ¹⁾ Epitome est.

Skriftet begynder med følgende Ord: »Theologi calumnias suas duobus capitibus distinctas venditant, atque Confessionem meam tum loquendi formis longè plurimis insolenter novam, tum rebus periculosissimam insimulant.«

Hdskr. (24 Foliosider) egenhændig undertegnet: Oliger G. Rosenkrantz (men uden Aarstal) i Gl. kgl. Saml. 130 Fol. Afskrifter i Ny kgl. Saml. 29 Fol. og i Thottske Saml. 101 Fol.

229.

(1639?). Hos Peder Syv findes følgende Optegnelse om et Brev, Christian IV skal have tilskrevet H. R.

C. 4 skrev Holger Rosenkrands til, at, saasom Theologi havde beklaged sig for Hans Kongl. Maj. over hans sære meeninger om at blive salig ved gode Gjæringer uden Troen til Christum, da befales hand at revocere sit ugudelige Skrift, og hvis hand ej entholder sig derfra, skal hand komme paa de steder, hvor hand ej skal have lejlighed til at gjøre sligt. Hæc mihi retulit doctiss. Arnas Magnæus Islandus, qui viderat ipsum Avtographum Regis C. 4 apud Nobiliss. Janum Rosekrantsium.

Optegnelse i Univ.-Bibl., Rostgaardske Saml. Nr. 3. 4to. Jvfr. Pont. Ann. IV, 294.

230.

1639, 21. Juni. (Frederiksborg). Christian IV skriver til Frederik Urne, Lensmand paa Kronborg: »Efterdi jeg kommer i Forfaring, at den latinske Rosenkrantz skal have skrevet Fru Sofie Brahe til om hans Mening angaaende Menneskens Retfærdiggjørelse, da skal

¹⁾ D. e. H. R.s store Apologi (se Nr. 231), for hvilken nærværende mindre Skrift var en Forløber.

Du Dig til samme Frue forføje og hende paa mine Vegne befale, at hun Dig samme Brev skal lade se, hvilket Du i hendes Nærværelse skal udkopiere og mig den (o: Kopien) lade tilkomme.«

Bricka og Fridericia, Christian IV's egenhændige Breve 1636—40, S. 252 f.

231.

(1639, Juni). Holger Rosenkrands's store Apologi.

Pro verâ et indubiâ in Dei Judicio gratioso omnium ex Deo in Christo Jesu vere-vivorum fidei novâ obedientiâ Deo probatâ Justitiâ, et eiusdem Justificatione. Apologia bimembris. Ad Regem Christianissimum Christianum Quartum orbis arctoi melioris Dominatorem etc. Oligerus G. Rosencrantz.

Originalhaandskriftet (3 Voll. indbundne i blaat Fløjel med C. 4 Navnemærke) bestaar af en Præfatio paa 39 Foliosider, Pars prima 258 Foliosider og Pars altera 118 Foliosider. Pars I indledes paa følgende Maade:

Postquam religiosa Regiæ Tuæ Majestatis moderatione tandem indultum mihi esse intelligere datum est, simul et insubidæ isti Theo-logorum Hafniensium Censuræ respondere, quâ jam valde pridem, plagulis aliquot tenuioribus, Judicium, quod D. Clotzius super ingenua mea, de omnium ex Deo in Christo Jesu verè vivorum Justitia, Confessione tulisse fertur (neque etenim videre id mihi adhuc licuit) Regiæ Tuæ Majestati tanquam orthodoxum, commendarunt: Et simul etiam densioribus iis officiis, quibus Confessioni meæ, Theo-logis iisdem rectius informandis unicè destinatæ, ipsi unâ cum D. Clotzio et Winstrupio Episcopis pietate et modestia pari, distinctis voluminibus a R. T. M. mihi clementer transmissis, tenebras offundere havt sunt veriti, dignam, quam meruere, spongiam adhibere: Equidem jam tandem admirando Dei provisu, diu

cunctanti mihi ostium magnum et efficax a Domino hic apertum esse, ipsa re confirmor, Veritatem Evangelii Gratiae Christi Jesu mei, utraque sua parte, Lege nimirum et Evangelio speciatim sic dicto, verbis oris et Spiritus Dei valde pridem patefactam, Humanæ avtem rationis commentis variis, contentionum Scholasticarum oestro continuè abortis, obscuratam et labefactatam, denuo in lucem clarissimam producendi. — —

Det for Kongen bestemte Original Exemplar findes i Gl. kgl. Saml. 125—27 Fol. Ogsaa det Prinds Christian tilsendte pragtfuldt udstyrede Original Exemplar er endnu bevaret. Kladen til Skriftet synes Thottske Saml. 101 Fol. (430 Sider) at være. — Tiden for Skriftets Afslutning fremgaar formentlig af følgende Ytring i et Brev, dat. Nykjøbing 1. Juli 1639, fra Henr. Custerus (Prindsens Livlæge) til D. Oluf Worm: »Gen. Dn. Rosencrantzius suam Apologiam Sereniss. Principi meo hodie obtulit scriptam» (Wormii Epist. p. 495).

232.

(1639, Novbr.). H. R.s »Tro og Bekjendelse om alle Guds Børns tro-lydige Gjeringers Lignelse imod Vor Herres Jesu Christi Vunder og Saar og dyre Fortjeneste». — Stykket, hvis væsentlige Indhold gjentages i H. R.s samtidig eller kort efter forfattede Erklæring til Kongen (Nr. 233), begynder saaledes:

Eftersom jeg nu for alle udraabes, at jeg skulde være i den ugudelige, gudsbespottelige Mening, at Guds Børns Gjeringer skulde agtes og regnes lige saa højt som vor Herres J. C. Vunder, Saar og dyre Fortjeneste; saa vil jeg hermed kræve Gud selv til Vidne og Dommer, at saadan ugudelig Mening er aldrig kommen udi min Hu og Tanke, saa sandt som jeg vil have en naadig og barmhjertig Gud udi Liv og Død, her og evindelig. Men nogle af de theologiske højlærde i Kjøbenhavn have tillagt mig saadant, paa det de sig nogen Tid lang des højliger kunde unddrage for at forsvare og erklære sig imod, hvis jeg til al anden deres Klafferi fast udførlig og vidtløftig

haver til Kgl. Maj., vor allern. Herré og Konning, underdanigst ladet overlevere ¹⁾: da har de til Tiden nogenlunde at vinde ladet opsøge et Sendebrev, som jeg længere end halvandet Aar tilforn haver tilskrevet Kgl. Maj.s nylig afgangne Kansler ²⁾, hvoraf de nogle Ord have uddraget og mig saadan ugudelig, gudsbespottelig Mening haver deraf paadigtet og tillagt. (H. R. forklarer, at det paagjældende Brev var en i stor Hast affattet privat Skrivelse, »hvorover det da lettelig kunde hænde sig, at mig et Ord uforvarendes kunde u[n]dfalde, eller og et Ord eller to kunde vorde udeladt, hvoraf de andre mine Ord udi en langt anden Mening, end jeg dem har skrevet, kunde forstaas og optages«).

Trykt hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. IV, 290—4. En Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1468, 4to er dat. Rosenholm 13. Sept. 1637, hvilken Datering ikke kan være rigtig.

233.

(1639, Decbr.). En Erklæring af H. R., rettet til Kongen.

Stormegtigste Herre, Allernaadigste Konning! Effterdj Jeg udj ald underdanighed tilbørligen kiendis mig forpligtet, Eders Kongl. Maytt. min tro oc bekiendelse fra ald ugudelig Guds bespaattelig meeningen udj alle maader fri oc uskyldig at forklare oc bevise; oc Jeg dog med Væmodighed forfarer, min seeneste til Eders Kongl. Maytt. ofuerlefuerede underdaanigste erklering ³⁾ Eders Kongl. Maytt. ikke ald mistancke aldeles at hafue betaget, da er Jeg nu paa det underdanigste begiærendes, Eders Kongl. Maytt. vilde endnu fremdelis verdis til, denne min ydermere Erklering naadigt at ansee oc optage.

¹⁾ Uden Tvivl menes den store Apologi Nr. 231.

²⁾ Kansler Chr. Friis til Kragerup døde 1. Okt. 1639. (Se Nr. 224).

³⁾ Formodentlig sigtes til den store Apologi Nr. 231 eller Nr. 232.

Oc først oc fremmest vil Jeg nu atter for Guds helige Ansigt krefue hannem self til vidne oc dommere ofuer mig, at denne vgudelige Guds bespottelige meening hafuer aldrig været udj min hu eller tancke, at Guds børns gierninger skulle agtes ligesaa høyt som vor Herris Christi Vunder oc Saar; ey heller de ord, som nu der heden saa vrangelig udtydis, ere nogen tid udj saadan en Guds bespaattelig meening kommen mig i sinde at skrifue, saa sant som Jeg vil hafue en naadig oc barmhiertig Gud udj lif oc død, her oc evindelig. Men udj hvad meening Jeg samme ord hafuer skrefuit, det er først at erkiende af de Ord, som følger der paa udj alleeneste linie, og lidde saaledis: Formedelst hvilcken (Fortienest) et hvert Guds Barn er ald det, hand er, oc lefuer ald det, hand lefuer, oc hafuer kraft til ald det, hand formaar. Hvilke ord, efterdj Jeg dennem hafuer indført til at bevise de ord med, som Jeg tilforn om Guds Børns gierningers werdig-hed hafuer skrefuen: daa er af dennem nocksom at erkiende, at de nest forgangne mine ord icke kunde være meent oc skrefuit om saadan Guds børns gierningers høyhed oc værdighed, som skulle være lige ved vor Herris Jesu Christi fortieneste. Thi jo ingen med nogen fornuft kand tillige meene, at alt det et Guds Barn hand er, hand lefuer oc hand formaar, det hafuer hand af vor Herris Christi vunder oc saar oc dyre fortieneste, oc dog alligevel hafue den meening, at det altsammen skulle agtes lige saa høyt, som samme Vor Herris Christi vunder oc saar oc fortieneste, hvor af det hafuer alt, hvis det kand sigis eller agtis at være.

Saa er da derfor Gud den Hellig Aand self udj min Samvittighed mit vidne, at Jeg samme Ord aldrig hafuer skrefuet eller tænkt at skrifue udj nogen anden meening, end at alle Guds børns gierninger bør at regnis udj deris Høyhed oc Værdighed, lige som vor Herris Jesu Christi Vunder oc Saar hafue fortient dem at regnis for Guds Aasiun: Saa at ald min forseelse bestaar der udj allene,

at Jeg udj steden for de Ord: oc dyre Fortieneste — ick hafuer betænckt mig at skrifue: hafue dyre fortient det. Hvilcke Ord da tydeligere hafue kundt udviist, denne, som nu her tilforn sagt er, at være alle mine Ords egentlig meening og ingen anden.

For det andit, saa befindis udi samme sendebref ofuer tolf eller fiorten gange, baade for de ord oc efter dennem, som nu saa vrangelig udtydis, at Jeg self anklager oc beskylder alle Guds Børns gierninger, at dennem atskillig megen syndig Vreenhed oc Vfuldkommenhed, atskillig syndige forseelse oc feyl vedhænger oc medfølger. Hvo skulle da tænke mig at være saa ganske forblindet oc afsindig, at Jeg dog alligevel skulle ligne saadanne syndige og urene oc ufuldkomne gierninger lige høyt oc værd ved Vor Herres Jesu Christi allerdyrværdigste uskyldige Vunder oc Saar. Saa er da dette oc ingen anden min tro oc bekiendelse om alle Guds sande, tro-lefuende Børns gierninger, at dennem aldels ingen Høyhed oc Verdighed kand eller bør at tilregnis af dennem self, eller af deris egen fuldkommenhed udj dennem self, men eeneste oc allene der af, at Vor Herre Jesus Christus ved sin dyrværdigste, uskyldige Vunder oc Saar hafuer fortient alle Guds børn, at om de endskjønt hos alle deris gierninger megen syndige Ureenhed oc Ufuldkommenhed af deris Kiøds oc Blods Forderfuelse oc Skrøbelighed vedhænger oc medfølger: blifue dog samme deris gierninger formedelst Vor Herris Jesu Christi Fortienestis oc Retferdigheds tilregnelse saa ganske oc aldels fra ald saadan syndige Ureenhed skiult oc tilteckt for Guds Ansigt oc Dom, at de blifue høyværdige anseet oc velbehagelig antagne, eftersom de dog udj Gud oc ved Guds Aands Kraft ere gjorde oc fulddrefne.

Men hvad det da er for en Høyhed oc Værdighed, som Jeg troer oc bekiender, at alle Guds børns gierninger ere formedelst Vor Herres Christi Jesu Vunder oc Saar fortient oc forhuerfuet, det vil Jeg alleneste med de

Theologiske Høylærde Mænds egne ord Eders Kongl. Maytt. underdanigste forestille oc tilkiende gifue, huilcke deris Ord udj deris egentlig oc i alle maader uforandrede meening ere udtagne af deris lange Skrift, som de til Eders Kongl. Maytt. imod mig hafue seenist ofvergifvet ¹⁾).

(Nu anføres omtrent ordret de samme Citater, som ovenfor S. 556—7 ere meddelte under A—D. Jvfr. Pont. Ann. IV, 292 f.).

Oc det er ocsaa eenist oc allene ald den høighed oc værdighed, som Jeg tillige med de høylærde Mænd tilligger alle Guds børns trolydige gierninger. Hvilcken samme høighed oc værdighed Jeg ocsaa tillige troer oc bekiender, at Vor Herre Jesus Christus formedelst sine dyrværdigste vunder oc saar oc sin uskyldige Retfærdighed dennem fortient oc forhverfuit hafuer.

Hvorfor da, allernaadigste Herre oc Konning, efterdi jeg underdanigst forhaaber, at Eders Kongl. Maytt. nu self her af naadigst forfarer, at Jeg aldelis ingen anden Høighed oc Værdighed tilligger nogen Guds børns gierninger end den, som de Theologiske Høylærde self, med de selfsamme ord, dennem tilligger; oc Ed. K. M. da derfor all u-naadige mistanke om den Guds bespottelige meening, som bemelte Høylærde mig dog hafuer tillagt, underdaanigst (!) at være betagit: Da hafuer Jeg ocsaa tilbørligen udj ald Vnderdaanighed mig nocksommelig der med at lade benøye, att Ed. K. M. self naadigst erkiender oc dømmer, hvad uræt mig af de Theologiske Høylærde er vederfaret, der med, at de lige tvert imod min offentlig til dem self lang tid tilforn ofuer lefuere tro oc bekiendelse, Mig dog alligevel, ickun af it privat, omsier opsøgte Sendebref ²⁾), oc nogle faa der udj tvilagtige Ord, for saadan en ugudelig Guds bespottelig meening for Eders Kongl. Maytt. udj saadan en høifarlig mistancke hafue beført, forhaabendis utvifuelagtig, nest Guds naadige

¹⁾ Se Nr. 224. — ²⁾ Se Nr. 223 og 235.

hielp, at naar Guds egen Munds oc Aands Ords sandhed den efter Guds alvidende forsiun oc vilie engang fuldkommelig blifuer aabenbarit, Jeg endda ydermere for Eders Kongl. Maytt. sampt for alle Guds sandhed elskende hierter for all usantferdige angifuende ocsaa fuldkommeligen skal vorde undskyldiget oc entlediget. — —

Eders Kongl. Mayttz.
 underdaanigste Tienere
 Holger Rosenkrandtz.
 Egen hand.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 81 a. 4to.

234.

1640, 9. Januar. (Haderslev): Christian IV skriver til Korfits Ulfeld, Statholder i Kjøbenhavn: „Disse herhosføjede Skrivelser skal Du tilstille Biskoppen (D. Jesper Brochmand), at Facultas theologica sig derpaa skal erklære; de angaa den latinske Holgers sidste Erklæring om gode Gjæringer.“

Bricka og Fridericia, Christian IV's egenhændige Breve 1636—40, S. 284.

235.

(1640, Januar?). Det theologiske Fakultets Erklæring til Kongen angaaende H. R.s sidste Indlæg.

Allernaadigste Herre oc Konge.

Den allerhøjeste oc hellige Gud velsigne Eders Kongl. Maytt. evindeligen for den faderlig oc christelig Omsorg, som Eders Mayestet hafuer, at den reene oc rette Guds oc Jesu Lærdom maa udj Eders Mayttz. Lande forblifue oc vnderholdis. Vi med den ganske Kiercke tacke Gud oc Eders Kongl. Maytt., at det er ved Eders Kongl. forrorrig kommen saa vit med Velbiurdig Holger Rosenkrantzis sag, at hand self bekiender, at saa sandt Gud

hannem i lif oc død hielpe skal, da hafuer hand aldrig troit oc tænckt, at gode gierninger kunde eller burde ligesaa høyt at regnis som Jesu Christi dyrebare vunder oc hellige Saar. Men at velbiurdig Holger Rosenkrantz vil tilligge Theologis i Kiøbenhavn, at de skulle hafue hans ord vrangeligen udtydit: da haabe vi, at Eders Kongl. Maytt. her udj hafuer oss, Eders Mayttz. ringeste Thienere, naadigst undskyldit. Thi hvorledis kunde, eller torde, eller burde vi anderledis at udligge oc udtyde Ordene, end de udj sig self lyde? Oc gaf det oss icke ringe Aarsag til saadan falskelig meening, som ordene medførde, at velbiurdig Holger Rosenkrantz til slutning i samme bref¹⁾ udtydeligen skref, at hand vel viste, at alle voris Religions folck, i land oc uden land, vilde samme hans Lærdom med Haand oc Mund bestride. Huilcket vi icke udj anden meening Eders Kongl. Mayestet underdaanigst andrager, end til fornøden Vndskylding, paa det E. K. May. icke skulle tæncke, at vi med flid hafde Velbiurdig Holger Rosenkrantzis ord vrangeligen udtydit: tackendis Gud, at Velbiurdig Holger Rosenkrantz udj sin Erklæring til Ed. Kgl. Maytt. vidner, at saadan lærdom aldrig kom hannem udj sinde, enddog hans ord det siuntis at medføre.

Belangende Velbiurdig Holger Rosenkrantzis declaration paa den punct: Hvor højt de troende Guds børns gierninger bør at agtis oc skattis: da er der paa voris underdaanigst svar, at vi icke vide at fragaa den betænkende, som Eders Mayttz. Hofprædikant her paa underdaanigst gifuet hafuer. Thi ald den Høyhed oc Verdighed, som Velb. Holger Rosenkrantz tilligger oc tilskrifuer gode gierninger udi denne hans seeneste Erklæring til Eders Kongl. Maytt., den vedgaar udj alle maader vore Kircker, oc der om hafuer icke heller været nogen strid

¹⁾ Det til Kansler Chr. Friis. der blev fundet efter dennes Død mellem hans Papirer (se Nr. 223).

imellem Velb. Holger Rosenkrantz oc Theologos. Men som Eders Kongl. Mayttz. Hofprædikant retteligen andrager, da er den rette hofuitpunct, om hvilcken ald tvisten er imellem Velb. Holger Rosenkrantz oc Eders Majestetis Kierckers lærdom, slet forbigangen, ligesom at Velb. Holger Rosenkrantz var beskyldt for det, hvor udj hand med voris Kiercker er ofuereensstemmendis. Hvorfore vi med Eders Kongl. Mayttz. Hofprædicant udj all ydmyg underdanighed af Eders Kongl. Maytt. paa Guds oc Eders Mayttz. Kierckers Vegne ere begiærendes, at Velb. Holger Rosenkrantz maa sig kort oc klart erklere, om hand oc andre troende skulle paa dødsens oc dommens dag møde for Guds domstoel med anden Rætferdighed end Jesu Christi egen fuldkomne Rætferdighed oc synders naadige forladelse, at mand kand undgaa fordommelse oc bekomme det evige lif. Vi udj Eders Mayestetes Kircker lærer, at naar der udj døden oc paa dommens dag handlis om den evige død at undgaa oc det evige lif at erlange, da skal der ingen anden Rætferdighed frembiudis, ved hvilcken mand skal bestaa, end Jesu Christi fuldkomne Rætferdighed, som os af blotte naade af Gud tilregnis som voris egen Rætferdighed. Vil nogen her frembiude noget af sine egne gierninger, i hvor herlige oc hellige de kunde siunis, i den meening, at hand ved dem for Guds domstoel vil bestaa, hand kand icke udj dommen blifue bestandig. Hvis Velb. Holger Rosenkrantz her udj samtycker, da er hans lærdom om Rætferdiggiørelsen med Eders Mayttz. Kierckers Lærdom ofuereensstemmendis.

Jesus være Eders Mayttz. Løn for ald Kongelig oc Christelig troskab, Eders Maytt. beviser Guds Kiercke udj sine Lande, Amen.

Eders Kong. Mayestetis wnderdanigste Thienere
 Professores Theologi in Academia Hafniensi.

236.

(1640?). H. R.s sidste (?) Indlæg i Striden med de kjøbenhavnske Theologer:

Min Eenfoldig dog Grundelig Højest Nødige Erklæring oc Vndskyldning imod huis nogle de Kiøbenhaffns Theologiske Høylærde till min christelige Tro oc Bekiendelse om alle Sandleffuende Tro Guds Børns Gierningers Rætfærdighed for Guds Naadigste Ansigt oc Domb wdi wor Frelsere Christo Jesu, Baade for Ko: Ma: wor aller Naadigste Herre oc Kon: att belacke, skemme oc skende, saa oc for alle offuer dette gandske Kongerijge oc andre omliggende Riger oc Lande vdi allerfarligste Mistancke oc Wanrycte at beføre, haffue angiffuet oc wdspreddt.

Herrens Rige Kommer.

Udi nærværende Skrift findes, efter en kort Fortale til alle Guds Sandhed elskende om Aarsagen og Hovedmeningen til og udi dette Skrift, disse efterfølgende Puncter, [hver] udi sit særdeles Capitel enfoldig, dog grundelig udført:

I. Min egentlige Trosbekjendelse oprigtig og klarlig, om alle sand-levende tro Guds Børns Retfærdighed.

II. Hvor vrangelig nogle de Kjøbenhavns theologiske højlærde herimod mine Ord efter et mine privat Sendebrev udtyde og forvende ¹⁾.

III. Hvorledes de bemeldte Kjøbenhavns theologiske højlærde ogsaa mine Ord og Mening herom udi min overleverede Tro og Bekjendelse forvende og forføre.

IV. Hvorledes de bemeldte theologiske højlærde de ikke alene samtykke, men endogsaa forfegte min Tro og

¹⁾ Dette Kapitel indeholder en omtrent ordret Gjentagelse af H. R.s •Tro og Bekjendelse• (Nr. 232).

Bekjendelse om alle trolvende Guds Børns Gjerningers Retfærdighed med de samme Ord og efter de samme den Helligaands Vidnesbyrd, som jeg selv samme min Tro og Bekjendelse haver med fremsat og stadfæstet ¹⁾).

V. Hvorledes de bemeldte theologiske højlærde, paa det de dog ikke skulle synes at samtykke med mig udi min Tros-Bekjendelse, da derfor først forblumme samme deres Bekjendelse med et andet nyt Mundheld, som de dertil digtet og paafundet have.

VI. Bevises, at samme deres ny Mundheld ingenlunde kommer overens med de Guds egen Munds Ord, hvormed de dog selv tilforn deres Tros-Bekjendelse tillige med mig stadfæstet haver.

Saaledes fortsættes med Angivelse af Kapitlernes Indhold. Det hele udgjør 24 Kapitler, alle indeholdende Polemik mod »de theologiske højlærde«, hvis »ny Mundheld« (theologiske Doctriner) H. R. gaar stærkt løs paa. Vi maa nøjes med her at meddele Fortalen »til alle Guds Sandhed elskende Læsere«:

Efterdi jeg nu paa min høje Alder over dette ganske Kongerige, mit Fæderneland, saa vel og udi andre omliggende Lande, er for min Tros Bekjendelse, om alle sande tro Guds Børns Gjerningers Retfærdighed for Guds naadige Ansigt og Dom, af de Kjøbenhavns theologiske højlærde samt deres Medhjælpere ganske uskyldig og usandfærdig udraabt og beskregen for saadan en uhort ugudelig Guds Naades og vor Herres Jesu Christi dyre Døds og Fortjenestes Foragter, hvis lige aldrig nogensteds skal være at finde; jeg ogsaa derforuden af dem beføres at være udi den Mening, at Guds Børns Gjerninger skulde regnes lige saa højt som vor Herres Jesu Christi Vunder og Saar og dyre Fortjeneste; hvilke umenneskelig Digt og Tillæg ingen sand tro-ivrig Guds Barn kan eller bør at

¹⁾ I dette Kapitel gjentages tildels ordret, hvad H. R. havde sagt flere Gange før (se foran Nr. 210, S. 556—7, og Nr. 233).

taale, paa sig at lade besidde: Da er jeg uforbigjængelig forarsaget min høj-nødigst aftrængte Undskyldning, samt ogsaa min egentlige og i mange Aar udi Guds egen Munds Ord fuldgrundede Tro og Bekjendelse, hvilken jeg ellers nogen rum Tid tilforn for Kgl. Maj. vor allernaadigste Herre og Konning underdanigst med fornøden tilbørlig Vidtløftighed udi min latinske Apologi og Gjensvar imod bemeldte højlærde haver udført, nu endelig ogsaa udi samme Mening for den gemene Mand, som jeg saa slemmelig i Almindelighed er udraabt for, ogsaa paa vort danske Maal, dog paa det aller enfoldigste, at fremsætte og tilkjende give. Hvor da alle og enhver Guds Sandhed elskende maa fuldkommen være forsikret, at det alt sammen, hvis jeg nogen Sted udi dette Skrift efter de bemeldte Kjøbenhavns theologiske højlærde deres Ord andrager og fremsætter, det altsammen haver jeg saa enkende og nøje, saa egentlig og oprigtig af deres lange og vidtløftige latinske Skrift, som de til højstbemeldte Kgl. Maj. haver overleveret, allevegne uddraget og af Latinen paa vort danske Maal udsat, saa at derudi ikke fattes nogen den aller mindste Tøddel eller Ord, som deres Mening udi nogen den ringeste Maade kunde forandre, ligesom jeg det altsammeu paa Guds strenge Doms Dag vil ansvare og være bekjendt, og for alle Guds Børn vil være bestandig.

Orig. (dog ikke skreven med H. R.s egen Haand) indbunden i Fløjl og med Prinds Christian (V's) Navnemærke findes i Thottske Saml. 102 Fol. (56 Blade). Paa Forsatsbladet findes skrevet:

J. H. S.

Vive ut vivas.

Anno 1642 dend 4. Augusti ¹⁾ gaff ieg min K. Fader dend Bog paa Kieldgaard.

Jørgen Rosenkrantz.

Eg. Hand.

¹⁾ Af denne Datering kan ikke, som sædvanlig sker, udledes, at selve Skriftet er forfattet i H. R.s Dødsaar (1642), da det citeres i et Brev fra August 1641 (se Nr. 239). Det ligger nærmere at antage,

Intet af H. R.s Skrifter synes at have faaet saa megen Udbredelse gjennem Afskrifter som nærværende. Følgende har jeg set: Gl. kgl. Saml. 1470. 4to. Ny kgl. Saml. 30 Fol. 81 a 4to (to Afskrifter). 391. 4to. (nitid Afskrift paa Pergament). Thottske Saml. 333, 334 og 335, 4to.

237.

1641. Kal. Februar. (Sorø). Johannes Meursius filius tilegner H. R. sine »Dissertationes Politicæ miscellanæ« (Hafn. 1641 8vo) til Tak for den Godhed, H. R. havde vist imod hans afdøde Fader og hele Familien, »ut nihil nisi Te, Illustrissimumque Generum Tuum Christianum Thomæum quotidie contemplari soleamus«.

Jvfr. Suhms Saml. I, 3, 146.

238.

1641, 6. Juni. Kansler Christen Thomesen
til H. R.

Salutem in Christo Jesu.

Quas ante biduum Flensburgo accepi literas, desideratissime Pater, adjunctas invenies, atqve ex iis, quid in causa nostra pronunciatum Gottorpii, intelliges. Scripsi Doctori Lippe, qui jam redux Haderslebi est, vt, quid facto opus putet, nos edoceat. Ego quidem, quid maxime consultum, per me nequeo perspicere, sed cum primum responsum accepero, tibi indicabitur. Interea Deo Patri cum matre et uniuersa familia commendatissimus vale.
Hafn. 6. Junii An. 1641.

T.

Chr. Thomesen.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

at Skriftet er forfattet i Begyndelsen af Aaret 1640, som en videre Udførelse af de korte Forsvarsskrifter Nr. 232 og 233, som for en Del findes optagne deri.

239.

1641, 16. August. Biskop Peder Vinstrup til
Gunde Rosenkrands.

I Jesu naffn.

Generose Domine, Domine Gundæ Rosenkrantzi, fautor benignissime. Eders Welbyrdighed ønsker ieg naade oc welszignelse baade til lifff oc siell aff Gud Fader ved Jesum Christum wor Herre. Herhos tacker ieg eders fromhed ydmygeligen oc tienstwilligen for synderlig gunst oc meget beuist ære oc gode, huilcket aff yderste Formue at for-tiene ieg kiendis plictig oc altid wil findes willig.

I synderlighet oc udi sær tacker ieg Eders Welb^r for den store welgierning, at i haffuer undt mig eders gode faders Danske skriff om alle sandleffuende tro guds børns gierningers retfærdighed¹⁾, fuld aff saligheds safft oc kraft, huilcket ieg udi all sandhed med stor lyst oc icke uden synderlig hiertens rørelse oc bewegelse haffuer igiennem-lest; ia endoc med forundring offuer det store lius, som liusens fader haffuer optendt udi den welbyrdige mands hierne oc hierte, sind oc forstand; huilcket altsammen ingen Guds sandhed elskende lesere skal kunde necte, med mindre hand wil sige det som er imod hans eget Hiertes oc Samwittigheds widniszbiurd. Men efftersom Eders Welb^r haffuer begiert, ja wed eders gunst, huilcken ieg omhygeligen er begierendis oc høit æstimerer, mig formanet, ja impereret haffuer, at huis dubia mig udi samme skriff kunde forrekomme, ieg dennem Eders Welb^r endeligen skulde tilkiendegiffue, da paa det Eders Welb^r icke skal fortørnes, haffuer ieg effter Eders Fromheds gunstig begiering, ia befaling, udi denne epistel optegnet nogle faa dubia, dog icke i den meening eller aff den indbildning, at ieg wilde criticere offuer den welbiurdige

¹⁾ Se Nr. 236.

mands skriff, huortil ieg gandske ringe, ja ingen crisin haffuer. Thi ieg effter den naades maal og pund, som min Gud mig uværdig meddeelt haffuer aff idel naade, huormed ieg oc med taksigelsze nøjes, wil gierne som den ringeste discipel undergiffue mig den welbyrdige oc meget opliuste mands information, endoc om disse efterfølgende puncter, huilcke ieg med flid paa Danske haffuer optegnet, paa det ieg aff eders gode faders Danske skriff icke udi nogen maade skulde forwende eller forandre Hans Welb^s ord. Men paa det den welbyrdige mand her offuer icke maaskee skal fortørnes, da beder ieg gandske ydmygeligen, at Eders Welb^r wilde herom conferere med Hans Welbyrdighet, icke udi mit, men udi eders eget naffn, som Eders Welb^r oc haffuer loffuet mig.

Dubium 1.

1. Huor der talis om alle troleffuende Guds børns gierningers retfærdighed, kan en eenfoldig lesere icke fuldkommeligen forstaa den welb^r mands meening: om samme Guds sande børns gierningers retfærdighed, tilliige med troens retfærdighed eller med Jesu Christi egen Retfærdighed wed troen tileignet, meenis oc læris at wære den retfærdighed, med huilcken wi kunde bestaa for Guds domb imod Guds wrede, synden oc den ewige fordømmelsze; eller om den retfærdiggjørelse, wed huilcken Guds sande børn aff deris gierninger, gjorde udi Gud, for Christi fortienistes skyld eeniste oc alleeniste aff Gud actis oc dømmis retfærdige; om saadan retfærdiggjørelse, siger ieg, skal lig actis troens retfærdiggjørelse, wed huilcken Guds sande børn aff troen alleeniste uden gierninger for Christi tilregnede retfærdigheds oc fortienistes skyld actes oc dømmis retfærdige. Jeg for min person er aldellis forsichret om den welbyrdige mands meening aff det, som ieg udi Hans Welb^s baade latinske confession oc danske skriff lest haffuer, efftersom den danske illustrerer oc forklarer den latinske herom synderligen udi det 10 cap.

Men at den eenfoldige lesere icke skal fatte nogen wrang meening, da suinis fornøden, at det klarligen udføris oc udførligen forklares.

Dubium 2.

2. Det som fattis udi den latinske confession, de imputatione iustitiæ Christi per fidem seu de imputatâ Christi iustitiâ, haffuer ieg fundet udi dette Danske skriff ickun engang, ieg neppeligen erindrer mig den anden gang. Det vaar at ønske, at imputata Christi iustitia meere oc wiidtløftigere udi samme skriff maatte urgeris saawelsom oc ab authore generoso Numine ex lumine pleno forklares.

Dubium 3.

3. Den welbyrdige mand udi samme sit herlige skriff handler meget trøsteligen oc kraffteligen om Guds naadige, ja naadigste hiertelag oc domb: »Huurledis Gud udi ewighed for all verdens tider haffuer giffuet oc beskicket alle mennisker idel naade til at worde sande Guds børn i wor frelsere Christo Jesu; item hurledis Gud strax i tidens begyndelse paa sin side er forligt med alle mennisker udi wor frelsere Jesu Christo; item hurledis Gud aldrig anderledis wil bearbeyde, fordre oc fremme mennisken til sine børn at være oc worde, end udi oc formedelst sin idel naades embede oc ord; item hurledis Gud aldrig anderledis end udi idel naade acter at dømme om alle sine tro-leffuende børn selff, oc om deris leffnet, idret oc gierninger udi wor frelseris Jesu Christi blodige fortienistes deelactighed. etc. Men udi all saadan materie formeldes intet om Guds wrede imod synden oc om den straff, forbandelse oc fordømmelse, som wi med wore synder fortient haffde, oc derimod, at Christus med sin død haffuer stillet Guds wrede oc forligt os med en for-tørnet Gud, at Christus i wor sted haffuer udstaaet oc lidt den forsmædelig kaarsens død, oc med sit blod udi

wor sted fyllest giort Guds strenge retfærdighed eller retfærdige strenghed oc udi wor sted udstaaet all den straff, som wi med wore synder fortient haffde, oc udi wor sted fuldkommeligen betalet Gud alt det, som wi waare hannem skyldige; saa at Christus udi sine lidelser haffde at bestille med en wred oc fortørnet Gud, hannem at forlige oc tilfreds at stille etc., effterdi skriften om Guds Wrede oc den forligelse, som er skeet wed Christum, saaledis taler:

Ps. 6 v. 23. O Herre straffe mig icke i din wrede, oc reffse mig icke i din hastighed; Herre wær mig naadig etc.

Es. 53 v. 6. Herren kaste alles wore Synder paa hannem.

Rom. 5 v. 5, 9 seqv. Gud priser sin egen Kierlighed imod os, at Christus er død for os, der wi waare endda syndere, saa skulle wi da meget meere, effterat wi ere retfærdiggjorde i hans blod, bliffue frelste wed hannem fra vreden; thi dersom wi ere forligte med Gud formedelst hans søns død, der wi waare finder, da skulle wi meget meere, effterdi wi ere forligte, frelsis i hans lif.

2 Cor. 5 v. 25. Den som icke wiste aff synd, haffuer Gud giort til synd for os etc.

Gal. 3 v. 13. Christus haffuer løst os aff lowens forbandelse, der hand bleff en forbandelse for os.

Col. 1 v. 20 seqv. udi hannem behagede det Faderen, at hand skulde forlige alle ting formedelst hannem til sig etc. oc eder, som fordem waare fremmede gjorde oc fiender formedelst eders tancke i onde gierninger.

1 Tim. 2 v. 6. Christus gaff sig self (*ἀντίλυτρον*) en gienløsning for alle.

Hebr. 2 v. 9. 10. Christus aff Guds naade smagede Døden for alle.

1. Pet. 2 v. 24. Christus self opoffrede wore synder paa sit legeme etc.

Dersom den gode welbyrdige mand noget de irato Deo, morte et sanguine Jesu placato, udtryckeligen wilde tilsette oc os aff sin meget opliuste forstand forklare disse opregnede oc andre saadanne skriftens widnisbiurd, da kunde dermed Hans Welbyrdigheds scriptum meget illustreris oc stor trøst tilleggis.

Dubium 4.

4. Den meening om lowens oc evangeliij lærdomb, som udi samme skriffte fremsettis, er meget særlig oc synderlig, som giffuer dennem, der hidindtil anderledis udi Kircke Christi haffuer fremsat lowens oc evangeliij lærdom, mange oc store dubia; aff huilcke jeg udi denne epistel alleniste wil forregiffue dette: at Lex Mosaica gandske, etiam qvatenus moralis, saa wiidt ieg kand forstaa, meenis at haffue obligeret det Jødiske folck alleeniste oc icke endnu at obligere os; huorfor ieg maatte informis, huorledis de Pauli ord skulle forstaais, som findes Rom. 3 v. 19; item at lowens lærdom ligesaawel som evangeliij lærdom holdis for Guds naades ord oc henfør is til Guds naadis embede; huorfor ieg underwisning behøffuer om de S. Poffuels ord, som ere skreffne 2 Cor. 3 v. 6, 7, 9. Meere wil ieg herom paa denne tid for widløfftheds skyld icke indføre.

Dubium 5.

Udi det 23. capit. num. 2 formeldes, at den fuldkommenhed, som Gud wor Fader oc Herre aff alle sine sande børn saa endelig udkreffuer, ja oc haffuer funden hos mange effter sin willie oc nøje, den ingenlunde kand settis derudi alleene, at Gud forlader alle sine børn deris synd oc forseelse, oc at hand udi wor frelseris Jesu Christi fortieniste tilregner dennem al hans fuldkommen retfærdighed, med mindre end at det derhos ocsaa actes oc ansees, at Guds egen Hellig Aand selff setter denne fuldkommenhed derudi at wandre oc tiene Gud, huilcke ord aff en eenfoldig lesere udi en wrang meening letteligen kunde optages imod den welbiurdige mands gudelig oc grundelig meening, ligesom Guds børn icke kunde haffue fuldkommenhed nock effter Guds nøje til salighed aff Jesu Christi retfærdighed alleeniste, wed troen tilregnet, med mindre dertil skulle oc komme deris gierningers fuld-

kommenhed oc retfærdighed etc. Huorfor det for de eenfoldiges skyld siunis fornøden, at samme ord nogenlunde forandris oc formildes.

Alt dette forskreffne begierer ieg gandske ydmygeligen oc tjenstwilligen med gunst at maatte optages; oc dersom ieg herudi haffuer pecceret, at det mig da icke til det werste udleggis, men at det da Eders Welb^{rs} egen gunstige begiering, ja befaling tilskriffues. Jeg wil endnu anden gang, ja fleere gange, efftersom mit besuerlige embede kand tilstede, igiennemlese oc offuerweye samme den welbyrdige mands krafftige oc safftige scriptum, oc det uden affecter med bøn oc paakaldelse; thi ieg maaskee med tiiden bedre kunde forstaae samme skriff aff sig selff. Oc dersom mig andre oc fleere dubia indfalder, da wil jeg dennem gierne med all ydmyghed communicere, dersom det aff Eders Welb^r befales oc tilstedes. Der ieg skreff dette breff, fick ieg et trøckt breff at lese, som en potentat om en anden stor herres decret haffuer skreffuet til andre potentater, oc da strax indfaldt mig et epigramma, med huilcket ieg wil slutte denne epistel, effterdi ieg weed, at Eders Welbyrdighed haffuer lyst til saadant:

Res est bella minus bellum; bellissima pax est:
 Cur tibi bella placent, ó homo, bella minus.
 Nunquam bella minus cum fratre tuo gere bella:
 Tecum bella magis, tu mage bella gere.
 Exterius cur nos circumstant undique bella?
 Exterius ne sint bella, sed interius:
 Non alios sed vincere seu vincere se ipsum,
 Est bellum bellum, quod placet usque Deo.

Gud beuare sin Christenhed oc wor kiere øffrighed, Gud giffue os fred oc salighed. Hermed wil ieg haffue den fromme Gunde Roszenkrantz med hans elskelige frue, welb^r børn oc det gandske adelig huus den almectigste

Gud nu oc altid baade til liff oc siell troligen befalet. Aff
Lund den 16. Augustj anno 1641.

Eders Welbyrdigheds
ydmyg oc willig tienere
Peder Winstrup.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium.

240.

1642, IV Cal. Martii. (Rosenholm). H. R. glæder sig meget over, at D. Henrik Ernst havde fundet Behag i de Bemærkninger, han efter Ernsts Ønske havde meddelt ham til hans «Ethica præcepta». Brevet behandler for øvrigt nogle ethiske Spørgsmaal.

Afskrift i Gl. kgl. Saml. 131 Fol. (p. 75—80).

241.

Memoriæ et Honori Dn. Oligeri Rosenkrantzii, Rosenholmiani Domini, Equitis Dani, ejusdemque Regni Senatoris gravissimi. Soræ 1642. 4to.

Dette lille Skrift bestaar af en længere latinsk Skrivelse fra D. Henrik Ernst til H. R.s Svigersøn, Kansler Chr. Thomesen, hvori H. R.s «Pietas, Virtus et admirabilis, immò incredibilis Eruditio» prises. Skrivelsen er dat. Ex Acad. Sorana xix Nov. clò cl cxlii.

Derefter følge latinske og græske Vers til H. R.s Ære af Joannes Laurebergius, Mathem. in Regia Sorana Prof., af Georg Krugk, Phil. & Med. D. et P. Prof., af Stephanus Johannis Stephanius, Prof. & Historiographus Regius, af Joh. Rauen, Eloq. & Log. Prof. Publ., og af Albertus Mejerus, Græc. L. Prof. — Stephanius's Vers lyde:

Si pietas, probitas, candor, prudentia, virtus
Et Doctrina mori potis est, jam mortua verè est,
Dum pridem in coelum migrat Rosecrantziius Heros.

Den Mindetale, D. Thomas Bang holdt ved Københavns Universitet over Holger Rosenkrantz, blev ikke trykt, og Mnsk. existerer neppe mere (se Kirkehist. Saml. 3 R. V, 242). D. Jac. Martini i Vittemberg holdt ogsaa Mindetale over H. R. (se Wormii Epistolæ, p. 871)

Tillæg.

1.

Som tidligere er bemærket gjør foranstaaende Brevsamling ikke Krav paa Fuldstændighed. Omtalt burde dog have været de Breve, H. R. vekslede med Tyge Brahe¹⁾.

Naar Klevenfeldt i sine Efterretninger om Elefantordenen (Suhms Saml. I, 1, 57) omtaler, at H. R. tre Gange skriftlig frabad sig Elefantordenen, men istedenfor bar en anden Kjede med en symbolsk Fremstilling af Livet og Døden, saa veed jeg ikke, om de Breve, hvortil denne Notits støtter sig, endnu findes.

2.

I Thottske Saml. 297. 4to, der indeholder en broget Samling af theologiske Stykker (alle paa Latin), findes foruden et og andet af og om Holger Rosenkrands, som er omtalt i det foregaaende²⁾, følgende tvende Afhandlinger af ham fra hans tidligere Tid.

Fol. 187—205. O. R. C. De vitanda *στροφηῖ ιδίας ἐπιλύσεως* e cap. 2. 1 ad Cor. extracta *παράκλησις*³⁾.

¹⁾ Se Danske Magazin 2 Bind (Registeret under Rosenkrands).

²⁾ Deriblandt den i K. S. 3. R. V, 741 nævnte, til Dr. Hans P. Resen stiledede theologiske Afhandling af H. R., der slutter: «Perscribendam Suabstedio ad fontem medicatum (jvfr. Danske Mag. 4. R. IV, 351) quas ante octiduum circiter geminatum scribere aggressus sum Rosenholmiano meo, perficere autem per iter hoc, quod certis ac gravibus de causis præter spem festinanter maturare necesse habui, non erat integrum. Pridie Nonarum Julij M. DCXIV.»

³⁾ Denne Afhandling omtales i et Brev af 1617 fra D. Jesper Brochmand til Holger Rosenkrands (se Kirkehist. Saml. 3. R. V, 747).

Fol. 218—93: Introductio in *στοιχία* veritatis. Uden Navn eller Mærke, men kjendelig forfattet af H. R. Haanden, hvormed Stykket er afskrevet, er Jakob Matthiesens (den senere Biskop i Aarhus), men fra hans yngre Aar, og vistnok fra den Tid, da han var i Huset hos H. R.

3.

1612. (Tanderupii). Ch(ristianus) Th(omæus) skriver til H. R.: „Posteaquam, Vir Generose, prærupto Alpium jugo et reliquo itineris cursu superato, jam errorem finiverim, nihil mihi, cum in obvias undiquaque narrationes animum et aures intenderem, jucundius accidit, quàm incolumitatem vestram, tuam inquam tuorumque intelligere; nec potui, quin etiam umbram aliquam meæ exinde voluptatis huic chartulæ inducerem, ut cum meam tibi prosperitatem indicarem, mihi de tua juxta gratularer“ etc.

Afskrift i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling.

4.

1623, 12. Januar. (Otthoniæ). H. R. udsteder som „Director Gymnasii Christiani“ et (af ham selv forfattet) Program i Anledning af Odense Gymnasiums Indvielse.

Bloch, Den fynske Gejstligheds Hist. I, 250—1.
